

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับเทศบาล
- ๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล
- ๒.๘ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา
- ๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๙.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านการพัฒนา
 - ๒.๙.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยว
 - ๒.๙.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 - ๒.๙.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักอิทธิบาท ๔
 - ๒.๙.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดด้านเทศบาล
- ๒.๑๐ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา

จากการศึกษาค้นคว้างานเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าผลการวิจัยและมีผู้วิจัยหลายท่าน ได้ให้ความหมายแนวคิดทฤษฎี ความหมายคำว่า การพัฒนา ไว้ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา

“แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา” อธิบายได้ว่าสืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่มไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว

แต่มีข้อยกเว้นที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกันเป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี “การควบคุมดูแลภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหาร หรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการ ติดต่อประสานงาน การต่อสู้หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้ มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนาอาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนาตามลำดับด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่มที่นั้นย่อมมีการพัฒนา”^{๑๐}

ในมุมมองของนักพัฒนา สภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรกซึ่งธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์อิทธิพลของธรรมชาติจะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมาก โดยการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนาซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพด้วยลักษณะการพัฒนาและการประกอบอาชีพในยุคนั้นไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มาก ต่อมาเมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นชุมชน และเป็นประเทศ ในเวลาเดียวกันทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรมผู้นำ และผู้ตามคือประชาชนพยายามเอาชนะธรรมชาติได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (folk wisdom) และการลองผิดลองถูก (trial and error) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพเมื่อกลุ่มมีขนาดใหญ่และมั่นคงขึ้นเป็นประเทศธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมากบางส่วนเสื่อมสลายถูกทำลาย และสิ้นสภาพไปเป็นจำนวนมากประกอบกับผู้นำและผู้ตามหรือประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น มีความรู้ความสามารถประสบการณ์และความชำนาญเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นนำวิชาความรู้ที่เป็นศาสตร์ (science) หรือความรู้ที่เป็นระบบข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้นยิ่งไปกว่านั้น จำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ หรือหลายๆ ประเทศเพื่อเร่งปริมาณและเวลาในการทำงานและการผลิตเป็นต้น เหล่านี้ทำให้ผู้นำประเทศต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาต่างๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติพึ่งพา

^{๑๐}วิช วิรัชนิภาวรรณ , ความหมายของการพัฒนา.pdf , [ออนไลน์],แหล่งที่มา: <http://mgmtsci.stou.ac.th/downloads/> [๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

ธรรมชาติน้อยลงหรือไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ทุกปีจะเกิดน้ำท่วม ต่อมามนุษย์มีวิชาความรู้มีความสามารถและมีเทคโนโลยีสูงขึ้นได้สร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วมและยังนำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น มนุษย์นำน้ำจากน้ำตกไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า และมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (human component) ถือว่าเป็นการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างผลผลิตใหม่ (innovation) เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (natural component) หรือใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource) ที่นับวันจะลดน้อยลง

ดังที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ (ผู้นำและผู้ตาม) ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยเริ่มต้นจาก หนึ่งการพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติและวิวัฒนาการมาเป็น สองการพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้น จึงเป็นสามการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ดูภาพที่ ๑

สาม ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมสลายถูกทำลาย และสิ้นสภาพมากขึ้น ผู้นำ+ผู้ตาม (ประชาชน) ใช้การมีส่วนร่วม วิชาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี และการแข่งขัน กำหนดแนวทางการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์

สอง ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำ+ผู้ตาม (ประชาชน) ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน และลองผิดลองถูก กำหนด แนวทางการพัฒนา มนุษย์ที่พยายามเอาชนะธรรมชาติ

หนึ่ง ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติ ผู้นำ กำหนดแนวทางการพัฒนาที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ

ภาพที่ ๒.๑ วิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา

สำหรับคำว่า การพัฒนา ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน เช่น สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)^{๑๑}

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี การทำให้เจริญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อยโดยผ่านลำดับขั้นต่างๆ ไปสู่ลำดับที่สามารถขยายตัวขึ้นเติบโตขึ้นมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมไปกว่าเดิม^{๑๒}

ที. อาร์. แบ็ทเทิน (T. R. Batten) ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนของอังกฤษได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา ไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น^{๑๓}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา ไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้มีการวางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)^{๑๔}

จิตยา สุวรรณชัย ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วยสถานะการพัฒนาเป็นสถานะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสถานะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจหรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว.เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ “ควายเหล็ก” ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย^{๑๕}

^{๑๑}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

^{๑๒}ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒,(กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

^{๑๓}Batten,T.R. **Community and Their Development**, (London : Oxford University Press,1959), p. 2.

^{๑๔}สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน , หน้า ๕.

^{๑๕}จิตยา สุวรรณชัย, “สังคมวิทยา” ในวิทยาศาสตร์สังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๘๗ – ๑๘๘.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบหรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ^{๑๖}

อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา วรรณสุต ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้าแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟและค่อยๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นๆ เรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์หรือเครื่องบินจนเป็นจรวดก็นับได้ว่าเป็นการพัฒนา^{๑๗}

วิทยากร เชียงกุล ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุขความสะดวกสบายความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้วประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาล้างแวล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วยความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๑๘}

บรูคฟิลด์ (brookfield) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาโดยเน้นด้านเศรษฐกิจว่า หมายถึง ความก้าวหน้าที่มีจุดสวัสดิการเป็นต้นว่าการลดความยากจนและลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ^{๑๙} คำว่า พัฒนา ในความหมายของกลุ่มมาร์กซิสต์ (Marxist) ซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจมองในแง่ที่ว่า การพัฒนาของประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมยุโรปตะวันตก

^{๑๖}ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

^{๑๗}อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา วรรณสุต, **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๒ – ๘.

^{๑๘}วิทยากร เชียงกุล, **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉบับแรก, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗ – ๑๘.

^{๑๙}พิชญ์ สมพอง, **สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา** (กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์ การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๘.

ในความเป็นจริงต้องอาศัยประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศโลกที่สามซึ่งในแง่ประเทศโลกที่สามไม่เป็นประเทศอุตสาหกรรมจะกลายเป็นประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพาประเทศที่จะเจริญก้าวหน้ากว่าทำให้เศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามถูกรอบำ^{๒๐}

การพัฒนา อาจจัดแบ่งออกเป็น ๓ ด้านใหญ่ ๆ ได้แก่ ๑) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อทำให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น ๒) การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผนพฤติกรรมรวมตลอดทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม เป็นต้น ๓) การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองสร้างกระบวนการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยและประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น พร้อมกันนั้นยังได้จัดกลุ่มการให้ความหมายคำว่า การพัฒนา ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้กลุ่มที่หนึ่ง มีความเห็นว่าการพัฒนาหมายถึง ความเจริญเติบโต (growth) อันเป็นการเพิ่มของผลผลิต (output) ซึ่งกระทำโดยระบบสังคม (social system) ร่วมกับสิ่งแวดล้อม (environment) เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน หรือบ้านเรือน ให้ประชาชน ได้มีโอกาสใช้สิ่งเหล่านี้มากขึ้น กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่าการพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบการกระทำ (development is change in the with performs) เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบ การเมือง และระบบบริหาร เป็นต้น กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่าการพัฒนา หมายถึงการเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลักถ้าเป็น การบริหารจัดการ ก็ต้องบริหารจัดการด้วยวัตถุประสงค์ (Management by objectives) คือ การปฏิบัติงานมุ่งไปที่วัตถุประสงค์นั่นเอง การพัฒนาตามความเห็นของกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับที่วัตถุประสงค์ว่าผู้กำหนดวัตถุประสงค์จะได้ระบุไว้อย่างไร มีอะไรบ้างที่ต้องการ ปัญหาต่อมา ก็คือ วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น ขึ้นมีเหตุผลหรือได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าวัตถุประสงค์ของประเทศประชาชนในประเทศก็น่าจะเป็นผู้มีส่วนรับรู้สนับสนุนหรือได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นด้วย อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย จะมีการกำหนดไว้กว้างๆ เช่น เป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น กลุ่มที่สี่ มีความเห็นว่าการพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงานตามความเห็นของกลุ่มนี้ เน้นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมีแผนและการนำแผนไปดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ นั้น ๆ กลุ่มที่ห้า มีความเห็นว่าการพัฒนา หมายถึงความทั้งในแง่ปริมาณ และคุณภาพโดยคุณลักษณะทั้งสองแง่ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด คือทั้งปริมาณ และคุณภาพต้องควบคู่กันไปเสมอในแง่ของปริมาณผลของการพัฒนาสามารถมองเห็นได้เป็นวัตถุประสงค์และวัดผล ได้ง่าย เช่น เงินเดือนเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้นมีถนนหนทาง โรงเรียน

^{๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

มหาวิทยาลัย หรือโรงพยาบาล ส่วนในแง่คุณภาพจับต้องไม่ได้วัดผลได้ยาก เช่น การพัฒนาให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จัก เสียสละเพื่อส่วนรวม มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รักระเบียบวินัย และความสะอาด เป็นต้น และเป็นความจริงเสมอว่าการพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นในแง่ของปริมาณทั้งสิ้นเพราะสามารถที่จะวัดได้ ยิ่งสังคมเจริญมากขึ้นเท่าไร การพัฒนาจำต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่รู้เฉพาะเรื่องของสาขาที่ตนชำนาญโดยขาดความสนใจ ในความเป็นมนุษย์ในวงกว้างออกไป การวัดผลการพัฒนาจึงเน้นไปที่ความสำเร็จในด้านสาขาวิชาชีพของตนเป็นส่วนใหญ่ เช่นนักเศรษฐศาสตร์จะวัดผลสำเร็จของตนด้วยการเพิ่มผลผลิตรายได้ประชาชาติ เพิ่มการส่งออกเพิ่มการอุตสาหกรรม และเพิ่มการลงทุน เป็นต้น โดยคำนึงถึงมนุษย์น้อยมาก^{๒๑}

สรุป ความหมายของคำว่า การพัฒนาคือ ทำให้เปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไป ในทิศทางที่ดีขึ้นทำให้เจริญทำให้ดีขึ้นการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบายความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ การทำให้ ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบหรือจุดมุ่งหมายคือทำให้ดีกว่าเดิม

การบริหารการพัฒนา (development administration)

มีผู้ให้นิยามและความหมายคำว่า การบริหารการพัฒนา (development administration) ไว้ดังนี้

จอร์จ เอฟ. แกนท์ (George F. Gant) นักวิชาการชาวอเมริกันอธิบายแนวคิดและความหมายของการบริหารการพัฒนา (development administration) เป็นคนแรกๆ โดยมีประสบการณ์มาจากการปฏิบัติงานที่ Tennessee Valley Authority (TVA.) ว่า การบริหารการพัฒนาเป็นคำที่ให้ความสำคัญกับหน่วยงานระบบการจัดการ และกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาพร้อมกันนี้ การบริหารการพัฒนายังเป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่กำหนดให้เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาเพื่อทำการเชื่อมโยงและทำให้วัตถุประสงค์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชาติประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้การบริหารพัฒนายังช่วยปรับให้ระบบราชการและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานราชการต่างๆ ตอบสนองต่อการพัฒนาอีกด้วย ดังนั้นการบริหารการพัฒนาจึงหมายถึง การบริหารนโยบาย แผนงาน และโครงการต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนา^{๒๒}

^{๒๑}ส. ศิวรักษ์, ศาสนากับการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๑๙), หน้า ๘-๕๑, รังสรรค์ ธนะพันธุ์, (กรุงเทพมหานคร : ศิวพรการพิมพ์, ๒๕๑๙), หน้า ๙-๒๓.

^{๒๒}George F. Gant, **Development Administration: Concepts, Goals, Methods** (Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1979), p. 20.

การบริหารการพัฒนาของแก้นท์ แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ “การบริหารงานภายใน (internal administration) หมายถึงการบริหารงานใดๆ มีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มืองค์การบริหารงานนั้นๆ สามารถเป็นกลไกการบริหารที่ดีเสียก่อนจึงจำเป็นจะต้องจัดการภายในองค์การให้ดีที่สุดให้มีประสิทธิภาพที่สุดซึ่งอาจทำได้ด้วยการจัดองค์การบริหารงานบุคคลงานคลัง งานวางแผน การตัดสินใจ ฯลฯ อันเป็นสาขาย่อยของรัฐประศาสนศาสตร์ให้ดีที่สุด ส่วนการบริหารงานภายนอก (external administration) ครอบคลุมถึงเรื่องต่าง ๆ ที่หน่วยงานนั้นติดต่อกับปัจจัยนอกทั้งหมด ทั้งนี้ด้วยการที่ค้นพบว่า ในการบริหารงานนั้น มิใช่แต่จะมุ่งถึงประสิทธิภาพของการบริหารภายในองค์การอย่างเดียว เพราะองค์การมีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานในหน้าที่ของตนให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีที่สุด ซึ่งหมายถึงว่านอกเหนือไปจากการจัดการภายในที่ดีแล้วยังต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการหาแนวทางที่ดีติดต่อกับปัจจัยภายนอกอื่นๆ ให้ปัจจัยเหล่านั้นมาร่วมมือกับองค์การของตนเพื่อช่วยให้งานที่ได้รับมอบหมายสัมฤทธิ์ผลความสามารถในเชิงบริหารขององค์การที่จะบริหารปัจจัยภายนอกนี้ มีผลเกี่ยวกับความเป็นตายขององค์การส่วนมากเพราะองค์การบริหารต้องมีส่วนปฏิบัติการติดต่อกับคนหรือปัจจัยภายนอกอื่นๆ ด้วยกันแทบทั้งนั้น^{๒๓}

เออร์วิง สเวดโลว์ (Irving Swerdlow) นักวิชาการชาวอเมริกันอธิบายว่า การบริหารการพัฒนา หมายถึง การบริหารในประเทศที่ยากจนหรือประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะการบริหารราชการในประเทศด้วยพัฒนาย่อมมีความแตกต่างกันกับการบริการราชการในประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งอาจพิจารณาและสังเกตเห็นได้จากลักษณะของความแตกต่างกันหลายแง่มุม อาทิพิจารณาจากลักษณะและแบบแผนของการบริหารบทบาทของรัฐบาลและบทบาทของข้าราชการ เป็นต้น^{๒๔}

โดยนัยเดียวกัน สเวดโลว์ ยังได้กล่าวอีกว่า ประเทศที่ยากจนทั้งหลายมีลักษณะพิเศษหลายประการซึ่งทำให้รัฐบาลต้องมีบทบาทแตกต่างกันลักษณะนี้ และบทบาทของรัฐบาลดังกล่าว ทำให้การทำงานของนักบริหารมีลักษณะแตกต่างออกไปในที่ใดก็ตามที่มีความแตกต่างนั้นอยู่การบริหารรัฐกิจจะต้องถือได้หรือเรียกได้ว่าเป็นการบริหารการพัฒนา^{๒๕}

อาษา เมฆสวรรค์ ได้กล่าวถึงความหมายของการบริหารการพัฒนาว่าแบ่งเป็น ๒ ทรรศนะ ตามทรรศนะประการแรกนั้น ถือว่า การบริหารการพัฒนา หรือ Development

^{๒๓}อมร รักษาสัตย์, “พัฒนา พัฒนาศาสตร์ และรัฐประศาสนพัฒนา” พัฒนบริหารศาสตร์ ,ปีที่๓, ฉบับที่๓ (มกราคม ๒๕๐๖) : ๔๐๓-๔๐๔.

^{๒๔}Irving Swerdlow (ed.), **Development Administration: Concepts and Problems** (Syracuse, New York: Syracuse University Press, 1963), pp. ix-xii.

^{๒๕}Ferrel Heady, **Public Administration: A Comparative Perspective** (New Jersey: PrenticeHall, Inc., 1966), p. 10, อ้างใน อนันต์ เกตุวงศ์, การบริหารการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๒๗.

Administration คือ การบริหารงานหรือการบริหารราชการในประเทศด้อยพัฒนาที่มุ่งมั่นที่จะดำเนินการพัฒนา ดังที่เขียนในภาษาอังกฤษ ว่า administration in poor developed countries which are committed to development ส่วนอีกทฤษฎีหนึ่งเห็นว่าการบริหารการพัฒนา ได้แก่การบริหารเพื่อการพัฒนาหรือการบริหารตามโครงการพัฒนาของประเทศ หรือ administration in development or administration of a program of national development ตามความเข้าใจอย่างง่าย ๆ ทั่วๆ ไป^{๒๖}

ติน ปรัชญพฤทธิ อธิบายว่าการบริหารการพัฒนา (development administration, administration of development, หรือ a of d) หมายถึง การนำเอาความสามารถที่มีอยู่ในการพัฒนาการบริหารมาลงมือปฏิบัติตามนโยบายแผน แผนงาน หรือโครงการพัฒนาประเทศจริงๆ เพื่อให้บังเกิดความเปลี่ยนแปลงตามที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้าและความเปลี่ยนแปลงตามที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้านี้จะมุ่งความเจริญของงานทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศอันจะนำไปสู่การลดความทุกข์ยากของคนทั้งที่อยู่ในองค์กร (ข้าราชการ) และที่อยู่ภายนอกองค์กร (ประชาชน)^{๒๗}

ยังกล่าวได้อีกว่า ทำให้พอกล่าวได้ว่า คำว่า การบริหารพัฒนานั้น เกิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๕๐ โดย จอร์จ เอฟ. แกันท์ได้เริ่มใช้ความหมายนี้ ในปี ค.ศ. ๑๙๕๕ หรือ ค.ศ. ๑๙๕๖ เพื่อแสดงให้เห็นถึงแนวทางพื้นฐานสำหรับการวิจัยทางการบริหารและเพื่อใช้ในโครงการฝึกอบรมสำหรับสถาบันการศึกษาด้านการพัฒนาชนบท แนวคิดการบริหารพัฒนานั้นแพร่หลายอย่างมากในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งรวมทั้งในเอเชียสำหรับประเทศไทยได้นำแนวคิดนี้มาปรับใช้ในช่วงที่เน้นการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบท แนวคิดหรือลักษณะสำคัญของการบริหารการพัฒนาไม่อาจกำหนดได้อย่างชัดเจนและตายตัวลักษณะเช่นนี้เหมือนกับการให้ความหมายของคำทั้งหลายในทางสังคมศาสตร์ที่ขึ้นอยู่กับความรู้ ความคิด และประสบการณ์ ของนักปรัชญา ผู้รู้ นักวิชาการ นักกฎหมาย และนักบริหารแต่ละคนดังได้อธิบายเหตุผลไว้แล้วข้างต้น

สรุป การบริหารการพัฒนา เป็นแนวทางหรือวิธีการหนึ่งของการบริหารภาครัฐ ที่หน่วยงานภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการ โดยเกี่ยวข้องกับกิจกรรมพัฒนา แนวทางหรือวิธีการหนึ่งของการบริหารงานภาครัฐ ที่หน่วยงานของรัฐ และ/หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนำมาใช้ในการบริหารราชการ

^{๒๖}อาษา เมฆสวรรค์, อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ๒๕๔๙, การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร: ฟอว์เพช, ๒๕๑๕), หน้า ๒๖-๒๗.

^{๒๗}ติน ปรัชญพฤทธิ, “การพัฒนาการบริหารและการบริหารการพัฒนา” ในการบริหารการพัฒนา อุทัย เลหาวิเชียร (บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สามเจริญพานิช, ๒๕๒๘) , หน้า ๑๖๓.

ตารางที่ ๒.๑ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
วิรัช นิภาวรรณ [ออนไลน์], ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐.	“แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา” อธิบายได้ว่า สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง ๑.มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีข้อยกเว้นที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตาม ลำพัง ๒.ในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือ ประชาชนหรือคนในกลุ่มรวมทั้งมี “การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน
พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒	การพัฒนา หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี การทำให้เจริญ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่เล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นต่างๆ ไปสู่ลำดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและเหมาะสมไปกว่าเดิม
สัญญา สัญญาวิวัฒน์,(๒๕๒๖, หน้า ๕.)	การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้มีการวางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
ที. อาร์. แบ็ทเทิน (T. R. Batten) ,(1959, p. 2.)	ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนของอังกฤษ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา ไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น
จิตติยา สุวรรณชัย,(๒๕๑๗, หน้า ๑๘๗ – ๑๘๙.)	การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ และ ได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตรา การเปลี่ยนแปลงด้วยสภาวะการพัฒนา เป็นสภาวะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสภาวะ ครอบงำ
ยุวัฒน์ วุฒิเมธี,(๒๕๒๖ , หน้า ๑.)	การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพ หนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่าง เป็นระบบ
อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต,(๒๕๑๕, หน้า ๒ – ๘.)	๑.การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการซึ่งเป็นการ เปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ๒ .ส่ว น ก า ร แ่ ป ล ง ร ู ป (transformation)เป็น การเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมของตัวกระทำปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นๆ เร็วยิ่งขึ้นๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็น รถไฟหรือเป็นรถยนต์หรือเครื่องบินจนเป็นจรวด ก็นับได้ว่าเป็นการพัฒนา
วิทยากร เขียงกุล,(๒๕๒๗, หน้า ๑๗ – ๑๘.)	๑.การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน มีความสุขความสะดวกสบายความอยู่ดีกินดี ความ เจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความ สงบสันติ ๒.การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้วประชาชนยัง

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
	ต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสังแวดล้อมที่ดี การพักผ่อน หย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ
บรูคฟิลด์ (brookfield)	การพัฒนาโดยเน้นด้านเศรษฐกิจว่า หมายถึง ความก้าวหน้าที่ยั่งยืนสวัสดิการเป็นต้นว่าการลดความยากจนและลดการว่างงาน การลด ความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ
จอร์จ เอฟ. แก้นท์ (George F. Gant), (1979, p. 20.)	ความหมายของการบริหารการพัฒนา (development administration) ๑.การบริหารการพัฒนาเป็นคำที่ให้ความสำคัญกับหน่วยงานระบบการจัดการ และกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนาพร้อมกันนี้ ๒.การบริหารการพัฒนายังเป็นเครื่องมือของรัฐบาลที่กำหนดให้เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆของการพัฒนาเพื่อทำการเชื่อมโยง และทำให้วัตถุประสงค์ทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชาติประสบผลสำเร็จ
เออร์วิง สเวดโลว์ (Irving Swerdlow), (1963, pp. ix-xii.)	๑. การบริหาร ในประเทศที่ยากจนหรือประเทศด้อยพัฒนาทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะการบริหารราชการ ในประเทศด้อยพัฒนาย่อมมีความแตกต่างกัน ๒.การบริการราชการในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งอาจพิจารณาและสังเกตเห็นได้จากลักษณะของความแตกต่างกันหลายแง่มุม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
อาษา เมฆสวรรค์ , (๒๕๑๕, หน้า ๒๖-๒๗.)	การบริหารการพัฒนาว่าแบ่งเป็น ๒ ทรณะ ตามทรณะประการแรกนั้น ถือว่า การบริหาร การ พัฒนา หรือ Development Administration คือ การบริหารงานหรือ การบริหารราชการในประเทศด้อยพัฒนาที่มุ่งมั่น ที่จะดำเนินการพัฒนา
ติน ปรัชญฤทธิ์ ,(๒๕๒๘ , หน้า ๑๖๓.)	การบริหารการพัฒนา ๑. การนำเอาความสามารถที่มีอยู่ในการ พัฒนาการบริหารมาลงมือปฏิบัติตามนโยบาย แผน แผนงาน หรือโครงการพัฒนาประเทศจริงๆ เพื่อให้บังเกิดความเปลี่ยนแปลงตามที่ได้วางแผน ไว้ล่วงหน้า ๒.ความเปลี่ยนแปลงตามที่ได้วางแผนไว้ ล่วงหน้านี้จะมุ่งความเจริญงอกงามทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศอันจะ นำไปสู่การลดความทุกข์ยากของคนทั้งที่อยู่ใน องค์กร

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

ในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจการบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยวผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งเพื่อเฝ้าหาสุขารมณ์หรือเพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า “การท่องเที่ยว” จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างมิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกันมีกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง ความหมายของการท่องเที่ยวนั้นอาจสรุปได้ในเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ประการแรก ต้องเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว ประการที่สอง ต้องเดินทางไปด้วยความสมัครใจและประการสุดท้ายเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใดๆ ก็ได้ ที่มีใช้เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้^{๒๘}

การท่องเที่ยว (Tourism) กับการเดินทาง (Travel) สามารถใช้สับเปลี่ยนกันได้จนบางครั้งดูเหมือนว่าจะเป็นความหมายเดียวกัน แต่ถ้าพิจารณาในเรื่องความหมายและพฤติกรรมแล้วการเดินทางกับการท่องเที่ยวต่างกัน ในพจนานุกรมการท่องเที่ยวได้ให้ความหมายการเดินทางว่า “การเดินทางจากสถานที่หนึ่งสู่สถานที่หนึ่งโดยใช้วิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางต่างๆ กันหรือบางครั้งเมื่อเดินทางแล้วไม่กลับมาถึงสถานที่เดิม”^{๒๙} หรือการเดินทางคือการออกจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่อื่นๆ เช่น การเดินทางออกจากบ้านตามปกติและการเดินทางเพื่อไปอาศัยอยู่ที่อื่น^{๓๐}

สำหรับความหมายการท่องเที่ยวผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมิได้ให้ความหมายคำนี้มากนักและการให้ความหมายก็แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการพิจารณาว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องธุรกิจหรือกิจกรรมเพื่อความเพลิดเพลินของมนุษย์การให้ความหมายจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานดังกล่าว ที่มีต่อการท่องเที่ยวอย่างไรก็ตามการอธิบายความหมายของการท่องเที่ยวสามารถแยกแยะได้ดังนี้

^{๒๘}วรรณภา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๕๐๙.

^{๒๙}Stevens, Laurence. **Guide to Starting and Operating A Successful Travel Agency**. 3rd ed. (New York: Prentice-Hall, Inc., 1990), p.64.

^{๓๐}Gee, Chuck Y., Choy, Dexter J.L. and Makens James C., **The Travel Industry**. Connecticut: the AVI Publishing Company, Inc. 1984), p.4.

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การที่คนเดินทางออกจากที่พักหรือที่ทำงาน ไปยังสถานที่อื่นๆ ในระยะเวลาสั้นๆ และคนเหล่านี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างพักอาศัยชั่วคราว ในสถานที่ท่องเที่ยววัตถุประสงค์ในการเดินทางต้องการไปเยี่ยมญาติมิตร หรือท่องเที่ยว^{๓๑}

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ รัฐบาล ผู้เป็นเจ้าของบ้านและชุมชน ผู้เป็นเจ้าของบ้านในกระบวนการดึงดูดและต้อนรับขับสู้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนอื่นๆ^{๓๒}

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว^{๓๓}

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการ และอำนวยความสะดวกเพื่อให้เกิดความสุขสบายในการเดินทาง^{๓๔}

การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางออกจากบ้านพักเป็นการชั่วคราว ระยะเวลาสั้น เพื่อไปเยี่ยมญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์อื่นๆ ทางด้านการท่องเที่ยว เช่น การพักผ่อน เล่นกีฬา การประชุม สัมมนา ฯลฯ

เดวิดสัน ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การเดินทางออกจากที่พัก ในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เป็นการชั่วคราวเพื่อการเยี่ยมญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยว อื่นๆ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพ เช่น การพักผ่อน การเล่นกีฬา การประชุม การสัมมนา^{๓๕}

ศิริ ฮามโพธิ์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในทางสังคมวิทยาว่า การท่องเที่ยว นั้นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งปกติจะไม่เคยพบกันมาก่อน
๒. เป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในกลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ภาษา ความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจ ฯ
๓. พฤติกรรมของกลุ่มคนที่ต้องการผ่อนคลายจากความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ และสังคมในชีวิตประจำวัน

^{๓๑}Holloway, J. Christopher, **The Business of Tourism**, (Plymouth: Macdonald and Evans, 1983),p.2.

^{๓๒}Mcintosh ,Robert W. and ChariesR.Goeldner , **Tourism Principle : Practices and Philosophies**. (5th ed.) (New York: John Wiley & Sons, Inc., 1986),p.9.

^{๓๓}Mill. (1990), การเดินทางในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ, ค้นเมื่อ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๕ จาก www.baanjommyut.com/library-2/travel/05.html.

^{๓๔}Pond, Kathleen Lingle. , **The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding**. (New York: Van Nostrand Reinhold, 1993),p.24.

^{๓๕}Davidson Rob, **Tourism**, 2nd.ed, (Singapore Longman : Group Limited, 1995),P. 2.

๔. พฤติกรรมของคนต่างถิ่นที่ประสานกันระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนได้รับจากการดำรงชีวิตของคนต่างถิ่น^{๓๖}

ม.ล.ดุษฎี ชุมสาย และ ญิบพันธ์ พรหมโยธี ได้ให้ความเห็นว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างไม่เฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวยังหมายถึง การเดินทางเพื่อการประชุม เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อติดต่อดูธุรกิจตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น^{๓๗}

สรุปความหมายของ การท่องเที่ยว ดังที่กล่าวแสดงให้เห็นว่าต้องมีการเดินทางออกจากที่พักเป็นการชั่วคราวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เยี่ยมญาติ หรือการเดินทางจากสถานที่หนึ่งสู่สถานที่หนึ่งโดยใช้วิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางต่างๆ กัน หรือบางครั้งเมื่อเดินทางแล้วไม่กลับมายังสถานที่เดิม หรือการเดินทางคือการออกจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่อื่นๆ

๒.๒.๓ ปัจจัยของการท่องเที่ยว แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑) **สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction)** หมายถึง สิ่งที่สามารถดึงดูดหรือโน้มน้าวใจให้เกิดความสนใจปรารถนาที่จะไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวไปเยือนจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเป็นสำคัญในแหล่งท่องเที่ยวจะมีจุดที่เป็น สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวจุดหนึ่งหรือหลายจุดก็ได้ถ้ามีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวหลายจุด แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะมีนักท่องเที่ยวและสนใจนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกันมาก สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ

(๑) **สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่ธรรมชาติให้มา (Natural Attraction Factors)** คือ ความงามตามธรรมชาติที่สามารถดึงดูดให้คนไปเยือนหรือไปเที่ยวในพื้นที่นั้น เช่น หาดทรายที่สวยงาม สภาพป่า และชีวิตสัตว์ป่า เป็นต้น

(๒) **สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Historical and Cultural Attraction Factors)** เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นแล้วสามารถดึงดูดใจให้มนุษย์ไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้น เช่น สิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรม ได้แก่ วัด วัง เมืองโบราณ เป็นต้น วิถีชีวิตจากการกระทำของ

(๓) คน เช่น ตลาดน้ำ ก็เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้น มารวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่คนเราสร้างขึ้นมา เช่น การแข่งกีฬา การแสดง การจัดเทศกาล เช่น งานเทศกาลอาหาร งานเทศกาลผลไม้ เป็นต้น

^{๓๖}ศิริ ฮามโพธิ์, **สังคมวิทยาการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘.

^{๓๗}ม.ล.ดุษฎี ชุมสาย และ ญิบพันธ์ พรหมโยธี, **ปฐมบทวิทยาการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

๒) สิ่งอำนวยความสะดวก (Facility) หมายถึง สิ่งต่างๆที่รองรับการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปได้ด้วยความสะดวกสบายที่สำคัญมากที่สุดคือเรื่องที่พักแรมไม่ว่าจะเป็นที่พักในรูปแบบโรงแรม รีสอร์ท บังกะโล เกสต์เฮาส์ สิ่งสำคัญอันดับรองลงมา คือ การบริโภคจึงต้องมีร้านอาหารบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนข่าวสารข้อมูลเพื่อการเดินทางไว้บริการนักท่องเที่ยว

๓) การเข้าถึงได้ (Accessibility) หมายถึง การไปถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นได้ คือ ต้องมีการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งเที่ยวนั้นอย่างสะดวก

ปัจจัยในการเลือกสถานที่ท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันไปตามความพึงพอใจหรือความต้องการที่จะได้รับการไปท่องเที่ยวโดยที่บางคนต้องการไปท่องเที่ยวธรรมชาติอย่างเดียวแต่บางคนอาจจะต้องความสะดวกสบายในเรื่องของที่พักรหรืออาหารเป็นต้น

การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) และการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่ละองค์ประกอบย่อยๆที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงอยู่ที่ความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง^{๓๘} ทั้งนี้การท่องเที่ยวจึงเป็นปรากฏการณ์ของมนุษย์ที่สร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับสภาพแวดล้อมทั้งที่เป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมในการเดินทางไปท่องเที่ยวแต่ละสถานที่ย่อมมีจุดหมายของการเดินทางไปท่องเที่ยวที่ต่างกัน

๒.๒.๔ วัตถุประสงค์กับการท่องเที่ยว

โรบินสัน (Robinson) ได้กล่าวไว้ว่า วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของบุคคลมีอยู่ ๘ ประการ คือ

- ๑) เพื่อฟื้นฟูสุขภาพและร่างกาย
- ๒) เพื่อสุขภาพอนามัย เพื่อสูดอากาศบริสุทธิ์ อาบแดด อาบน้ำแร่
- ๓) เพื่อเข้าร่วมหรือชมกิจกรรมทางกีฬา
- ๔) เพื่อไปชมสิ่งที่แปลกใหม่ในต่างประเทศ
- ๕) เพื่อความรื่นเริงบันเทิงใจ ความสนุกสนาน ความสดชื่น เพื่อการพักผ่อน
- ๖) เพื่อสาเหตุส่วนตัว เช่น ไปเยี่ยมญาติ ไปพบเพื่อนใหม่หรือเพื่อหลบหนีคนที่ใกล้ชิดจำเจ

- ๗) เพื่อเหตุผลทางด้านจิตใจ ศาสนา

^{๓๘}อรนุช ศิลป์มณีพันธ์, “ลักษณะชายฝั่งทะเลที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทะเลประเทศไทย”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ๒๕๔๗), หน้า ๓๗.

๘) เพื่ออาชีพและการธุรกิจ

ตามมติเอกฉันท์ของสหประชาชาติในการประชุมครั้งที่ ๒๑ ในปี พ.ศ.๒๕๑๐ อันเป็นปีท่องเที่ยวสากลว่า “การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมพื้นฐานที่มนุษยชาติต้องการมากที่สุด ควรที่รัฐบาลของทุกประเทศและมนุษย์ทุกคนจะสนับสนุน” จากมูลเหตุจูงใจเพื่อการท่องเที่ยว ที่กล่าวมานี้คงจะไม่มีมูลเหตุจูงใจอันใดอันหนึ่งที่เป็นตัวกระตุ้นที่เด่นที่สุดแต่มีลักษณะผสมผสาน

๒.๒.๕ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก (WTO)^{๔๐} ได้ให้อธิบายคำจำกัดความล่าสุดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable Tourism) ว่าการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จะไม่ใช่เป็นเพียงแค่การท่องเที่ยวขนาดเล็กหรือการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche tourism segments) หากแต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวมหรือที่เรารู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบมวลชน” (Mass tourism) โดยทั่วไปการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อการเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมรวมถึงสังคม และวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปจนถึงคนในอนาคต ดังนั้นหลักการและแนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในคำจำกัดความของ WTO จึงประกอบด้วย

๑. การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

๒. การเคารพในสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละชุมชน

๓. การสร้างความเจริญมั่นคงทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรก่อให้เกิดการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (tourism stakeholder) นอกจากนี้ ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมสำคัญในการช่วยลดความยากจนในท้องถิ่นด้วย

นอกจากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจแล้ว ยังจะต้องคำนึงถึงความร่วมมือกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism stakeholder) ทุกฝ่ายรวมไปถึงจะต้องสามารถรักษาความพึงพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยว การดำเนินการวางแผนอย่างต่อเนื่องและที่สำคัญจะต้องมีเครื่องมือดัชนีที่ใช้วัดให้ความสำคัญต่อการเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงสังคม และวัฒนธรรม

^{๓๙}Burkart, A. J. and S. Medrik. , **Tourism: Part Present and Future.** (Oxford:ButterworthHienemari Ltd., 1981), p 59.

^{๔๐}World Tourism Organization and United Nations Environment Programme, **World Ecotourism Summit – Final Report**, (Madrid : Spain,2004).

ของคนทั้งประสิทธิภาพต่อผลกระทบของการดำเนินการในส่วนต่างๆ เพื่อสามารถนำไปปรับปรุง และแก้ไขเพื่อให้เกิดความยั่งยืนได้ต่อไปในอนาคต

๒.๒.๖ แรงจูงใจทางการท่องเที่ยว

McIntosh and Goeldler กล่าวว่าแรงจูงใจทางการท่องเที่ยว (Tourism Motivation)^{๔๑} หมายถึง สิ่งกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทาง ออกท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของตนเองตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับ แรงจูงใจ ๔ ประการ คือ

๑. **สิ่งจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation)** ได้แก่ สิ่งจูงใจที่เกี่ยวกับการพักผ่อนร่างกาย การเล่นกีฬา การสันทนาการตามชายหาด การหย่อนใจ ด้วยการบันเทิงและสิ่งจูงใจอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการรักษาสุขภาพ

๒. **สิ่งจูงใจทางวัฒนธรรม (Culture Motivation)** ได้แก่ ความปรารถนาที่อยากรู้จักกับผู้อื่น เช่น เรื่องราวที่เกี่ยวกับดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

๓. **สิ่งจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation)** ได้แก่ ความปรารถนาที่อยากจะได้พบคนใหม่ๆ

๔. **สิ่งจูงใจทางด้านสถานภาพและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivation)** ได้แก่ ความต้องการ พัฒนาตนเองและแสดงความสำคัญของตนเอง เช่น การเดินทางทำธุรกิจ การประชุม และ การศึกษา เป็นต้น

๒.๑.๗ สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว

สังคมอุตสาหกรรมที่แผ่ขยายอย่างรวดเร็วไปยังประเทศต่างๆ ประกอบกับความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคมที่เป็นผลตามมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมทำให้การท่องเที่ยวของชนชั้นกลางทั่วโลกขยายตัวอย่างรวดเร็วไปตามกันจนถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก^{๔๒} ในสภาพของเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น ตลอดจนภาวะการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดของประชากรเพื่อความอยู่รอดของตนเองและสมาชิกในครอบครัวอย่างนำวิถึขึ้นทุกวันนี้ กล่าวว่าการส่วนใหญ่ต้องทำงานหลักบางคนทำงานเพื่อปากท้องของตนเองและสมาชิกในครอบครัว จึงไม่มีเวลาว่างสนใจต่อกิจการท่องเที่ยว แต่ขณะเดียวกันคนบางกลุ่มจะประกอบกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความร่ำรวยหรือยกฐานะทางด้านสังคมให้สูงขึ้น กลุ่มชนพวกหลังนี้จึงมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจดีพอที่จะหาเวลาออกไปท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนในสถานที่ต่างๆ

^{๔๑}Mcintosh ,Robert W. and ChariesR.Goeldner, **Tourism Principle : Practices and Philosophies, 5th ed.,** (New York: John Wiley & Sons,1986).

^{๔๒}Lea, J., **Tourism and Development in the Third World,** (London :Richard ClaysLtd., 1993), p 2.

ได้ ตามความเป็นจริงแล้วกลุ่มชนทุกหมู่เหล่าไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มั่งมีหรือยากจน หรือผู้ที่อยู่ในปฐมวิชัย ภูมิวิชัย หรือปัจฉิมวิชัยย่อมมีความปรารถนาที่ต้องการเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเมื่อมีโอกาสหรือสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจเอื้ออำนวย

นิคม จารุมณี อธิบายว่า นักท่องเที่ยวภายในประเทศเกือบทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นสาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวจึงมีหลายประการซึ่งสามารถสรุปสาเหตุที่สำคัญได้ดังนี้^{๔๓}

๑. ความเครียดในการทำงาน จากการทำงานที่เคร่งเครียดตลอดเวลาจะต้องใช้กำลังกายหรือกำลังความคิดเป็นอย่างมากด้วยเหตุนี้เองร่างกายจึงจำเป็นต้องการพักผ่อนเพื่อให้การทำงานในช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น การหยุดงานในวันสิ้นสุดสัปดาห์การปิดภาคเรียน หรือการหยุดพักร้อนของข้าราชการและคนงานทั่วไปจึงเป็นเรื่องที่สำคัญกับการใช้เวลาว่างที่ปรากฏในช่วงระยะเวลาดังกล่าวกิจกรรมการพักผ่อนของประชากรเหล่านั้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ การเดินทางท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวไปจะใกล้หรือไกลจะขึ้นอยู่กับระยะเวลา และศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล

๒. รายได้ของประชากรดีขึ้น จากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปทำให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานและประดิษฐ์ค้นคิดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ขึ้นมาซึ่งจะทำให้ประชากรมีงานทำมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีเวลาว่างเหลือพอที่จะนำมาใช้เพื่อการพักผ่อน การที่ฐานะทางด้านเศรษฐกิจของประชากรดีขึ้นจะมีผลส่งให้ประชากรมีความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการพักผ่อนและหาความรู้เพิ่มเติมให้แก่ตนเอง เช่น การพาครอบครัวไปเที่ยวชมปราสาทหินพิมาย การเดินทางไปงานเทศกาลประจำปีของจังหวัดใกล้เคียงเพราะค่าใช้จ่ายถูก การเดินทางสะดวกปลอดภัย ทำให้ประหยัดทั้งเวลาและเงินทอง แต่สิ่งที่ได้รับคือ ความรู้ ความพึงพอใจ ความรักความอบอุ่นในครอบครัว คุ่มค่ากับเงินทองที่เสียไป เป็นต้น

๓. ความสะดวกทางการคมนาคม การคมนาคมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมทำให้เกิดกิจการท่องเที่ยวปรากฏขึ้น ในสภาพปัจจุบันการไปมาติดต่อกันระหว่างสถานที่ต่างๆ กระทำได้สะดวกและรวดเร็ว มีการตัดถนนหรือเส้นทางผ่านเข้าไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งจากการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าว ต้องเสียค่าใช้จ่าย และเวลาไม่มากนักประกอบกับการเดินทางที่สะดวก จึงเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ประชากรอยากเข้าไปใช้บริการ และคนส่วนมากก็มีโอกาสที่จะกระทำได้อย่างทั่วถึง

^{๔๓}นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖) , หน้า ๓๓.

๔. มีเวลาว่าง เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำให้เครื่องมือเครื่องใช้ที่นำมาใช้ในการผลิตมีประสิทธิภาพ มีการนำเอาเครื่องมือและเครื่องจักรชนิดต่างๆ มาใช้ทำงานแทนคนจึงทำให้การผลิตสินค้ากระทำได้อย่างรวดเร็วอันเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้คนมีเวลาว่างเพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การทำนาในประเทศไทยแต่เดิมพื้นที่นำมาใช้ปลูกข้าว ๒๐ - ๓๐ ไร่ ครอบครัวของเกษตรกรต้องใช้เวลาเป็นแรมเดือนในการเตรียมพื้นที่และเพาะปลูกข้าว ในสภาวะปัจจุบันเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีการพัฒนาการผลิตที่ทันสมัยได้นำเอาเครื่องจักรกลหรือเทคโนโลยีในระดับต่างๆ ตามสถานภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลมาใช้ในการผลิตพื้นที่ดินขนาดดังกล่าวจะใช้เวลาทำการเตรียมพื้นที่และทำการเพาะปลูกข้าว ๑ - ๒ วันเท่านั้น และการนำเครื่องจักรกลและเครื่องใช้ชนิดอื่นๆ เข้ามาเสริมในการทำการเพาะปลูกนั้นเองจะทำให้ประชากรสามารถทำนาได้ปีละหลายครั้งผลผลิตต่อไร่สูงสามารถกำจัดวัชพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถขยายพื้นที่ในการทำนามากขึ้นซึ่งถ้าหากราคาผลผลิตข้าวไม่ตกต่ำมากแล้วจะทำให้รายได้ของประชากรโดยทั่วไปดีขึ้น และมีเวลาว่างพอที่จะนำไปใช้แสวงหาความสุขทางด้านการท่องเที่ยวและอื่นๆ ได้ตามโอกาสและสภาพทางเศรษฐกิจเอื้ออำนวย

๕. จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จากการที่จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้สภาพชุมชนในเมืองเกิดสภาพความแออัดยัดเยียดสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในเมืองเกิดมลภาวะสถานที่ท่องเที่ยวภายในเมืองมีจำกัด และสถานที่ท่องเที่ยวตามชนบทเมืองต่างๆ ทั้งยังมีการค้นพบแหล่งโบราณสถานใหม่ๆ เช่น บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆ ขึ้นอีกมากมายโดยอาศัยหลักวิชาการและเพื่อสนองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และมีความจำเป็นต้องหาสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้นเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้เองประชากรที่พักอาศัยอยู่ในเมืองจะหาโอกาสเดินทางท่องเที่ยวไปในท้องที่ชนบทและเมืองต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้ามจะมีประชาชนชาวชนบทบางส่วนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมืองซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมมากมาย และเป็นที่น่าสนใจของชาวชนบท ดังนั้นจึงพอจะชี้ให้เห็นได้ว่าการที่จำนวนของประชากรเพิ่มมากขึ้นความต้องการสถานที่และการเดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างถิ่นหรือต่างแดนจึงเพิ่มมากขึ้นด้วยจึงกล่าวได้ว่าการที่ประชากร มีความเคร่งเครียดกับการทำงานมากขึ้นประชากรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นอันเนื่องมาจากการมีรายได้สูงขึ้น การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างพอเพียง เช่น การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า ที่พักร้านอาหาร ฯลฯ ตลอดจนการพัฒนาแบบการประชาสัมพันธ์ แหล่งข้อมูลและสถานที่ท่องเที่ยวให้ทันสมัยถูกหลักวิชาการสามารถเอื้ออำนวยการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งกว่านั้น การที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่ผลักดันให้ประชากร

แสวงหาทางออกเพื่อเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดด้วยการสร้างทัศนคติและพัฒนา ค่านิยมการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาหาความรู้และความบันเทิงจากมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า หรือภูมิปัญญาของมนุษย์แต่ละท้องถิ่นอันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าให้กับความเป็นมนุษย์ และความพึงพอใจให้กับตนเอง กลุ่มของตนเองทั้งหมดที่กล่าวมาจึงถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญ ของการท่องเที่ยวในปัจจุบัน

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสิ่งที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางออกท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการของตนเองตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับแรงจูงใจ ๔ ประการ คือ ๑.สิ่งจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation) ได้แก่ สิ่งจูงใจที่เกี่ยวกับการ พักผ่อนร่างกาย การเล่นกีฬา การสันทนาการตามชายหาด การหย่อนใจ ด้วยการบันเทิงและสิ่งจูงใจ อื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการรักษาสุขภาพ ๒.สิ่งจูงใจทางวัฒนธรรม (Culture Motivation) ได้แก่ ความปรารถนาที่อยากรู้จักกับผู้อื่น เช่น เรื่องราวที่เกี่ยวกับดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา ๓.สิ่งจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation) ได้แก่ ความปรารถนา ที่อยากจะได้พบคน ใหม่ ๔.สิ่งจูงใจทางด้านสถานภาพและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivation) ได้แก่ ความต้องการ พัฒนาตนเองและแสดงความสำคัญของตนเอง เช่น การเดินทาง ทำธุรกิจการประชุม และการศึกษา

ตารางที่ ๒.๒ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
วรรณ วรชัญญะ (๒๕๓๙,หน้า๔๖.)	Tourism หรือ การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้าหาสุขารมณ์หรือเพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น
Stevens, Laurence. (1990,p.64.)	“การเดินทางจากสถานที่ หนึ่งสู่สถานที่หนึ่งโดยใช้วิธีการและวัตถุประสงค์ในการเดินทางต่างๆ กัน หรือบางครั้งเมื่อเดินทางแล้วไม่ กลับมายังสถานที่เดิม
Gee, Chuck Y., Choy, Dexter J.L. and Makens James C ,(1984,p.4).	การเดินทาง คือการออกจากสถานที่หนึ่งไปสู่สถานที่อื่นๆ เช่น การเดินทางออกจากบ้านตามปกติและการเดินทางเพื่อไปอาศัยอยู่ที่อื่น
Holloway, J. Christopher, (1983,p.4).	การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การที่คนเดินทางออกจากที่พัก หรือที่ทำงานไปยังสถานที่อื่นๆ ในระยะเวลาสั้นๆ และคนเหล่านี้จะทำกิจกรรมต่างๆ ระหว่างพักอาศัย ชั่วคราวในสถานที่ท่องเที่ยว วัตถุประสงค์ในการเดินทางต้องการไปเยี่ยมญาติมิตร หรือท่องเที่ยว
Mcintosh ,Robert W. and ChariesR.Goeldner ,(1986,p.9).	การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ รัฐบาล ผู้เป็นเจ้าของบ้านและชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้านในกระบวนการดึงดูดและต้อนรับ
Mill, (1990), www.baanjomut.com/library-2/travel/05.html .	การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความประทับใจ การบริการ และการสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
Pond, Kathleen Lingle, (1993,p.24).	การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการ และอำนวยความสะดวก เพื่อให้เกิดความสนุกสนานในการเดินทาง
Davidson Rob. (1995,p. 2).	การเดินทางออกจากที่พักในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เป็นการชั่วคราวเพื่อการเยี่ยมญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพ เช่น การพักผ่อน การเล่นกีฬา การประชุม การสัมมนา
ศิริ ฮามโพธิ์,(๒๕๔๓, หน้า ๑๙.)	ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในทางสังคมวิทยาว่า การท่องเที่ยวเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะดังต่อไปนี้ ๑. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งปกติจะไม่เคยพบกันมาก่อน ๒. เป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในกลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ภาษา ความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจ ฯ ๓. พฤติกรรมของกลุ่มคนที่ต้องการพักผ่อนคลายจากความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและสังคมในชีวิตประจำวัน ๔. พฤติกรรมของคนต่างถิ่นที่ประสานกันระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนได้รับจากการดำรงชีวิตของคนต่างถิ่น
มล.ตัย ชุมสาย และ ญิบพันธ์ พรหมโยธี,(๒๕๒๗, หน้า ๔๓.)	การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างไม่เฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวยังหมายถึง การเดินทางเพื่อการประชุม เพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
อรนุช ศิลป์มณีพันธ์ ,(๒๕๔๗,หน้า ๓๗.)	การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการทางสังคม และเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการท่องเที่ยว (Tourism Service)และการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market of Tourist) แต่องค์ประกอบย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน
Mcintosh ,Robert W. and ChariesR.Goeldner ,(1981, p 59.)	กล่าวไว้ว่าแรงจูงใจทางการท่องเที่ยว (Tourism Motivation) หมายถึง สิ่ง ที่ กระตุ้น ให้ นักท่องเที่ยวเดินทาง ออกท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ตามปกตินักท่องเที่ยวจะเดินทางหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับ แรงจูงใจ ๔ ประการ คือ ๑.สิ่งจูงใจทางกายภาพ ๒.สิ่งจูงใจทางวัฒนธรรม ๓.สิ่งจูงใจระหว่างบุคคล ๔.สิ่งจูงใจทางด้านสถานภาพและชื่อเสียง
Lea, J., (1993, p 2.)	สังคมอุตสาหกรรมที่แผ่ขยายอย่างรวดเร็วไปยังประเทศต่างๆ ประกอบกับความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ที่เป็นผลตามมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้การท่องเที่ยวของชนชั้นกลางทั่วโลกขยายตัวอย่างรวดเร็วไปตามกันจนถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก
นิคม จารุมณี,(๒๕๓๖ , หน้า ๓๓.)	นักท่องเที่ยวภายในประเทศเกือบทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวจึงมีหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุที่สำคัญได้ดังนี้ ๑. ความเครียดในการทำงาน ๒. รายได้ของประชากรดีขึ้น ๓. ความสะดวกทางการคมนาคม ๔. มีเวลาว่าง ๕. จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๔๔} หรือ Ecotourism เป็นแนวความคิดที่เพิ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกันที่สำคัญ ได้แก่ Nature Tourism, Bio Tourism, Green Tourism เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวดังกล่าวล้วนแต่เป็นการบ่งบอกถึงการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ซึ่งจากการประชุม Globe ๑๙๙๐ ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่า "การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วยการท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย"^{๔๕}

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมายเป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอที่สำคัญมีดังนี้

Ceballos Lascurain^{๔๖} อาจจะเป็นคนแรกที่ได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า "เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลิน ไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น"

Elizabeth Boo^{๔๗} ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวนิเวศว่า "การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ที่มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่นพร้อมทั้งให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม"

The Ecotourism Society ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวนิเวศว่า "การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ

^{๔๔}สมชัย เบญจขัย ,เอกสารประกอบการบรรยาย หลักสูตร “การบริหารจัดการป่าชุมชนและการพัฒนาอาชีพด้านป่าไม้” ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๙.

^{๔๕}สฤณี แสงอรุณ, การท่องเที่ยวนิเวศหรือเชิงนิเวศ (Ecotourism), [ออนไลน์], แหล่งที่มา:http://www.dnp.go.th/NPO/html/Tour/Eco_Tour.html. [๖ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^{๔๖}Ceballos-Lascurain, Héctor, Tourism, Ecotourism and Protected Areas, InParks, Vol. 2, N° 3, IUCN, Gland, (Switzerland, 1991).

^{๔๗}Boo, Elizabeth, Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vols. I and II. WWF, (Washington, DC,1990).

และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น"

ผศ. สุธะเชษฐ์ เชษฐมาตย์ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) คือรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ที่มีลักษณะพิเศษเป็นของตนเอง และแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นลักษณะพิเศษที่อ้างถึงได้แก่^{๔๘}

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติเป็นฐาน (nature - based tourism) เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภท อุทยาน วนอุทยาน เกาะแก่ง และชายทะเล เป็นต้น แต่อาจหมายรวมถึง ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น หากสิ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในหรือเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศธรรมชาติ

๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยหรือต่ำ หรือไม่มีผลกระทบต่อ วิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นจนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ เพราะฉะนั้นการป้องกันและควบคุมผลกระทบอันเกิดจากการท่องเที่ยวจึงเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการ เช่น ไม่เน้นปริมาณนักท่องเที่ยวไม่สนับสนุนให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเกินความจำเป็นเน้นธรรมชาติ และองค์ประกอบของธรรมชาติ เป็นสิ่งดึงดูด เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส เรียนรู้ และเข้าใจธรรมชาติ และองค์ประกอบธรรมชาติ (รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น) ตลอดจนผลกระทบของมนุษย์ที่มีต่อระบบนิเวศ เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงบวก เพราะฉะนั้นการจัดระบบบริการข้อมูล และการสื่อความหมายธรรมชาติ รวมทั้งการเพิ่มพูนศักยภาพของมัคคุเทศก์จึงเป็นเรื่องสำคัญลำดับต้น สื่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการคิด (วางแผน) การทำ (ปฏิบัติหรือดำเนินการ) และการติดตามตรวจสอบประเมินผลร่วมกับผู้เกี่ยวข้องส่วนอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนพร้อมได้รับผลตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจเพื่อยกระดับรายได้ และคุณภาพชีวิตของท้องถิ่นด้วยความเหมาะสมเป็นธรรมจากลักษณะดังกล่าวข้างต้น

^{๔๘}สุธะเชษฐ์ เชษฐมาตย์, “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์:แนวคิด หลักการและความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ”, เอกสารประกอบประชุมสัมมนาอุทยานแห่งชาติกับนันทนาการ และการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อทรัพยากรที่ยั่งยืน , ๒๗-๒๘ พฤษภาคม ๒๕๓๙.(กรุงเทพมหานคร:กรมป่าไม้,๒๕๓๙),(อัดสำเนา).

Western ^{๔๙} ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกระชับ แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้น คือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น"

The Common Wealth Department of Tourism ได้ให้ คำจำกัด ความ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือ การท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษาการเข้าใจ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน คำว่า ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ยังครอบคลุมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นด้วย ส่วนคำว่ารักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน นั้นหมายถึง "การป้อนผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ"^{๕๐}

เสรี เวชบุษกร ^{๕๑} ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรม ของชุมชนในท้องถิ่นตลอดจนโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย"

กรมป่าไม้ ^{๕๒} ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็น "การท่องเที่ยวรูปแบบ หนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพพืชพรรณ และสัตว์ป่าตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทาง เศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย"

โดยสรุปก่อนอื่นมีข้อสังเกตจากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมาจากนิยาม ศัพท์และความหมายของคำ "Ecotourism" นั้น ขึ้นอยู่กับพื้นฐานอาชีพ ความเข้าใจ และวัตถุประสงค์ของแต่ละคนหรือองค์กร ซึ่งในภาษาไทยอาจเรียกว่า "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" แต่ในที่สุดราชบัณฑิตยสถาน ได้พิจารณากำหนดคำศัพท์ Ecotourism ว่า "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุม

^{๔๙}Western Samoa Visitors Bureau, **Ecotourism Pilot Project**, prepared by Mike Parsons, Apia, (Western Samoa, 1993).

^{๕๐}The Common wealth Department of Tourism (CDoT), **National Ecotourism Strategy**, (Canberra : Australian Government Publishing Service, 1994),p.64.

^{๕๑}เสรี เวชบุษกร, **สวนนันทนาการและสื่อความหมาย สำนักอุทยานแห่งชาติกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.dnp.go.th/npo/html /Tour/Eco_Tour.html, [วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๐].

^{๕๒}กรม ป่า ไม้ , ก า ร ท อ ง เ ที ย ว เ ชี ง น เิ ว ศ , , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา : <http://www.forest.go.th/WEFCOM /Part2 TAT.html>, ๒๕๔๘.[วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๐].

ไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุม
การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๕๓}

โดยลักษณะทั่วไปของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีดังนี้

๑. เป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ไว้ รวมถึงแหล่งประวัติศาสตร์โบราณคดี
และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นๆ
๒. มุ่งเน้นที่คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว
มากกว่าการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ
๓. เน้นให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรม
ของแหล่งท่องเที่ยว
๔. ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับสภาพแวดล้อม
ธรรมชาติ นอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้วยังเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม
๕. เป็นการท่องเที่ยวที่คืนประโยชน์สู่ธรรมชาติและชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรง
และทางอ้อม
๖. เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๕๔}

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (๒๕๕๔) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักที่สำคัญ
ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มี ๔ ประการคือ

๑. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมทั้งแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ
(Eco-system) ในพื้นที่นั้นๆ

๒. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ
(Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน
ครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษภาวะ
และควบคุมอย่างมีขอบเขตจึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการยั่งยืน

^{๕๓}เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๗ กลุ่มงานวิชาการ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (เชียงใหม่)
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช , [ออนไลน์] , แหล่งที่มา :
www.dnp.go.th/fca16/file/96qfwxab5harkte.doc, [๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐].

^{๕๔}การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับโฮมสเตย์*. ,[ออนไลน์], แหล่งที่มา :
WWW.SARA-DD.COM . [๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐].

๓. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้ศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยวประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

๔. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ติดตามตรวจสอบตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่นทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๕๕}

วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความแตกต่างอย่างชัดเจนจากการท่องเที่ยวทั่วไป กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นในด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับการดูแลรักษาและคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว การเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้นักท่องเที่ยว พัฒนาจิตสำนึกและความเข้าใจของนักท่องเที่ยวในการทำคุณประโยชน์ให้แก่สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่เพื่อเปิดโอกาสให้มีการศึกษาเรียนรู้และสร้างความพึงพอใจเกี่ยวกับความหลากหลายและวิถีวนนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเหล่านั้นด้วย

องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๕๖}

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ ๓ ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและระบบนิเวศ หากปัจจัยข้างต้นได้รับผลกระทบกระเทือนจากการใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดก็ตาม โอกาสที่จะเกิดความเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายจนด้อยคุณค่าไปก็มีอยู่สูง

๑. การให้ความรู้ความเข้าใจให้นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการสร้างจิตสำนึกในการปกป้องรักษาธรรมชาติแวดล้อมระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งจำเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ให้กับราษฎรท้องถิ่น มัคคุเทศก์ และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดูแลรับผิดชอบ

^{๕๕}เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๗ กลุ่มงานวิชาการ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (เชียงใหม่) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (พฤษภาคม ๒๕๔๙) [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.dnp.go.th/fca16/file/96qfwxab5harkte.doc, [๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐].

^{๕๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

แหล่งท่องเที่ยวด้วย วิธีการสร้างจิตสำนึกในด้านการอนุรักษ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปได้แก่ การจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติ เช่น การจัดตั้ง ศูนย์สื่อความหมายธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์ที่จำเป็นต่อการศึกษาเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดทำเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและนิเวศวิทยาของสิ่งต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวพบเห็น

๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งสภาพภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่ยากลำบากต่อการเดินทางและท้าทายนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ จึงต้องการการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ ในแง่มุมต่างๆ ทั้งในระดับกว้างและระดับลึกซึ่งซึ่งเป็นเสมือนการเพิ่มพูนประสบการณ์และได้รับความพึงพอใจในการท่องเที่ยว

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว และขณะเดียวกันการท่องเที่ยวมีผลต่อการคงอยู่ ของธรรมชาติแวดล้อม ดังนั้นการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงนิเวศจะช่วยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม และทำให้ชุมชน ท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และลดการพึ่งพา ทรัพยากรธรรมชาติลง ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการส่งเสริมการอนุรักษ์ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคม ส่วนรวมระดับประเทศ

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๕๗}

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น กิจกรรมการเดินป่า กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมถ่ายรูป ธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอเทปเสียงธรรมชาติ กิจกรรมส่อง/ดูนก กิจกรรมศึกษา/เที่ยวถ้ำ หรืออาจเป็นกิจกรรมประเภทตื่นเต้นผจญภัยหรือชื่นชมธรรมชาติก็ได้

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่จะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยว ช่วยส่งเสริมการศึกษาธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะช่วยสร้างรายได้ และยังเป็นการสร้างงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชน ในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพา ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นวิธีการหนึ่ง

^{๕๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

ที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถดำเนินควบคู่กันไป ได้หรืออาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาที่ยั่งยืน^{๕๔}

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการผลักดันและส่งเสริมให้เป็นองค์ประกอบสำคัญ อย่างหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือหรือมาตรการหนึ่งในการส่งเสริม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพซึ่งมีแนวโน้มว่าจะลดน้อยหรือเสื่อมโทรมลงอันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดที่มีสาเหตุ จากการบรรจบของแนวโน้มในด้านการอนุรักษ์และแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงด้านอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว กล่าวคือ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ทั้งหลายได้พยายามผสมผสานเรื่องของการอนุรักษ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ประโยชน์พื้นที่ อนุรักษ์ ให้เป็นแหล่งพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ควบคู่ไปกับการสงวนรักษาระบบนิเวศ ตามธรรมชาติ โดยส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ ด้วยความเชื่อว่าการท่องเที่ยวดังกล่าว นี้จะเป็นทางเลือกหนึ่งที่เปิดโอกาสให้มีการจ้างงานและสร้างรายได้จำนวนมากทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้แก่อำนาจในชนบทให้ตระหนักถึงความสำคัญและช่วยสนับสนุน การสงวนรักษาพื้นที่อนุรักษ์และทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว นั้น พบว่าในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา มนุษย์มีความต้องการการท่องเที่ยวในรูปแบบผจญภัย มากขึ้น รวมทั้งการได้เข้าไปมีส่วนร่วมและสัมผัสธรรมชาติอย่างแท้จริงนอกจากนี้นักท่องเที่ยว ธรรมชาติ มีความต้องการที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่ได้ไปเยือนทั้งในด้านระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์พืช และสัตว์ที่ได้พบเห็นรวมถึงประเด็นปัญหาด้านการอนุรักษ์ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มีสาเหตุสำคัญจากการตื่นตัวและให้ความสนใจในเรื่องคุณภาพสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัญหาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก จากการรอบแนวความคิด Earth Summit ที่ประเทศบราซิล ในปี ๒๕๓๕ กำหนดกระแสการท่องเที่ยวที่สำคัญ ๓ ด้าน คือ

ความต้องการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ความต้องการของตลาด การท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้ และความต้องการพัฒนาคนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่มาจากรากหญ้า ซึ่งจะนำไปสู่การกระจายรายได้ที่เหมาะสมในท้องถิ่น จึงนำไปสู่การเกิดทางเลือก ใหม่ในการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงมีแนวคิดที่สำคัญ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่ง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการ

^{๕๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า๖.

สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตใต้สำนึกต่อการรักษา
ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน^{๕๙}

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการมีส่วนร่วมของชุมชน^{๖๐}

มีการศึกษาวิจัยโดยชุมชนเป็นฐานในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ยังขาดการศึกษา
ประเมินความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร
ก็ตามได้มีสิ่งบ่งชี้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืนได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. ความต้องการของชุมชนโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับชุมชนใด
ก็ตามจะต้องเกิดจากความสนใจและความต้องการของสมาชิกชุมชนเองเป็นหลักมิใช่หน่วยงาน
ของทางราชการหรือองค์การภาคเอกชนหรือใครก็ตามไปยัดเยียดให้โดยที่ชุมชนไม่เต็มใจ
ที่รับโครงการไว้และมีส่วนร่วม อาจเพราะความเกรงใจเกรงบารมีหรืออำนาจตามวิถีธรรมชาติ
ของชุมชนในชนบท

๒. ความรู้และความตระหนักของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอีกตัวหนึ่ง ที่จะชี้ว่า
การมีส่วนร่วมของชุมชนจะยั่งยืนหรือไม่ ความรู้และความตระหนักนี้รวมไปถึงแนวคิด
และองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนและศักยภาพ ผลกระทบ
ที่อาจเกิดขึ้นต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน (ต้นทุนทางสังคม) และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ
(ต้นทุนทางธรรมชาติแวดล้อม) หากดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความรู้อื่นๆ
ที่จำเป็นต้องใช้ ในการพัฒนาและการบริหารจัดการ

๓. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชนท้องถิ่นในชนบทส่วนใหญ่มักอยู่ใน
ภาวะด้อยโอกาสในหลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความรู้และทักษะในการพัฒนา และการ
จัดการเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานบริการที่ต้องมีมาตรฐานขั้นต่ำ เพราะมีการแข่งขัน
ทางการตลาดแล้ว เป็นสิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นไม่คุ้นเคยก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดความท้อแท้
และไม่สามารถดำเนินการต่างๆ ตามความตั้งใจได้ตรงจุดนี้หน่วยงานภาครัฐราชการ หรือภาคเอกชน
รวมทั้ง NGOs หรือผู้รู้ต่างๆ จะต้องเข้ามาสนับสนุนหรือช่วยเหลือ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน
ดังกล่าวในข้อ ๒ อย่างจริงจังและต่อเนื่องพร้อมสร้างภูมิคุ้มกันต่ออิทธิพลต่างๆ เพื่อรองรับ
การเปลี่ยนแปลงที่มีผลมาจากการท่องเที่ยวด้วย

^{๕๙}สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินงานเพื่อ
กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๐), หน้า๗๖.

^{๖๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า๘.

๔. การตัดสินใจและการแบ่งปันประโยชน์ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น จะต้องพัฒนาให้รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ การแก้ไขปัญหา และการติดตาม ประเมินผลแบบครบวงจรไม่ใช่ผู้นำหรือกลุ่มผู้นำท้องถิ่นดำเนินการเองทั้งหมด และที่สำคัญ จะต้องมีการกลไกและระบบการแบ่งปันรายได้หรือประโยชน์อื่นๆ อันเกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นธรรมและความโปร่งใส โดยเฉพาะประเด็นหลังนี้มักจะพบว่าเป็นสาเหตุของความไม่ยั่งยืน ในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นค่อนข้างสูงทีเดียว

แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๖๐}

การตอบรับหรือยอมรับเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีค่อนข้างสูงมาตั้งแต่จุดเริ่มต้น เมื่อประมาณ ๑๐ ปีก่อน และขณะนี้การตอบรับดังกล่าวก็ยังคงมีแนวโน้มคืบหน้าไปเรื่อยๆ ในกลุ่มของผู้เกี่ยวข้อง กล่าวคือ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้ดูแลอุทยานแห่งชาติ ได้วางกรอบนโยบายการท่องเที่ยวตามอุทยานแห่งชาติต่างๆ ทั้งบกและทะเลเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางขึ้นกว่าแต่ก่อนพร้อมดำเนินการให้เกิดโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพแก่นักท่องเที่ยวที่ไปเยือน โดยผ่านกระบวนการสื่อความหมาย ธรรมชาติ เป็นต้น ชุมชนท้องถิ่นจำนวนมากในทุกภาคของประเทศขยายการเปิดรับนักท่องเที่ยว ให้ไปเยือน เพื่อศึกษาเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตน พร้อมหาความเพลิดเพลิน กับแหล่งธรรมชาติบริเวณข้างเคียงบางแห่งมีการจัดที่พักแบบ Home stay เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สนใจการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หลายแห่งเริ่มหันมาให้น้ำหนักความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น แม้ส่วนใหญ่ จะยังมีขีดความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตน ตามแนวคิดและหลักการ ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศค่อนข้างจำกัด ส่วนราชการซึ่งมีที่ดินและทรัพยากรท่องเที่ยวอยู่บ้าง อย่างเช่น กระทรวงกลาโหม (ที่ดินทหารในจังหวัดต่างๆ) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมวิชาการ เกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ ฯลฯ) เริ่มมีการจัดสรรงบประมาณลงไปพัฒนา ที่ดินในความรับผิดชอบ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เรียกกันว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้าง การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้าง แล้วแต่ความเหมาะสม ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริษัททัวร์ทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค และ NGOs ด้านการอนุรักษ์หลายรายมีการจัดนำเที่ยว เชิงนิเวศและการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ในพื้นที่เป้าหมายเพิ่มมากขึ้น พร้อมจัดให้มีมัคคุเทศก์ ที่ผ่านการฝึกอบรมและมีใบอนุญาตประกอบอาชีพเป็นผู้นำ สถาบันการศึกษาหลายแห่ง

^{๖๐} สมชัย เบญจขย, เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ ๗ กลุ่มงานวิชาการกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://conservation.forest.ku.ac.th/ecotourdb/cgi-bin/frame_main.asp, [๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐].

มีการเปิดหลักสูตรสอนเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น โดยบางสถาบันมีวิชาหรือสาขาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยตรง และมีโครงการศึกษาวิจัย และ/หรือบริการทางวิชาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามโอกาสจะอำนวย นอกจากนี้หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณวิจัยทั้งภายใน และภายนอกประเทศ อย่างเช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฯลฯ ก็ให้การสนับสนุนนักวิจัยทุกระดับดำเนินการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศในประเด็นต่างๆ อย่างต่อเนื่องสำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) มีบทบาทในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาตั้งแต่ต้น ตั้งแต่เป็นผู้นำแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่ประเทศ สนับสนุนให้มีการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทุกภูมิภาค กำหนดกรอบนโยบาย และแบบปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศไปจนถึงเป็นสื่อกลางในการประสาน การประชุมระดับชาติ และระดับท้องถิ่นมากมาย ต่างกรรมต่างวาระกัน รวมทั้งจัดให้มีเว็บไซต์ ทางวิชาการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ http://conservation.forest.ku.ac.th/ecotourdb/cgi-bin/frame_main.asp

Home stay

Home stay ถือว่าเป็นสินค้า (product) ด้านการท่องเที่ยวที่ค่อนข้างใหม่ โดยเฉพาะในประเทศไทย เท่าที่ทราบการดำเนินงานเรื่อง Home stay ในบ้านเรา มีทั้งที่ล้มเหลวและประสบความสำเร็จในช่วงต้น เพราะขาดการมองภาพในแบบองค์รวมโดยมักจะคิดกันว่า Home stay เป็นสินค้าตัวหลักแต่ให้ความสำคัญต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบด้านการให้ความรู้หรือการสื่อความหมายสิ่งแวดล้อมเกือบไม่ปรากฏเลย โดย Home stay เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังมีกิจกรรม การท่องเที่ยวอีกหลากหลาย เช่น การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กันจนไม่อาจจะแยกออกได้รวมไปถึงกิจกรรมพื้นบ้านอื่นๆ ที่สมาชิกชุมชนร่วมกันจรรโลง ฯลฯ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ เป็นต้น ดังนั้น การดำเนินงานด้าน Home stay จำเป็นจะต้องให้เกิดความสมดุล กับกิจกรรมท่องเที่ยวด้านอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติควบคู่ไปกับประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนก็จะช่วยให้ Home stay มีคุณค่าโดดเด่นคู่ไปด้วย Home stay แบบไทยๆ หากจะให้เหมือนสากลในประเทศออสเตรเลีย อเมริกา เยอรมัน นั้นไม่ได้ เพราะวิถีชีวิต ความเป็นอยู่บ้านไทยไม่มีห้องพักส่วนตัวเหมือนต่างประเทศ เวลารับญาติก็ใช้ห้องโถง จึงหาความเป็นส่วนตัวไม่ค่อยได้

Long stay

Long stay คือ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาวตามความหมายจาก Long stay Foundation หมายถึง การพักผ่อนระยะเวลานานในต่างประเทศ ซึ่งไม่ใช่การอพยพย้ายถิ่นหรือไปมีถิ่นฐานที่ถาวรในต่างประเทศ ลักษณะโดยทั่วไปของ Long stay คือ

๑. ต้องอาศัยอยู่เป็นระยะเวลานาน คือจะอยู่นานกว่าการอยู่ในต่างประเทศโดยทั่วไปแต่ต้องกลับมายังประเทศเดิมของตน

๒. มีจุดมุ่งหมายที่จะทำกิจกรรมเพื่อเป็นการพักผ่อน

๓. เน้นการอาศัยอยู่กับที่มากกว่าการเดินทางท่องเที่ยว โดยการเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศคือ การหาประสบการณ์ในต่างประเทศที่ไม่สามารถพบได้ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่ Long stay คือการหาประสบการณ์ที่พบได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะมีลักษณะที่เหมือนกับการใช้ชีวิตประจำวันในต่างประเทศ

๔. ต้องมีหรือเช่าที่พักในต่างประเทศที่อยู่อาศัยในชีวิตประจำวันไม่ใช่อยู่โรงแรมแบบนักท่องเที่ยวทั่วไป

๕. ต้องมีเงินทุนในประเทศของตนเพียงพอที่จะอาศัยอยู่ในต่างประเทศไม่ใช่ขึ้นอยู่กับรายได้ที่ได้รับจากต่างประเทศ

กลุ่มเป้าหมายหลักได้แก่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เกษียณอายุการทำงานแล้ว กลุ่มนักเรียนนักศึกษาและเยาวชน เนื่องจากปัจจุบันมีการเกษียณอายุการทำงานเร็วกว่าในอดีตและปัจจุบันมีการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้มีการศึกษามากยิ่งขึ้น จึงทำให้กลุ่มผู้เกษียณอายุการทำงานและกลุ่มนักศึกษาเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญเป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญซึ่งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงสาธารณสุข กรมประชาสัมพันธ์ ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น

ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

โดยรวมผลกระทบจากการท่องเที่ยวคือ กระแสเงินตราและค่านิยมที่ผิดๆ จากการท่องเที่ยวชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นเกราะป้องกันกระแสความย่ำแย่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลประโยชน์ในรูปของเงินตราที่มากับการท่องเที่ยวเราเห็นตัวอย่างเรื่องการพัฒนาของประเทศมามากไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านใดก็ตามผลลัพธ์สุดท้ายในด้านลบมักจะตกอยู่กับชุมชนท้องถิ่น แต่ด้านบวกซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของรัฐบาลกลับถึงมือชุมชนชนบทซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศค่อนข้างจำกัด เพราะกระบวนการของการพัฒนาเหล่านั้นให้ความสำคัญหรือนำหนักกับการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมน้อยมาก และบางกรณีการมีส่วนร่วมที่เปิดให้ก็มักจะเป็นช่วงปลายของโครงการ

หรือใกล้จบโครงการแล้ว จนชุมชนไม่อาจจะเตรียมตัวเตรียมใจรับสถานการณ์ได้ทัน เพราะเนื่องมาจากขาดองค์ความรู้ ข้อมูล และทักษะ ที่พร้อมจะรับผลพวงอันเกิดจากการพัฒนา ได้แทนที่การพัฒนาจะเป็นประโยชน์ แต่กลับเป็นผลเสียแก่คนหมู่มากในชุมชน ซึ่งถือว่าเป็น การพัฒนาแบบไม่ยั่งยืนจะด้วยเหตุผลดังกล่าวหรือไม่ ก็ตาม การประชุมระดับสุดยอดของโลก หรือที่เรียกว่า The World Summit on Environment and Development ที่กรุง Rio de Janeiro ประเทศบราซิล เมื่อปี ค.ศ.๑๙๙๒ ซึ่งจัดโดย UN ได้มีข้อสรุป เรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน และได้ รวบรวมเป็นเอกสารชื่อ Agenda ๒๑ ซึ่งภายในมีสาระระบุว่า ทำไมการพัฒนาต่างๆ ของสมาชิกองค์การสหประชาชาติจะต้องกระทำภายใต้กรอบแนวคิดความยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่น (ชุมชนรากหญ้า) ควรจะต้องมีบทบาทและหน้าที่อย่างไร กระบวนการวางแผนพัฒนาและดำเนินการ เพื่อให้เป็นไปตามแผน จะต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไรและในเรื่องใดบ้าง รวมทั้งการติดตามประเมินผล

การท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม

สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีหลากหลายลักษณะขึ้นอยู่กับประเภท ของแหล่งท่องเที่ยว โดยทั่วไปประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพและทางสังคม หรือวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในสังคมสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อ การท่องเที่ยวและการดำรงชีวิตของคนที่อาศัยอยู่เพราะเป็นฐานของการส่งเสริมและพัฒนา การท่องเที่ยวอันสำคัญยิ่ง

ดังนั้นการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อมจึงสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เปรียบเสมือน "ปากกับสัตว์ป่า" หรือ "ปลากับน้ำ" หากสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง เช่น อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย การจราจรแออัด ระบบนิเวศของป่าถูกทำลาย ชายหาดสกปรกหรือปะการังเสื่อมโทรม ฯลฯ การท่องเที่ยวก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นก็จะมีคุณภาพ ชีวิตด้อยลง ผู้ประกอบการท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ จะขาดรายได้ และการจ้างงานจะลดน้อยถอยลง ซึ่งทั้งหมดเป็นผลเสียต่อสังคมโดยรวม

ในอดีตที่ผ่านมาหลายประเทศในโลกเคยประสบปัญหาดังกล่าวมาแล้ว ประเทศไทย เองก็มีบทเรียนในเรื่องนี้ตามแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ซึ่งสาเหตุสำคัญเกือบทุกกรณีมักเกิดจาก การพัฒนาสาธารณูปโภคสาธารณูปการและสิ่งอำนวยความสะดวก ประเภทสิ่งปลูกสร้าง สร้างเกิน ขอบเขตหรือกำลังความสามารถที่แหล่งท่องเที่ยวจะรับได้ ขาดการแบ่งโซนที่ถูกต้องเหมาะสม คำนึงถึงปริมาณนักท่องเที่ยวมากกว่าคุณภาพ และขาดการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว และฐานทรัพยากรรวมไปถึงการไม่เคารพต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น โดยขาด การวางแผนและการจัดการที่ดี รายได้ซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยวในแต่ละปี จึงไม่มากพอที่จะนำมาใช้ ในการฟื้นฟูหรือบูรณะสิ่งแวดล้อมตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้

Carrying Capacity

Carrying Capacity หรือ CC เป็นแนวคิดทางนิเวศวิทยา ที่สื่อให้ทราบว่าระบบนิเวศหนึ่งๆ นั้น มีความเปราะบางแตกต่างกัน หรือระบบนิเวศหนึ่งๆ มีระดับหรือขีดความสามารถทนทานต่อการพัฒนาหรือถูกกระทำในระดับใดระดับหนึ่งเท่านั้น หากเกินกว่านี้ระบบนิเวศจะได้รับผลกระทบกระเทือนและอาจถูกทำลายลงจนไม่อาจฟื้นกลับสู่สภาพเดิมได้อีก ทั้งนี้โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบและโครงสร้างของระบบนิเวศเป็นบรรทัดฐาน จากแนวคิดดังกล่าวนักวิชาการและผู้ปฏิบัติจึงได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม Carrying Capacity ตรงกับภาษาไทยว่า “ขีดความสามารถในการรองรับได้” และเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยว จึงหมายถึงขีดหรือระดับของแหล่งท่องเที่ยวหรือทรัพยากรท่องเที่ยวที่สามารถรองรับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และปริมาณการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยวสูงสุดได้โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบจนทำความเสื่อมโทรมหรือทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวหรือตัวแหล่งท่องเที่ยว

การบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เนาวรัตน์ ^{๖๒} ได้ศึกษาทักษะการทำงานของแรงงานภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน โดยพิจารณาทั้งในระดับกลุ่มประชาคมและระดับปัจเจกบุคคลจังหวัดน่าน เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน มีการจัดเวทีเพื่อผลักดันให้เกิดความร่วมมือพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่พึงประสงค์ พบว่าประชาคมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหรือแหล่งรายได้เสริม มีทุนทางระบบนิเวศ (ecology capital) ทุนทางสังคมวิถีชีวิตวัฒนธรรม (social and cultural capital) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยว ผสมผสานเข้ากับการมีทุนมนุษย์ (human capital) ในบางด้าน เช่น ด้านอรรถาธิบายมิติที่ดึงดูด ประกอบเป็นเงื่อนไขให้การท่องเที่ยวเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในชุมชนท่องเที่ยวต่างๆ

ประชาคมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดทักษะด้านการวางแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวในชุมชนยังขาดจุดเน้นโดยแน่ชัดว่าจะจัดการท่องเที่ยวในแนวทางที่มุ่งปริมาณนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว หรือจะมุ่งเน้นการท่องเที่ยวในกระแสด้านเลือก (alternative tourism) ที่มุ่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างความสมดุลระหว่างรายได้กับการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ระบบนิเวศรวมทั้งการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

^{๖๒}เนาวรัตน์ พลายน้อย , ศุภวัณณ์ พลายน้อย , โครงการทักษะการทำงานและปัจจัยเงื่อนไขในการพัฒนาทักษะการทำงานของแรงงานภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในท้องถิ่น : การศึกษาในกลุ่มประชาคม (Civic Groups) ภาคเหนือตอนบน กรณีศึกษาจังหวัดน่าน, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๕), หน้า ๔๖.

แนวทางการพัฒนาทักษะที่ควรเกิดขึ้นคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มประชาคมทั้งในด้านองค์กร (civic organization) ด้านสำนึกสาธารณะ (civic consciousness) และเครือข่ายขององค์กรประชาคม (civic network) พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันในแนวราบภายใต้ความไว้วางใจต่อกัน (trust) มากขึ้น ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน การจัดให้มีกองทุนพัฒนาทักษะแรงงานด้านการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น

พันธกิจของการท่องเที่ยวชุมชน โดย สกว. กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชน หมายถึงทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืน สู้คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ตลอดจนคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

โดยสนับสนุนการสร้างความรู้เพื่อพัฒนาโครงสร้างและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายและแผนการท่องเที่ยวระดับมหภาคและพื้นที่ ที่จะเกิดประโยชน์กับประเทศและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น โดยเชื่อมโยงกับการสร้างความรู้ของท้องถิ่นในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีทางเลือกในการพัฒนาตนเอง และจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของท้องถิ่นสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สรุปการท่องเที่ยวได้สร้างรายได้หมุนเวียนให้กับประเทศไทยมีมูลค่านับแสนล้านบาท โดยในปี ๒๕๕๑ รัฐบาลตั้งเป้ารายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ ล้านบาท จากจำนวนนักท่องเที่ยว ๒๐ ล้านคน พร้อมมีนโยบายทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเอเชีย (tourism of ASIA) หวังทำกำไรกับโครงการอันซีนไทยแลนด์ที่บูมไปก่อนหน้านี้

เป้าหมายรายได้ดังกล่าว เพิ่มขึ้นเกือบสามเท่าจาก ๑๐ ปีที่แล้ว (ในปี ๒๕๔๑ มีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ ๒๔๒,๐๐๐ ล้านบาท โดยมีนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ ๗ ล้านคน

ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ ๕ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product, GDP) ในขณะนั้น^{๖๓}

อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาการท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบจากการหวังผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของผู้ประกอบการและผู้เกี่ยวข้องทำให้มีผลกระทบต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการการท่องเที่ยวในปัจจุบันยังขาดมาตรฐานคุณภาพรูปแบบที่เหมาะสม ขาดความตระหนักรู้ ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน และขาดการร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งราชการ องค์กรเอกชน และประชาชน กรณีการท่องเที่ยวนี้ยังต้องรวมไปถึงนักท่องเที่ยวอีกด้วย

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนต้องมีความพร้อมในการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีความรู้ความเข้าใจ หรือตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของท้องถิ่น ให้มีการพัฒนาอย่างมีทิศทางและเท่าทันกระแสทุนกระแสการท่องเที่ยวจากภายนอกให้เป็นการต่อยอดจากอารยธรรมดั้งเดิมในท้องถิ่นให้ได้

นอกจากประชาชนแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปัจจุบันมีบทบาทที่สำคัญมาก ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เช่น ไม่ปล่อยให้มีการก่อสร้างบดบังภูมิทัศน์ชุมชนียสถานหรือสถานที่สำคัญ หรือการก่อสร้างในรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับศิลปกรรม ตลอดจนการบุกรุกที่สาธารณะหรือพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้น สำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้อาจจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือองค์กรการบริหารส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่แหล่งทรัพยากรต่อเนื่องกันด้วย เช่น พื้นที่ ป่าไม้ การสร้างถนน คูคลอง เป็นต้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการบริหารจัดการที่ต้องการความยั่งยืน จำเป็นต้องมีการวางแผนทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวที่เป็นระบบเช่นเดียวกับการบริหารงานอื่นๆ ไม่ว่าจะโดยชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรราชการส่วนกลาง ร่วมกันกับองค์กรเอกชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ โดยอยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่ต้องร่วมกันมีการบูรณาการความคิดเห็นร่วมกัน

นอกจากการบูรณาการผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันแล้ว อำนาจหน้าที่ตามระเบียบกฎหมายก็มีความสำคัญที่ต้องพิจารณาเช่นกัน คือ ขอบเขตอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมฝึกอบรมให้ประชาชนและเยาวชนตระหนักในคุณค่าหรือมีความรู้ความสามารถเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ขอบเขตอำนาจขององค์กรส่วนกลาง

^{๖๓}การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพฯ: กองวางแผนโครงการการท่องเที่ยวฯ).อ้างใน มหาวิทยาลัยรามคำแหง, (โครงการวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนাবริเวณเหนือเขื่อนภูมิพลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์,๒๕๔๘.)

ด้านทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน การจัดการท่องเที่ยว จะมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมหรือกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนหรือองค์กรส่วนท้องถิ่นได้อย่างไรบ้าง ทั้งนี้ให้อยู่บนพื้นฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างแท้จริง

สรุปการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่าชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน การท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพรองหรือแหล่งรายได้เสริม มีทุนทางระบบนิเวศ ทุนทางสังคมวิถีชีวิตวัฒนธรรม

ตารางที่ ๒.๓ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
สมชัย เบญจชัย (๒๕๔๙,หน้า๓.)	เป็นแนวความคิดที่พึ่งปรากฏขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ และยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่นๆ ที่ให้ความหมายเช่นเดียวกัน ที่สำคัญได้แก่ Nature Tourism, Bio Tourism, Green Tourism
สฤษฎ์ แสงอรุณ. (๒๕๔๘,[ออนไลน์]วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๐)	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือ Ecotourism ๑. การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย ๒.การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย"
Ceballos Lascurain (1991,p16.)	๑. "เป็นการท่องเที่ยว รูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดการรบกวนหรือทำความเสียหายแก่ธรรมชาติ แต่ ๒.วัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ เหล่านั้น"
Elizabeth Boo (1990,p67.)	"การท่องเที่ยวแบบอิงธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องมาจากการมีเงินทุนสำหรับการปกป้องดูแลรักษาพื้นที่ มีการสร้างงานให้กับชุมชนหรือท้องถิ่น พร้อมทั้งให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม"

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
The Ecotourism Society (1991,p22.)	"การเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทำลายคุณค่าของระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกิดประโยชน์ต่อประชาชนท้องถิ่น"
สุรเชษฐ์ เขษรุมาส ๒๕๓๙,(อัดสำเนา).	คือรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ที่มีลักษณะพิเศษเป็นของตัวเอง และแตกต่างไปจากการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ลักษณะพิเศษที่อ้างถึงได้แก่ ๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่อาศัยธรรมชาติเป็นฐาน ๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน้อยหรือต่ำ หรือไม่มีผลกระทบต่อ วิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ๓. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส เรียนรู้และเข้าใจ ธรรมชาติ และ องค์ประกอบธรรมชาติ
Western (1993,p47.)	ได้ปรับปรุงคำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของ The Ecotourism Society ให้สั้นและกระชับรัด แต่มีความหมายสมบูรณ์มากขึ้น คือ "การเดินทางท่องเที่ยวที่รับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนท้องถิ่นดีขึ้น"

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
The Common Wealth Department of Tourism ,(1994,p.64.)	ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคือการท่องเที่ยวธรรมชาติที่ครอบคลุมถึงสาระด้านการศึกษา การเข้าใจธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการจัดการเพื่อรักษาระบบนิเวศให้ยั่งยืน “การปันผลประโยชน์ต่างๆ กลับสู่ชุมชนท้องถิ่น และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ”
เสรี เวชบุษกร (๒๕๓๘,[ออนไลน์]วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๐)	ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่า "การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นธรรมชาติและต่อสิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย"
กรมป่าไม้ (๒๕๔๘,[ออนไลน์]วันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๖๐)	ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็น “การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ ไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่นเพื่อชื่นชม ศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น อีกทั้งช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอีกด้วย”
สมชัย เบญจชัย.๒๕๔๙[ออนไลน์]วันที่๒๙ มีนาคม ๒๕๖๐)	การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีองค์ประกอบสำคัญที่ควรพิจารณาอยู่ ๓ ประการ คือ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของชุมชนการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย , (๒๕๔๐, หน้า๗๖)	การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน
เนาวรัตน์ พลายน้อย , ศุภวัธย์ พลายน้อย , (๒๕๔๕, หน้า ๔๒.)	ได้ศึกษาทักษะการทำงาน ของแรงงานภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนพบว่าประชาคมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหรือแหล่งรายได้เสริม มีทุนทางระบบนิเวศ (ecology capital) ทุนทางสังคมวิถีชีวิตวัฒนธรรม (social and cultural capital) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยว ผสมผสานกับการมีทุนมนุษย์ (human capital)

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

๒.๔.๑ ความหมายเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สนองความต้องการของคนไทยปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการตอบสนองความต้องการกลุ่มใหญ่ (Mass tourism) กระทบกลุ่มเล็กทั้งในเมืองและชนบท การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ยืนยาวไปจนถึงรุ่นลูกหลานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการไปเพิ่มภาระหรือสร้างเงื่อนไขที่ยากลำบากให้แก่คนในยุคต่อไปต้องขบคิดหาทางแก้ไข

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งมวล ในลักษณะที่สามารถรักษาความสมบูรณ์

ทางวัฒนธรรมกระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีววิทยาและระบบสนับสนุน
การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๖๔}

วรรณา วงษ์วานิช ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง
การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน
โดยมีการปกป้อง และสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวจะมีความหมาย
รวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงาม
ทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย^{๖๕}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่
หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจ
อย่างไม่เสื่อมคลายและธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม
ในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม
โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อย
ที่สุดอย่างยั่งยืนยาวหลักสำคัญ ๓ ประการ ของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๖๖}

๑. ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability)

๑.๑ การเติบโตต้องอยู่ในอัตราที่บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากโตเร็วไป
อาจทำให้สิ่งรองรับนักท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ไม่พร้อมไม่เพียงพอ เช่น โครงสร้างพื้นฐานคุณภาพ
ของแรงงาน และการให้บริการอาจมีผลทำให้นักท่องเที่ยวหงุดหงิดไม่พอใจขาดความนิยม ไม่เดินทาง
มาท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจตกต่ำในระยะยาว

๑.๒ การเติบโตของการท่องเที่ยวอาจทำให้คนหันมาประกอบอาชีพเกี่ยวกับการ
การท่องเที่ยวหมด เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคอื่นๆ เช่น ภาคการเกษตร การกสิกรรม
การอุตสาหกรรม

๑.๓ การเติบโตที่ต้องอาศัยวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน และผู้เชี่ยวชาญ จากต่างประเทศ
เป็นผลทำให้เงินตราต่างประเทศรั่วไหลออกไปนอกประเทศ

๒. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability)

^{๖๔}การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒๕๔๑, [ออนไลน์],แหล่งที่มา
: <http://www.tat.or.th>. [๓๐ มกราคม ๒๕๕๖].

^{๖๕}วรรณา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๖.

^{๖๖}บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๓๗.

๒.๑ การหลั่งไหลของนักท่องเที่ยวต่างประเทศมากขึ้นและรวดเร็วเกินไป มีผลกระทบรุนแรงต่อชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่น

๒.๒ การใช้จ่ายเงินอย่างง่ายดายของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีกำลังซื้อสูงกว่าคนในท้องถิ่น การใช้ชีวิตที่หรูหรา หรืออย่างอิสระเสรี ซึ่งทะลักเข้าสู่ชุมชนหนึ่งๆ อาจกลายเป็นแม่เหล็กดึงดูดใจให้คนหนุ่มสาวในท้องถิ่นหลงใหลมัวเมาต่อเงินทองหรือความสำเร็จที่หาได้ง่ายๆ ทำให้เกิดปัญหาสังคมติดตามมากมาย

๓. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

๓.๑ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ขาดการควบคุมอาจกลายเป็นสิ่งที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งแออัด ความสกปรกรกรุงรัง และอื่น ๆ

๓.๒ การเร่งรัดพัฒนาโดยใช้เทคนิคก่อสร้างที่ไม่เหมาะสมทำให้เกิดการพังทลายอย่างถาวรของหน้าดิน หาดทราย ชายทะเลการสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ ฯลฯ

๓.๓ การก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างในตำแหน่งที่ผิดพลาดอาจทำให้วงจรธรรมชาติเกิดความแปรปรวน

๓.๔ การเก็บเอาพันธุ์ไม้ไปจากพื้นที่อาจทำลายระบบนิเวศวิทยาที่เปราะบางของพื้นที่บางแห่งไป

๓.๕ กิจกรรมของนักท่องเที่ยวจำนวนมากทำให้เกิดปริมาณของเสียอย่างมหาศาล เช่นของเสีย เศษอาหาร ขยะ ฯลฯ ทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมากมาย

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีหลักการดังนี้

Using Resource Sustainable : การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดีทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญและเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว

Reducing Over – Consumption and waste : การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสียจะช่วยเลี้ยงค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

Integrating Tourism into Planning : การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว^{๖๗}

^{๖๗}เนตรชนก นันท์, “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๕๕๕), หน้า ๔๖-๔๗.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มีสาระที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม อยู่หลายมาตรา ได้แก่

หมวดที่ ๔ หน้าที่ของปวงชนชาวไทย

มาตรา ๕๐ บุคคลมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (๘) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม

หมวดที่ ๕ หน้าที่ของรัฐ

มาตรา ๘๗ รัฐต้อง (๑)อนุรักษ์ ป่าไม้ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย (๒)อนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ป่าไม้ บริหารจัดการ และใช้หรือให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการ ดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา ๕๘ การดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้ผู้ใดดำเนินการ ถ้าการนั้น อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือ ส่วนได้ส่วนเสียสำคัญอื่นใดของประชาชนหรือชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง รัฐต้องดำเนินการ ให้มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนหรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียและประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด ๑๔ การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา ๒๕๐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการ สาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่าง ยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย บัญญัติ

การจัดทำการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่และอำนาจ โดยเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ หรือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็น หน่วยงานหลักในการดำเนินการใด ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องสอดคล้องกับรายได้ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามวรรคสี่ และกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับ

กลไกและขั้นตอนในการกระจายหน้าที่และอำนาจ ตลอดจนงบประมาณและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจดังกล่าวของส่วนราชการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย

ในการจัดทำบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะใดที่เป็นหน้าที่และอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถ้าการร่วมดำเนินการกับเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐหรือการมอบหมายให้เอกชนหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการ จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นมากกว่าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะร่วมหรือมอบหมายให้เอกชนหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการนั้นได้

รัฐต้องดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้ของตนเองโดยจัดระบบภาษีหรือการจัดสรรภาษีที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาการหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถดำเนินการตามวาระหนึ่งได้อย่างเพียงพอ ในระหว่างที่ยังไม่อาจดำเนินการได้ ให้รัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปพลางก่อน

กฎหมายตามวาระหนึ่งและกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหาร การจัดการบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุน การจัดการศึกษาการเงินการคลัง และการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งต้องทำเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม การป้องกันทุจริตส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ และต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการขัดแย้งแห่งผลประโยชน์ และการป้องกันการก้าวล่วงการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการส่วนท้องถิ่นด้วย

มาตรา ๒๕๑ การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องใช้ระบบคุณธรรมและต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ การจัดให้มีมาตรฐานที่สอดคล้องกันเพื่อให้สามารถพัฒนาร่วมกันหรือการสับเปลี่ยนบุคลากรระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันได้

มาตรา ๒๕๒ สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง

ผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นหรือในกรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะได้มาโดยวิธีอื่นก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

คุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามแนวทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย

มาตรา ๒๕๓ ในการดำเนินงาน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ รวมตลอดทั้งมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีที่กฎหมายบัญญัติ^{๖๘}

๒.๔.๒ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙^{๖๙}

๑. หลังจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีแล้วสำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติเพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

๒. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้วจะประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อเป็นกรอบทิศทางให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนพัฒนา การท่องเที่ยวแห่งชาติ (มาตรา ๑๖ ใน พระราชบัญญัติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑) ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ อย่างมีเอกภาพ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ มีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐและผลักดันให้มีการบูรณาการตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ นโยบายของรัฐบาลและถ่ายทอดไปยังหน่วยงานส่วนกลางส่วนภูมิภาคจังหวัด และท้องถิ่น โดยจะใช้กลไกการประสานงานระหว่างคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ และคณะกรรมการในระดับชาติคณะต่างๆ ที่มีอยู่ในการผลักดันงานในระดับนโยบาย และถ่ายทอดนโยบายไปยังคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัด และคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาชนในการกำกับดูแลการเสนอแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติราชการจากหน่วยงานปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยมุ่งเน้น

^{๖๘}สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF> [๑ ตุลาคม ๒๕๖๐].

^{๖๙}แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙, คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, ส่วนที่ ๑, บทนำ, หน้า ๑.

การมีส่วนร่วมภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างแผนพัฒนาทุกระดับกับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการต่อไป^{๗๐}

๒.๔.๓ นโยบายภาคการท่องเที่ยวและการบริการของรัฐบาล

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อรัฐสภาไว้เมื่อ วันอังคาร ที่ ๒๓ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ คือ การท่องเที่ยวและการบริการ

๑) การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

๑.๑) ส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนการท่องเที่ยวและเร่งรัดการปรับปรุงมาตรฐานในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัย และสุขอนามัยโดยคำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้พิการและผู้สูงอายุ

๑.๒) พัฒนาบูรณะและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่แล้วส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นกรอบแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ของประเทศรวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงทุนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

๑.๓) ยกระดับและรักษามาตรฐานบริการด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้การประกอบการและดำเนินธุรกิจเป็นไปตามมาตรฐานสากลรวมทั้งพัฒนามาตรฐานบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลอดจนปรับปรุงการบริการภาครัฐเพื่อให้สามารถดึงดูดและรองรับตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๔) ส่งเสริมสนับสนุนตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพทั้งจากต่างประเทศและในประเทศโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกในกลุ่มต่างๆ ทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศเพื่อให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก ศูนย์กลางการประชุมและแสดงสินค้านานาชาติและศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจลงตรา การยกเว้นค่าธรรมเนียมการตรวจลงตราให้นักท่องเที่ยวอยู่ในกรอบการค้าเสรีหรือมีความสัมพันธ์ด้านการค้าการลงทุนร่วมกับประเทศไทย และการยกเว้นการตรวจลงตราให้นักท่องเที่ยวจากประเทศกลุ่มเป้าหมาย

๑.๕) ส่งเสริมกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยวสนับสนุนการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างชาติ

^{๗๐}กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, “แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : www.tica.or.th/images/plan_tourism๒๕๕๕-๒๕๕๙/๒๕๕๕-๒๕๕๙.pdf . [๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐].

ในประเทศไทยและส่งเสริมการเสนอตัวให้ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพการจัดกิจกรรมนานาชาติขนาดใหญ่

๑.๖) ผลักดันความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพรวมทั้งพัฒนามาตรฐานบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้เพียงพอ กับความต้องการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเพิ่มประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งป้องกันแก้ไขปัญหาผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน

๑.๗) พัฒนาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายกลยุทธ์ด้านการตลาด และการประชาสัมพันธ์เพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวของไทยให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก

๒) การพัฒนาด้านการบริการ

๒.๑) เร่งรัดพัฒนาผู้ประกอบการด้านบริการให้มีความรู้เสริมสร้างนวัตกรรม และทักษะทั้งด้านภาษา มาตรฐานการบริการ และการจัดการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและทันต่อ การเปลี่ยนแปลงของความตกลงระหว่างประเทศด้านการค้าบริการการเสริมสร้างบรรยากาศ การลงทุนมาตรฐานธุรกิจและการพัฒนาบุคลากรให้พร้อมรับการขยายตัวของธุรกิจ และส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการไทย

๒.๒) พัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพเพื่อขยายฐานการผลิตและการตลาดสู่ระดับ ภูมิภาคโดยเพิ่มให้เป็นแหล่งสร้างรายได้เงินตราต่างประเทศและรายได้ท้องถิ่น เช่นการท่องเที่ยว ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจการประชุมและแสดงสินค้า การศึกษานานาชาติ การก่อสร้างธุรกิจ ภาพยนตร์ธุรกิจออกแบบแฟชั่น ธุรกิจอัญมณี การบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสารธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับกีฬาและนันทนาการ รวมทั้งสินค้าบริการที่ใช้ความคิด สร้างสรรค์บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่เชื่อมโยงกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

สรุป นโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง แผนการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและมีการแจ้งความต้องการแนวทาง ในการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์วัฒนธรรมการท่องเที่ยว ให้มีความยั่งยืน ทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายและธุรกิจท่องเที่ยว มีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรมในขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมดนี้ ในลักษณะที่สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรมกระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีววิทยาและระบบสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ตารางที่ ๒.๔ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,(๒๕๔๑, [ออนไลน์]วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๖)	การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า เป็นการ ท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถรักษาความสมบูรณ์ทาง วัฒนธรรมกระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีววิทยาและระบบ สนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
วรรณ วรชวานิช (๒๕๔๙,หน้า๔๖)	การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง ๑.การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการ ของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ในปัจจุบันโดยมีการปกป้อง และสงวนรักษา โอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย ๒.การ จัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทาง เศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย
บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ,(๒๕๔๒, หน้า ๓๗.)	การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยว กลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มี ความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลายและธุรกิจ ท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไร อย่างเป็นธรรม มีหลักสำคัญ ๓ ประการ ของ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๑.ความยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Sustainability) ๒. ความยั่งยืนทางด้านสังคม (Social Sustainability) ๓. ความ ยั่งยืน ทาง ด้าน สิ่ง แวด ล้อม (Environmental Sustainability)

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
รัฐธรรมนูญไทย ๒๕๕๐	มาตรา ๗๙ รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม อนุรักษ์ฟื้นฟู ปกป้อง และเผยแพร่วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องปลูกฝังและส่งเสริมให้ประชาชน มีจิตสำนึกในเรื่องดังกล่าว
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา , “แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙”	ตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (มาตรา ๑๖ ใน พระราชบัญญัติ นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๑) มีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐและผลักดันให้มีการบูรณาการตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ นโยบายของรัฐบาลและถ่ายทอดไปยังหน่วยงานส่วนกลางส่วนภูมิภาคจังหวัดและท้องถิ่น โดยจะใช้ กลไก การ ประสานงาน ระหว่าง คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและคณะกรรมการในระดับชาติคณะต่างๆ

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

๒.๕.๑ ความหมายของอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อจะใช้หลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาทที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎกเพื่อให้เป็นข้อปฏิบัติ หรือเป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จ หรือประกอบกิจการงานก็ดีเมื่อต้องการสมาธิเพื่อให้กิจที่ทำนั้นดำเนินไปอย่างได้ผลดีก็พึงปลูกเร้าและชักจูงด้วยอิทธิบาท ๔

พระพุทธองค์ได้ให้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ในสูตรต้นตปิฎกมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์^{๗๑} ไว้ว่า สาวกทั้งหลายของเราผู้ปฏิบัติตามเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑.เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะ ความเพียรสร้างสรรค์)

^{๗๑}ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๔๒.

๒.เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะ ความเพียรสร้างสรรค์)

๓.เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตต ความเพียรสร้างสรรค์)

๔.เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจาก วิมังสา สมาธิความเพียรสร้างสรรค์) ประการนั้นแลสาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุที่สุด แห่งอภิญญา และอภิญญาบารมีอยู่

ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสในสุดตันตปิฎกที่มกนิยามหาวรรค^{๗๒} ว่าพระผู้มีพระภาค ผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงบัญญัติอิทธิบาท ๔ ประการนี้ และเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นพอสรุปได้ดังนี้ คือ พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นสิ่งเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญ เพื่อพลิกแพลง ให้เกิดความสำเร็จเพื่อละกิเลสอันเป็นเครื่องผูกใจ ๔ ประการ

จากการทบทวนเอกสารปรากฏว่า มีนักวิชาการและผู้วิจัยได้ศึกษาและอธิบายถึง ความหมายของอิทธิบาท ๔ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ได้เขียนเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ สรุปได้ว่าหลักธรรม ที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ ๔ ประการ ที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างก็คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่ามีอะไร และคืออะไรจะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ ๒ พันกว่าปีนี้ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย

๑) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำจึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้

๒) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ

๓) จิตตะ คือความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้

๔) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา ดังนั้น หลักความสำเร็จปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ ที่ เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

๑) ฉันทะ : รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

^{๗๒}ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๘๗/๒๑๙.

๒) วิริยะ : สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ขยัน) คือ พากเพียรทำขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดทิ้งก้าว ไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓) จิตตะ : ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอาจิตฝึกฝนตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔) วิมังสา : ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ทดสอบ ตรวจสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข) ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป^{๗๓}

พระกวีรญาณ ได้กล่าวไว้ว่า หลักในการทำงานให้สำเร็จนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อิทธิบาท” มาจากคำว่า อิทธิ= ความสำเร็จ บาท = วิถีทาง ที่จะนำไปสู่ เมื่อ “อิทธิบาท” เป็นชื่อของธรรมหมวดหนึ่ง ก็หมายความว่า ธรรมหมวดนั้นแหละ เป็น “หลักการ” สำคัญที่จะนำเราไปสู่จุดหมายปลายทาง หรือไปสู่ความสำเร็จได้^{๗๔}

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ และ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้าการคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้นถ้าไม่รักมันก็ไม่ไปได้^{๗๕}

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงฺคโล) ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการกระทำการงานหรือการอาชีพ ประการแรก อิทธิบาท แปลความว่า ทางแห่งความสำเร็จ กล่าวคือ ข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพนั่นเอง^{๗๖}

^{๗๓}พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมานุชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

^{๗๔}พัชรพร วีรสิทธิ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบห้าประการของบุคลิกภาพ และความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคตามหลักอิทธิบาท ๔ ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสำนักงานประกันสังคม”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^{๗๕}พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **พจนานุกรมธรรมของท่านปัญญานันทะ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

^{๗๖}พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ขยมงฺคโล), **ความสำเร็จหลักธรรมสู่ความสำเร็จและสันติสุข**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

ปัญญา ใช้บางยาง ได้กล่าวถึง อิทธิบาท ๔ ไว้เป็น ๒ นัย คือนัยแห่งพระสูตร และพระวินัยแห่งพระอภิธรรมจะแสดงหนักไปทางโลกุตตระ ในที่นี้เป็นการแสดงตามนัยแห่งพระสูตร ความหมายของอิทธิบาท มีดังนี้ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจใน ธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ ความปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสหาะ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่าง ไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยปณิธิ วิริยพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ จิต มโน มานัส มโน วิญญานธาตุ นี้เรียกว่า จิต ปัญญา กิริยา ที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา ^{๗๗}

สถิตย์ รัชปต์ ได้นิยามคำว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึงหลักธรรมหรือคำสอนในพุทธศาสนา ที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติตามบรรลุถึงความสำเร็จอันประกอบด้วยห้วข้อธรรม ๔ ข้อ คือ ฉันทะวิริยะ จิตตะ และวิมังสาจากความหมายของอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรม คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาที่เป็นทางแห่งความสำเร็จให้สามารถปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จตามความประสงค์มี ๔ ประการ คือ^{๗๘}

สนอง วรอุไร ได้กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท ๔ คือ สูตรสำเร็จของชีวิต ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าจิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคงทุกสิ่ง จะสำเร็จได้ดังใจ และอิทธิบาท ๔ ให้ถึงขั้น คือทำสิ่งต่างๆ ด้วยใจรัก ด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อ และใช้ปัญญาไต่สวนอย่างสม่ำเสมอแล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน^{๗๙}

จากความหมายของหลักอิทธิบาท ๔ พอสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจ ขยันหมั่นเพียรความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอการทำงานย่อมมีประสิทธิภาพและคนทำงานก็ย่อมมีความสุข

^{๗๗}ปัญญา ใช้บางยาง , ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก , (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

^{๗๘}สถิตย์ รัชปต์, “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนของนักศึกษาคุุณหศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตร้อยเอ็ด”, ศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

^{๗๙}สนอง วรอุไร, ทำชีวิตให้ดีและมีสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์ , ๒๕๕๐), หน้า ๙๗.

๒.๕.๒ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้

๑. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุพุท้ง่ายๆ ว่ารักงานและรัก จุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นอยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมายก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็ รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต

ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้วคนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลายจิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายเดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ซำเผลอ ไม่ส่าย ฉันทะสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

๒. วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แก่กล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ทอดถอย กลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จคนที่มีวิริยะ เท้ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตามจิตใจจะแน่วแน่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิพร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่นๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่นๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้นขลุกขจวนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัวอะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ทำจนลืมนอน ลืมกิน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่นแนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิพร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ

รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมัสสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าวิมัสสาสมาธิ ซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ^{๘๐}

แสงอรุณ โปร่งธูระ ได้กล่าวว่า อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

๑. ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้นและ ทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจการหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย

๓. จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ

๔. วิมัสสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จักทดลองวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๘๑}

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก กล่าวว่าไว้ว่า องค์ประกอบของ อิทธิบาท ๔ ได้แก่

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒. วิริยะ คือ ความเพียรหมั่นประกอบสิ่งนั้น

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจฝึกฝนในสิ่งนั้น

๔. วิมัสสา คือ การหมั่นตรិตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น^{๘๒}

^{๘๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พุทธธรรม** , พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ – ๘๔๔.

^{๘๑}แสงอรุณ โปร่งธูระ, **พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายเอกสารตำรา สำนักส่งเสริมวิชาการสถาบันราชภัฏธนบุรี , ๒๕๓๙) , หน้า ๒๒๘ - ๒๒๙.

^{๘๒}วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก , **หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่๕**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๔), หน้า ๘๙.

วิเชียร ขาบุตรบุญชริก กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ คือ

๑. ฉันทะ ความพอใจ ความยินดี หรือความเต็มใจที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
๒. วิริยะ ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้การกระทำนั้นๆ โดยไม่มีคำว่าท้อแท้หรือเบื่อหน่าย
๓. จิตตะ ความสนใจ เอาใจใส่ หรือตั้งใจในการกระทำนั้นๆ อย่างจริงจังโดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคอันจะเป็นเหตุให้เสียกำลังใจ

๔. วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาอุปสรรคและวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผลว่าผลที่ปรากฏนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร มิใช่ขยันอย่างโง่^{๘๓}

พิฑูร มลิวัลย์ ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ได้แก่

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรักในสิ่งนั้นทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (เต็มใจ)
๒. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียรด้วย ความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)
๓. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ ตรวหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (เข้าถึง)
๔. วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้จัก ไตร่ตรองรู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ ทดลอง ทดสอบ (เข้าใจ)^{๘๔}

จากองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ดังกล่าวสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จตามประสงค์ โดยหวังความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท มี ๔ ประการ คือ ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) วิริยะ (ความเพียรประกอบ สิ่งนั้น) จิตตะ (ความเอาใจฝักใฝ่) วิมังสา (การหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผล)

๒.๓.๓ อิทธิบาท ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

จากการทบทวนเอกสารปรากฏว่า มีนักวิชาการและผู้วิจัยได้ศึกษาและอธิบายถึงอิทธิบาท ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกไว้หลายท่าน ดังนี้

ในพระพุทธศาสนานั้น สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่นเจริญอิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขารหมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียร

^{๘๓}วิเชียร ขาบุตรบุญชริก , พุทธศาสน์, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๖.

^{๘๔}พิฑูร มลิวัลย์, แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙ – ๒๐.

สร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสา และความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทสมาธิ^{๘๕} หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารภความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิต หมายถึง มโนมานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสหาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดีวิริยะ วิริยินทรีย์วิริยะผลสัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัดความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิสมาธิหมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิตความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบสัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว)

นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสถึง อิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้
อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
- ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขาร
- ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
- ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

หลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความสำเร็จทั้งในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติตามหลักอิทธิบาททั้ง ๔ ประการ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงปฏิบัติมาด้วยพระองค์เองและได้ทรงตรัสสั่งสอนให้พุทธบริษัทได้รู้และปฏิบัติตามจนเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งและเห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระองค์ ดังนั้นที่มาและความหมายของหลักอิทธิบาทจึงมีปรากฏตามในพุทธพจน์ดังนี้

อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้^{๘๖}

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร^{๘๗}

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอานุภาพของอิทธิบาท ๔ ประการ ไว้ว่า อานนทกรุงราชคฤห์นารีนรมย์ ภูเขาคิชฌกูฏนารีนรม อิทธิบาท ๔ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญทำให้มาก แล้วทำให้เป็นดุจยาน

^{๘๕}ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

^{๘๖}ดูรายละเอียดใน อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑ - ๔๖๕/๓๔๒ - ๓๕๗.

^{๘๗}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

แล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้วสั่งสมแล้วปรารถนาคือผู้นั้นเมื่อมุ่งหวังพึงดำรงอยู่ได้หนึ่งกัลป์หรือเกินกว่าหนึ่งกัลป์ อิทธิบาท ๔ ตถาคตเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารถนาคือแล้ว ตถาคตเมื่อมุ่งหวังพึงดำรงอยู่ได้ หนึ่งกัลป์หรือเกินกว่าหนึ่งกัลป์^{๘๘}

การเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ โดยพวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท ๔ ประการนี้ แม้ที่ทรงบัญญัติไว้อย่างดี ก็เพียงเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จภิกษุในธรรมวินัยนี้ ^{๘๙}

๑. เจริญอิทธิบาท คือฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)

๒. เจริญอิทธิบาท คือวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)

๓. เจริญอิทธิบาท คือจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

๔. เจริญอิทธิบาท คือวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)

โดยเนื้อความในขณวสกุตรัตนังที่ได้กล่าวมานี้ แสดงถึงอานิสงส์ของการเจริญอิทธิบาทธรรมเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อเพิ่มพูนความชำนาญซึ่งก่อให้เกิดความสำเร็จตลอดทั้งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามสมประสงค์

การเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้

ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้า

ภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ

ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด

ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรารถนาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด

^{๘๘}ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๗๙/๑๒๗.

^{๘๙}ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๘๗/๒๑๘.

ภิกษุ นั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปราศจากความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุภาพ ไพบูลย์เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้วธรรมเหล่านี้เรียกว่าปธานสังขาร

ประมวญย่อฉันทสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าฉันทสมาธิ และปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้^{๙๐}

บรรดาธรรมเหล่านั้น ฉันทะ เป็นไฉน

ความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด ความพอใจ ในธรรมนี้เรียกว่า ฉันทะ

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดีเข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดีประกอบแล้วด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้เพราะฉะนั้น จึง เรียกว่า ประกอบด้วยฉันทะสมาธิปธานสังขาร^{๙๑}

สรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่างๆตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง)

^{๙๐}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๒/๓๔๒.

^{๙๑}อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๓/๓๔๓.

ตารางที่ ๒.๕ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาทธรรม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) ,(๒๕๔๖,หน้า ๔๐.)	อิทธิบาท ๔ สรุปได้ว่าหลักธรรมที่ ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ ๔ ประการ ๑) ฉันทะ : รักงาน (การเห็นคุณค่าความรัก ความพอใจ) ๒) วิริยะ : สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทายใจสู้ขยัน) ๓) จิตตะ : ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อจริงจัง) ๔) วิมังสา : ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ตรวจสอบแก้ไข)
พระกวีวรรณ อ่างใน พัทธพร วีรสิทธิ์ (๒๕๔๖,หน้า๑๑.)	ได้กล่าวไว้ว่า หลักในการทำงานให้สำเร็จนั้น ตามหลักพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อิทธิบาท” มาจากคำว่า อิทธิ= ความสำเร็จ บาท = วิถีทาง ที่จะนำไปสู่ เมื่อ “อิทธิบาท” เป็นชื่อของธรรม หมวดหนึ่ง ก็หมายความว่า ธรรมหมวดนั้นแหละ เป็น “หลักการ” สำคัญที่จะนำเราไปสู่จุดหมายปลายทาง หรือไปสู่ความสำเร็จได้
พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), หน้า ๑๕๐.	ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่และ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้นมันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไปไม่ได้

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล) ,(๒๕๔๖, หน้า ๙.)	ได้กล่าวไว้ว่า อธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการกระทำกิจการงานหรือการอาชีพ ประการแรกอธิบาท แปลความว่า ทางแห่งความสำเร็จ กล่าวคือ ข้อปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั่นเอง
ปัญญา ใช้บางยาง,(๒๕๔๘,(๒๕๔๘,หน้า๕๐.)	ได้กล่าวถึง อธิบาท ๔ ไว้เป็น ๒ นัย คือ นัยแห่งพระสูตรและนัย แห่งพระอภิธรรมจะแสดงหนักไปทางโลกุตตระ ในที่นี้เป็นการแสดงตามนัยแห่งพระสูตร ความหมาย ของอธิบาทมีดังนี้ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจใน ธรรม นี้
สถิตย์ รัชปตย์, (๒๕๔๘,หน้า๓๗.)	ได้นิยามคำว่า อธิบาท ๔ หมายถึงหลักธรรมหรือคำสอนในพุทธ ศาสนาที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติตามบรรลุถึงความสำเร็จอันประกอบด้วยห้วข้อธรรม ๔ ข้อ คือ ฉันทะวิริยะ จิต ตะ และวิมังสา สรุปได้ว่า อธิบาท ๔ เป็น หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ที่เป็นทางแห่งความสำเร็จให้สามารถปฏิบัติงานได้ผลสำเร็จ ตามความประสงค์มี ๔ ประการ
สนอง วรอุไร, (๒๕๕๐,หน้า๙๗.)	ได้กล่าวไว้ว่า อธิบาท ๔ คือ สูตรสำเร็จของชีวิตตามที่พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐาน ของสิ่งทั้งหลายจิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จ ได้ดังใจ

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
แสงอรุณ โปรงธุระ, (๒๕๓๙,หน้า๒๒๘-๒๒๙.)	ได้กล่าวว่า อิทธิบาท หมายถึง หลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่ง กิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ ๑. ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรัก ๒. วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม ๓. จิตตะ เอาจิตฝึกฝน คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ๔. วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหา เหตุผล
วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก, (๒๕๔๔,หน้า๘๙.)	กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของ อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ๑. ฉันทะ คือ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ คือ ความเพียรหมั่นประกอบสิ่งนั้น ๓. จิตตะ คือ ความเอาใจฝึกฝนในสิ่งนั้น ๔. วิมังสา คือ การหมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น
วิเชียร ขาบุตรบุญทริก, (๒๕๓๕,หน้า๑๒๖.)	กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ คือ ๑. ฉันทะ ความพอใจ ความยินดี ๒. วิริยะ ความพยายาม ความเพียรหรือความกล้าที่จะทุ่มเทชีวิตจิตใจให้การกระทำนั้นๆ ๓. จิตตะ ความสนใจ เอาใจใส่ หรือตั้งใจในการกระทำนั้นๆ อย่างจริงจัง ๔. วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหา อุปสรรคและวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผล

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
พิฑูร มลิวัลย์, (๒๕๔๐, หน้า ๑๙-๒๐.)	ได้กล่าวไว้ว่า องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น ๓. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ๔. วิมังสา ความหมั่นตรึกตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น
มหาปริณิพพานสูตร	พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอานุภาพของอิทธิบาท ๔ ประการ ไว้ว่า อานนทกรุงราชคฤห์ นารีนรมย์ ภูเขาศิขณภูมุนารีนรม อธิติบาท ๔ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้วให้ตั้งมั่นแล้วสั่งสมแล้วปรารภดีผู้นั้นเมื่อมุ่งหวังพึงดำรงอยู่ได้หนึ่งกัลป์หรือเกินกว่าหนึ่งกัลป์กัลป์ อิทธิบาท ๔ ตถาคตเจริญ
ชนวสภสูตร สันงุมมารพรหม	ได้กล่าวถึงการเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ โดยพวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท ๔ ประการนี้แม้ที่ทรงบัญญัติไว้อย่างดี ก็เพียงเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จเพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จเพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จภิกษุในธรรมวินัยนี้

๒.๖ ประวัติความเป็นมาของธรรมาภิบาลในประเทศไทย

“หลักธรรมาภิบาล” หรืออาจเรียกได้ว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหลักธรรมรัฐ และบรรษัทภิบาล ฯลฯ” ซึ่งเรารู้จักกันในนาม “Good Governance” หมายถึง การปกครองที่เป็นธรรม นั้นไม่ใช่แนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม แต่เป็นการสะสมความรู้ที่เป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันกันเป็นสังคมของมวลมนุษยชาติเป็นพันๆ ปี ซึ่งเป็นหลักการเพื่อ การอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างมีความสงบสุขสามารถประสานประโยชน์และคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธีและพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน^{๙๒}

ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

คำว่า Good Governance เริ่มนำมาใช้กันเมื่อ ช่วงต้น พ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งในช่วงนั้น นักวิชาการส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องกันว่าแนวทางการบริหารภาครัฐที่เป็นอยู่ไม่สอดคล้องกับเศรษฐกิจและสังคมโลกที่ปรับเปลี่ยนไปตลอดเวลา และมีความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปและปรับปรุงรูปแบบการปกครองใหม่ ในช่วงเวลาดังกล่าวมีองค์กรระหว่างประเทศที่สำคัญๆ เช่น ธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนนานาชาติได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน และพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับการปกครองที่ดีที่เรียกกันทั่วไปว่า Good Governance หรือธรรมาภิบาล

ธรรมาภิบาล เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต คือ ธรรม กับ อภิบาล ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำนิยามไว้ดังนี้

ธรรม : คุณความดี คำสั่งสอนในศาสนา หลักประพฤติปฏิบัติในศาสนา ความจริงความถูกต้อง ความยุติธรรม กฎ กฎเกณฑ์ กฎหมาย สิ่งทั้งหลาย สิ่งของ

อภิบาล : บำรุงรักษา ปกครอง ปกป้อง หรือคุ้มครอง

ดังนั้น ธรรมาภิบาล จึงมีความหมายตามนัยนี้ว่า “ วิธีการปกครองที่ไปสู่ความดีงามที่ยั่งยืน อันได้แก่ความรุ่งเรืองและความผาสุกของปวงชนทั้งปวง”

เนื่องจากมีผู้ให้คำนิยามและความหมายของคำว่า ธรรมาภิบาลไว้มากรวมทั้งองค์กรต่างๆ ทั้งในประเทศ และระดับโลกได้้น ไปใช้มากมาย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมคำนิยามที่องค์กรหลักและนักวิชาการที่สำคัญ ที่มีบทบาทและมีชื่อเสียงในการส่งเสริมธรรมาภิบาลได้ให้ความหมายไว้ เช่น โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Program:UNDP) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในองค์การสหประชาชาติเกือบ ๒๐ แห่ง ซึ่งมีโครงการในประเทศไทยรวมเป็นทีมงานองค์การสหประชาชาติในประเทศไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประเทศไทยโดยเสริมสร้างแนวคิดเชิงนโยบายสนับสนุนการดำเนินงานด้านต่างๆ ให้บรรลุตามเป้าหมาย

^{๙๒}สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, คู่มืออธิบายและแนวทางปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, (กรุงเทพมหานคร : สิริบุตการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๕.

ของการพัฒนา ได้ให้นิยามความหมายของ Good Governance หรือ ธรรมาภิบาลว่า คือการใช้ อำนาจทางการเมือง การบริหารและเศรษฐกิจในการดำเนินภารกิจ กิจกรรมต่างๆ ของประเทศ ในทุกระดับโดยมีกลไกกระบวนการสถาบันซึ่งประชาชนและกลุ่มต่างๆ สามารถแสดงออก ถึงความต้องการผลประโยชน์ การใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย การประสานประนีประนอม ความแตกต่างโดยผ่านกลไก กระบวนการและสถาบันเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานหนึ่งซึ่งได้ให้ ความช่วยเหลือด้านการเงินกับประเทศไทย เพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศคือ ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank: ADB) ได้ให้นิยามไว้ว่า Good Governance คือการมุ่ง ความสนใจไปที่องค์ประกอบที่ทำให้เกิดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้แน่ใจว่านโยบาย ที่กำหนดไว้ได้ผล หมายถึง การมีบรรทัดฐานเพื่อให้มีความแน่ใจว่ารัฐบาลสามารถ^{๙๓} และธนาคารโลก (World Bank) ได้ให้ความหมายของ Good Governance ว่าหมายถึงการกำหนด กลไกอำนาจของภาครัฐ ในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนา การดำเนินงานการกำหนดนโยบาย ที่ประชาชนสามารถรับทราบและเข้าใจได้ มีลักษณะที่เปิดเผยและเป็นนโยบายที่มีประโยชน์ เจ้าหน้าที่ของรัฐมีจริยธรรมปฏิบัติหน้าที่ เพื่อประโยชน์แห่งสาธารณชน^{๙๔}

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ระบุหลักการของค่านิยมการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไว้ว่า “การบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการและธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคี และร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นส่วนเสริม ความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทา ป้องกัน หรือเยียวยาภาวะวิกฤตภัยอันตราย ที่หากจะมีมาในอนาคต เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสการมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุค ปัจจุบัน^{๙๕} ชัยอนันต์ สมุทรวานิช อดีตผู้บังคับบัญชาการวชิราวุธวิทยาลัย อดีตตุลาการศาล

^{๙๓}อมรา พงศาพิชญ์ และนิตยา ภัทรสิริตะพันธ์, องค์การให้ทุนเพื่อประชาสังคมในประเทศไทย “รายงานผลการวิจัยเรื่อง องค์การให้ทุนเพื่อประชาสังคมในประเทศไทย (องค์การให้ทุนเพื่อประชาสังคมใน ประเทศไทย)” (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๗.

^{๙๔}บุษบง ชัยเจริญ และบุญมี ลี, “ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล”, รายงานการวิจัย สถาบันพระปกเกล้าพิมพ์ ครั้งที่ ๒, ๒๕๔๔, หน้า ๗.

^{๙๕}สุดจิต นิมิตรกุล, “กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี” การปกครองที่ดี (Good Governance), (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

รัฐธรรมนูญ และนักวิชาการทางด้านรัฐศาสตร์ที่มีผลงานตีพิมพ์มากมาย ได้กล่าวถึง ธรรมาภิบาลว่า เป็นกลไกของรัฐทั้งทางการเมืองและการบริหารมีความแข็งแกร่ง มีประสิทธิภาพ สะอาด โปร่งใส และรับผิดชอบ เป็นการให้ความสำคัญกับภาครัฐและรัฐบาลเป็นด้านหลัก^{๙๖} และนฤมล ทับจุมพล ซึ่งเป็นนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ให้ความหมายของ Good Governanceว่าเป็นลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อพัฒนาการมีธรรมาภิบาลจะช่วยให้มีการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลสามารถให้บริการที่มีประสิทธิภาพ มีระบบที่ยุติธรรม มีกระบวนการทางกฎหมายที่มีอิสระ ที่ทำให้การดำเนินการเป็นไปตามสัญญา มีระบบราชการ ระบบนิติบัญญัติ และสื่อมวลชนที่มีความโปร่งใส รับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้^{๙๗}

เกษม วัฒนชัย กล่าวว่า “ธรรมาภิบาล” เป็นคำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า Good Governance คำว่า “Good” แปลว่า “ดี” Governance แปลว่า “การกำกับที่ดี การดูแลอย่างดี” ธรรมาภิบาล หรือ Good Governance จึงเป็นหลักคิดสำหรับการบริหารจัดการที่ดี เพื่อประกันว่าในองค์กรจะไม่มีกรณีฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ด้อยประสิทธิภาพ ธรรมาภิบาลของสถานศึกษาจะช่วยประกันเรื่องนี้ได้ เพราะที่ผ่านมามาศึกษาของเรามีการโกงกินกันในทุกระดับ และบริหารงานไม่มีประสิทธิภาพ^{๙๘}

ปัญญา ฉายะจินตาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล ได้เขียนหนังสือเรื่องธรรมาภิบาลกับสังคมไทย มีใจความตอนหนึ่งว่า ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากร ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วน ของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน อย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคมการเมืองอย่างสมดุล ส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้เป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และมีเสถียรภาพ^{๙๙}

^{๙๖}ชัยอนันต์ สมุทรวานิช, **Good Governance** กับการปฏิรูปการศึกษา , (ม.ป.พ. ๒๕๔๑), หน้า ๕.

^{๙๗}นฤมล ทับจุมพล . “แนวคิดและวาทะกรรมว่าด้วยธรรมรัฐแห่งชาติ” ในการจัดการปกครอง **Good Governance**, บรรณาธิการ ม.ร.ว. พุทธิวิธยา ชุมพล ๑๕ - ๓๑ (กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๕๗.

^{๙๘}เกษม วัฒนชัย, **ธรรมาภิบาลกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและแผนการศึกษา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓.

^{๙๙}ปัญญา ฉายะจินตาวงศ์ และรัชณี ภูตระกูล, **ธรรมาภิบาล (Good Governance) กับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

ยุศรี อาริยะ ได้เขียนหนังสือเรื่องโลกาภิวัตน์ กับ Good Governance ในธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชันในสังคม มีใจความตอนหนึ่งว่า ธรรมรัฐ มีความหมายไม่ตรงกับความหมายของ Good Governance นักเพราะ Good Governance น่าจะหมายถึงระบบการบริหารและการจัดการที่ดี ซึ่งไม่ใช่การสร้างรัฐที่ดีงาม และหากใช้คำไทยว่า ธรรมรัฐภาษาอังกฤษก็น่าจะเป็นคำว่า Good State ไม่ใช่ Good Governance^{๑๐๐}

มหาธีร์ โมฮัมหมัด ได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลว่าหมายถึง การใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อการบริหารกิจกรรมต่างๆ ของชาติบ้านเมือง และหมายรวมถึง กระบวนการ ความสัมพันธ์ และสถาบันต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ซึ่งประชาชนพลเมืองใช้เป็นเครื่องมือ หรือช่องทางในการบริหารจัดการกิจการต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับชีวิตประเทศ ซึ่งมีองค์ประกอบร่วม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างหลักธรรมาภิบาลอันได้แก่^{๑๐๑}

๑. การรับผิดชอบ
๒. ความโปร่งใส
๓. การปราบปรามทุจริตและการประพฤติมิชอบ
๔. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
๕. กรอบกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๓ (๑) ว่าด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีโดยมีหลักพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ประกอบด้วยหลักสำคัญ ๖ ประการ ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม (Rule of law) ได้แก่ การตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่างๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมายข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล จากข้อสรุปดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าหลักนิติธรรม หมายถึง การกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของสถานศึกษาอันเป็นที่ยอมรับของบุคลากร และบุคลากรทุกคนยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎ ระเบียบและข้อตกลง มิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคล

๒. หลักคุณธรรม (Morality) ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงามโดยธรรมาภิบาลให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคม และส่งเสริมสนับสนุน

^{๑๐๐}ยุศรี อาริยะ, โลกาภิวัตน์ กับ Good Governance ในธรรมาภิบาลกับคอร์รัปชันในสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจิตรศิลป์, ๒๕๔๖), หน้า ๔๑.

^{๑๐๑}ไชยวัฒน์ คำชู, การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร:น้ำฝนการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๘.

ให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติจากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า “หลักคุณธรรม” หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยธรรมาภิบาลให้บุคลากรในสถานศึกษายึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่หมู่คณะ ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้มีความซื่อสัตย์ จริ่งใจ ขยัน อดทน มีระเบียบวินัย

๓. หลักความโปร่งใส (Transparency) ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า “ความโปร่งใส” หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ปรับปรุงกลไกการทำงานให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมา และมีการตรวจสอบได้ถูกต้องชัดเจน

๔. หลักความมีส่วนร่วม (Participation) ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ จากข้อความข้างต้นพอสรุปได้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรและชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญต่าง ๆ

๕. หลักความรับผิดชอบ (Accountability) ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตนเอง

จากข้อความดังกล่าวพอสรุปได้ว่า หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา การใส่ใจในปัญหาและการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผล

๖. หลักความคุ้มค่า (Utility) ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน” ^{๑๐๒}

^{๑๐๒}พระปิยะวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต) , ”การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่”, **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓.

สรุปได้ว่า จากคำนิยามขององค์กรและนักวิชาการต่าง ๆ ที่ได้ให้ความหมายของธรรมาภิบาลมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่ามีแนวความคิดที่คล้ายคลึงกัน ธรรมาภิบาลหรือ Good Governance หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศมีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ มีการจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างสมดุลซึ่งจะส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีการใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมั่นคง และยั่งยืน

ตารางที่ ๒.๖ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมาภิบาล ๖

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, (๒๕๔๖, หน้า ๕.)	ธรรมาภิบาล เป็นคำที่มาจากภาษาสันสกฤต คือ ธรรม กับ อภิบาล ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ธรรมาภิบาล จึงมีความหมายตามนัยนี้ว่า “วิธีการปกครองที่ไปสู่ความดีงามที่ยั่งยืน อันได้แก่ ความรุ่งเรืองและความผาสุกของปวงชนทั้งปวง”
อมรา พงศาพิชญ์ และนิตยา ภัทรสิริตะพันธ์, (๒๕๔๓, หน้า ๙.)	คือการใช้ อำนาจทางการเมือง การบริหารและเศรษฐกิจในการดำเนินภารกิจ กิจกรรมต่างๆ ของประเทศในทุกระดับโดยมีกลไกกระบวนการสถาบันซึ่งประชาชนและกลุ่มต่างๆ สามารถแสดงออกถึงความต้องการผลประโยชน์ การใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย การประสาน ประนีประนอม ความแตกต่างโดยผ่านกลไกกระบวนการและสถาบัน

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
บุษบง ชัยเจริญ และบุญมี ลี,(๒๕๔๔ ,หน้า๗.)	การกำหนดกลไกอำนาจของภาครัฐ ในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนา การดำเนินงานการกำหนดนโยบาย ที่ประชาชนสามารถรับทราบและเข้าใจได้
สุดจิต นิमितกุล,(๒๕๔๓, หน้า๙.)	การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการและธุรกิจ สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคี และร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
ชัยอนันต์ สมุทรวานิช,(๒๕๔๑, หน้า๕.)	ธรรมาภิบาล ว่า เป็นกลไกของรัฐทั้งทางการเมือง และการบริหารมีความแข็งแกร่ง มีประสิทธิภาพ สะอาด โปร่งใส และรับผิดชอบ
นฤมล ทับจุมพล,(๒๕๔๑, หน้า ๕๗.)	เป็นลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจทางการเมือง เพื่อจัดการงานของบ้านเมือง โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อพัฒนาการ มีธรรมาภิบาลจะช่วยให้มีการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจของประเทศ
เกษม วัฒนชัย,(๒๕๔๖, หน้า๒๓.)	การกำกับที่ดี การดูแลอย่างดี” ธรรมาภิบาล หรือ Good Governance จึงเป็นหลักคิดสำหรับการบริหารจัดการที่ดี เพื่อประกันว่าในองค์กร จะไม่มีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ด้อยประสิทธิภาพ
ปัญญา ฉายะจินตาวงศ์ และรัชนี้ ภูตระกูล ,(๒๕๔๙, หน้า๓.)	การบริหารจัดการทรัพยากร ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง ๓ ส่วน ของสังคม คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
ยุศศรี อาริยะ,(๒๕๔๖, หน้า๔๑.)	ระบบการบริหารและการจัดการที่ดี ซึ่งไม่ใช่การสร้างรัฐที่ดีงาม และหากใช้คำไทยว่า ธรรมรัฐ ภาษาอังกฤษก็น่าจะเป็นคำว่า Good State ไม่ใช่ Good Governance
มหาธีร์ โมฮัมหมัด,(๒๕๔๘, หน้า๒๘.)	การใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และรัฐประศาสนศาสตร์ เพื่อการบริหารกิจกรรมต่างๆ ของชาติบ้านเมือง และหมายรวมถึงกระบวนการ ความสัมพันธ์ และสถาบันต่างๆ ที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ซึ่งประชาชนพลเมืองใช้เป็นเครื่องมือ

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับเทศบาล

๒.๗.๑ การจัดตั้งเทศบาล^{๑๐๓}

การจัดตั้งเทศบาล การจัดตั้งเทศบาลมีแนวคิดและหลักการตั้งสรุปได้ดังนี้

๒.๗.๑.๑ ประเภทเทศบาล กฎหมายได้กำหนดให้มีเทศบาลแบ่งเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง และเทศบาลนคร ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการจัดตั้งดังนี้

๒.๗.๑.๒ เทศบาลตำบล กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้งไว้กว้างๆ ว่าท้องถิ่นที่มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลตำบล

๒.๗.๑.๓ เทศบาลเมือง มีหลักเกณฑ์การจัดตั้งดังนี้

(๑) ท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดทุกแห่งให้ยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง

(๒) ท้องถิ่นที่มีใช้เป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดจะยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง มีหลักเกณฑ์คือ เป็นท้องถิ่นที่มีพลเมืองตั้งแต่ ๑๐,๐๐๐ คนขึ้นไป มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้ และมีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลเมือง

๒.๗.๑.๔ เทศบาลนคร มีหลักเกณฑ์การจัดตั้งดังนี้

(๑) เป็นท้องถิ่นที่มีพลเมืองตั้งแต่ ๕๐,๐๐๐ คนขึ้นไป

(๒) มีรายได้พอแก่การปฏิบัติหน้าที่อันต้องทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้

(๓) มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะเป็นเทศบาลนคร

^{๑๐๓}พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖, [แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๔๖], ส่วนที่ ๑, สำนักพัฒนาระบบรูปแบบและโครงสร้าง (สพร.), ๒๕๔๖, หน้า ๓๐.

๒.๗.๑.๕ การบริหารองค์การเทศบาล แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ รูปแบบคณะเทศมนตรี และรูปแบบนายกเทศมนตรี การเลือกรูปแบบการบริหารเทศบาลให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนในเขตเทศบาลแต่ละแห่ง ดังนี้

๒.๗.๑.๖ การเลือกรูปแบบองค์การบริหารเทศบาล ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลในเขตเทศบาลนั้น เข้าชื่อร้องขอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้จัดทำประชามติว่าจะกำหนดให้การบริหารเทศบาลใช้รูปแบบคณะเทศมนตรีหรือนายเทศมนตรี

๒.๗.๑.๗ การนำไปใช้ ผลของประชามติให้นำมาใช้เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเป็นการทั่วไปในคราวถัดไปจากวันที่มีการออกเสียงประชามติ และให้ใช้รูปแบบการบริหารตามผลประชามตินั้นตลอดไปจนกว่าจะมีการออกเสียงประชามติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลให้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารเทศบาลอย่างอื่น

๒.๗.๑.๘ ระยะเวลาการร้องขอให้ทำประชามติ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องร้องขอต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนครบวาระของสภาเทศบาล ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในขณะนั้นไม่น้อยกว่าสามร้อยหกสิบวัน และจะกระทำในวาระของสภาเทศบาลหนึ่งได้เพียงครั้งเดียว

สรุปได้ว่า การจัดตั้งเทศบาล เพื่อให้เทศบาลเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลที่แยกมาจากการปกครองแยกออกจากระเบียบการบริหารราชการส่วนกลางชาวไทยรู้จัก คำว่า เทศบาลมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๖ เทศบาลเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการดำเนินการปกครองด้วยตนเอง กรอบการทำงานของเทศบาลมีลักษณะเหมือนกับรูปแบบการทำงานระบบรัฐสภา โดยแบ่งโครงสร้างของเทศบาลเป็น ๒ ฝ่ายฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ สภาเทศบาล ส่วนฝ่ายบริหาร ได้แก่ คณะเทศมนตรี โดยมีปลัดเทศบาลเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบการจัดองค์การเพื่อบริหารงานประจำของเทศบาล เป็นการแบ่งส่วนงานตามลักษณะหน้าที่ของงานออกเป็นส่วนย่อยๆ จากเงื่อนไขการจัดตั้งประเภทของเทศบาล การยกฐานะของเทศบาลจึงขึ้นอยู่กับรายได้ และขนาดของประชากร เป็นหลัก ในขณะเดียวกันก็มี การจัดตั้งพื้นที่ของตนเป็นการปกครองท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล ท้องถิ่นนั้นต้องมีความเจริญตามเกณฑ์เท่านั้น ส่วนงานของเทศบาล หมายถึง หน่วยงานหลักของเทศบาล ๖ ส่วน ๑.สำนักงานปลัดเทศบาล ๒.ส่วนการคลัง ๓.ส่วนสาธารณสุข ๔.ส่วนช่าง ๕.ส่วนการประปา ๖.ส่วนการศึกษาและยังมีหน่วยที่เพิ่มเติมตามขนาดพื้นที่ตามสถานการณ์ปัจจุบัน

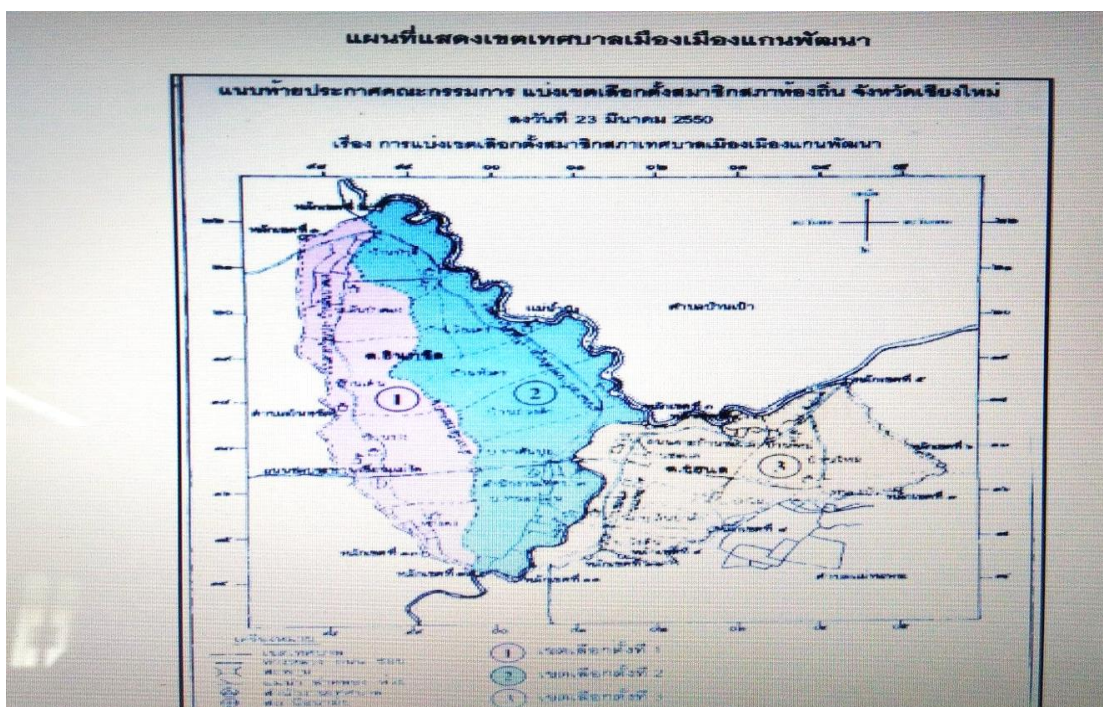
ตารางที่ ๒.๗ สรุปแนวคิดเกี่ยวกับเทศบาล

นักวิชาการหรือนักวิจัย	หลักแนวคิด
พระราชบัญญัติเทศบาลพ.ศ.๒๔๙๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติม	เรื่องการจัดตั้งเทศบาล เริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ ในรูปของรัฐธรรมนูญลักษณะปกครองคณะนครภิบาล พ.ศ.๒๔๖๑ กฎหมายการปกครองท้องถิ่นฉบับแรก โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ๑. ประสิทธิภาพในการจัดบริการสาธารณะ ๒. เป็นสถาบันการสอนการปกครองระบอบประชาธิปไตยเทศบาลจัดเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่งการแบ่งเทศบาลออกเป็น ๓ ประเภท ๑. เทศบาลตำบล ๒. เทศบาลเมือง ๓. เทศบาลนคร

๒.๘ เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่^{๑๐๔}

เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลเมืองแกนพัฒนาเป็นเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๐ ซึ่งเดิมเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาได้รับการจัดตั้งโดยเปลี่ยนแปลงฐานะมาจากสุขาภิบาลตำบลเมืองแกนพัฒนาตามราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่แตง ห่างจากอำเภอเมือง ไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๗ ระยะทางประมาณ ๔๘ กิโลเมตร และห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่แตงเป็นระยะทางประมาณ ๘ กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางแยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๗ ตามถนนชลประทานเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล มีเขตการปกครองครอบคลุม ๒ ตำบล คือ ตำบลช่อแล ๖ หมู่บ้านและตำบลอินทิล ๑๐ หมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ ๑- หมู่ที่ ๑๑ (ยกเว้นหมู่ที่ ๙) จำนวนพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด ๒๔ ตารางกิโลเมตร (๑๕,๐๐๐ ไร่)

^{๑๐๔}แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.๒๕๕๙ – ๒๕๖๑) ,เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ,ส่วนที่ ๒ สภาพทั่วไป และข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญของท้องถิ่น หน้า ๕.

รูปภาพที่ ๒.๒ แผนที่เขตรับผิดชอบของเทศบาลเมืองเมืองแก่นพัฒนา ที่มา : แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.๒๕๕๙ - ๒๕๖๑)

รูปภาพที่ ๒.๓ แผนที่ท่องเที่ยวเทศบาลเมืองเมืองแก่นพัฒนา

๑.สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของท้องถิ่น

๑.๑ สภาพทั่วไป การจัดตั้ง

เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเทศบาลตำบลเมืองแกนพัฒนา เป็นเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๕๐ ซึ่งเดิมเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ได้รับการจัดตั้งโดยเปลี่ยนแปลงฐานะมาจาก สุขาภิบาลตำบลเมืองแกนพัฒนา ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ชุมชนเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของแม่แตง ห่างจากอำเภอเมือง ไปทางทิศเหนือตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๗ ระยะทางประมาณ ๔๘ กิโลเมตรและห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่แตงเป็นระยะทางประมาณ ๘ กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางแยกจากทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข ๑๐๗ ตามถนนชลประทานเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล มีเขตการปกครองครอบคลุม ๒ ตำบล คือ ตำบลช่อแล ๖ หมู่บ้าน และตำบลอินทิล ๑๐ หมู่บ้าน ตั้งแต่หมู่ที่ ๑ – หมู่ที่ ๑๑ (ยกเว้นหมู่ที่ ๙) จำนวนพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด ๒๔ ตารางกิโลเมตร (๑๕,๐๐๐ ไร่)

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ท้องที่องค์การบริหารส่วนตำบลอินทิล อำเภอแม่แตง
 ทิศใต้ ติดต่อกับ ท้องที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่หอพระ อำเภอแม่แตง
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ท้องที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่หอพระและ
 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเป้า

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ท้องที่เทศบาลตำบลอินทิล

สภาพภูมิประเทศและลักษณะภูมิอากาศโดยรวม

สภาพภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบ ระหว่างเทือกเขาและที่ราบลุ่ม แม่น้ำปิง มีลำน้ำธรรมชาติ ๒ สาย คือ ลำน้ำแม่ปิง และน้ำแม่จืด มีลำเหมืองสาธารณะที่รับน้ำมาจากฝายลูกล่างของชลประทานและคลองชลประทานที่รับน้ำมาจากโครงการเขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล สภาพภูมิอากาศของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาค่อนข้างเย็นสบาย มีอุณหภูมิโดยเฉลี่ยตลอดปี ๒๔ องศาเซลเซียส

๑.๒ ประชากร^{๑๐๕}

จำนวนประชากรตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๙ มีประชากรทั้งหมด ๑๓,๐๙๙ คน แบ่งเป็น ชาย ๖,๒๕๖ คน และหญิง ๖,๘๔๓ คน ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ ประมาณ ๕๔๘ คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือน ๕,๓๘๔ ครัวเรือน

^{๑๐๕}งานทะเบียนราษฎรเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา,แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.๒๕๕๙ – ๒๕๖๑) เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , หน้า ๗.

ตารางที่ ๒.๗ แสดงข้อมูลประชากรรายตำบล แยกตามครัวเรือน

ตำบล	ข้อมูลตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ กันยายน ๒๕๕๙
ข้อแล	๒,๐๒๐
อินทขิล	๓,๔๗๙
รวม	๕,๔๙๙

ตารางที่ ๒.๘ แสดงข้อมูลประชากรแยกตามเพศ

อำเภอ/ตำบล	ชาย	หญิง	รวม
ตำบลข้อแล	๒,๐๗๖	๒,๓๗๑	๔,๔๔๗
ตำบลอินทขิล	๔,๑๘๐	๔,๔๗๒	๘,๖๕๒
ท้องถิ่นเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา	๖,๒๕๖	๖,๘๔๓	๑๓,๐๙๙

ตารางที่ ๒.๙ แสดงข้อมูลประชากรแยกตามเกณฑ์อายุ (เฉพาะผู้มีสัญชาติไทย)^{๑๐๖}

	ชาย	หญิง	รวม
เป็นบุคคลที่ทำบัตรประจำตัวประชาชน	๔๘	๔๗	๙๕
เป็นบุคคลที่ต้องขึ้นทะเบียนทหาร	๔๕	๐	๔๕
เป็นบุคคลที่ต้องเข้ารับการเกณฑ์ทหาร	๘๑	๐	๘๑
เป็นบุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้งอายุ ๑๕ ปี	๕,๔๖๐	๕,๙๖๑	๑๑,๔๒๑
เป็นบุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้งอายุ ๑๘ ปี	๕,๓๒๐	๕,๘๔๒	๑๑,๑๖๒
เป็นบุคคลที่มีสิทธิเลือกตั้งอายุ ๒๐ ปี	๕,๑๗๓	๕,๖๙๔	๑๐,๘๖๗
			๓๓,๖๗๑

^{๑๐๖}งานทะเบียนราษฎรเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา, สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา, ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๙.

ตารางที่ ๒.๑๐ แสดงข้อมูลแยกตามหมู่บ้าน

ชุมชน	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม(คน)
ไม่กำหนดชุมชน	๕๙	๖๔	๑๒๓
ป่าจืด	๒๑๙	๒๓๗	๔๕๖
ป่าจืด ๒	๒๓๑	๒๔๖	๔๗๗
วังแดง ๑	๑๙๑	๑๙๔	๓๘๕
วังแดง ๒	๑๖๔	๑๙๘	๓๖๒
หัวดง	๑๓๔	๑๕๗	๒๙๑
ม่วงคำ ๑	๒๒๕	๒๒๘	๔๕๓
ม่วงคำ ๒	๑๖๘	๑๘๓	๓๕๑
ท่าตันปุย	๑๓๔	๑๘๗	๓๒๑
หาดง ๑	๑๒๙	๑๔๘	๒๗๗
หาดง ๒	๑๔๒	๑๔๓	๒๘๕
บ้านปง ๑	๔๑๙	๔๒๕	๘๔๔
บ้านปง ๒	๓๑๒	๓๗๔	๖๘๖
บ้านปง ๓	๒๖๗	๒๘๖	๕๕๓
บ้านเด่น ๑	๑๔๑	๑๔๙	๒๙๐
บ้านเด่น ๒	๒๐๕	๒๑๘	๔๒๓
หนองออน ๑	๑๔๙	๑๖๘	๓๑๗
หนองออน ๒	๑๔๓	๑๓๖	๒๗๙
หนองออน ๓	๑๗๔	๒๖๑	๔๓๕
สันป่าตองอินทิล	๒๔๒	๒๖๘	๕๑๐
บ้านหนองรวมใจ	๓๒๔	๒๓๑	๕๕๕
ช่อแล	๙๒๓	๑,๑๐๓	๒,๐๒๖
สันป่าสัก	๓๐๙	๓๓๓	๖๔๒
วังดิน	๑๑๒	๑๓๐	๒๔๒
ป่าไผ่	๑๔๔	๑๗๐	๓๑๔
รวมใจบ้านใหม่ ๑	๒๓๓	๒๓๑	๔๖๔
บ้านใหม่รวมใจพัฒนา ๒	๑๖๑	๒๐๘	๓๖๙

ชุมชน	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม(คน)
หนองบัว	๒๐๐	๑๗๖	๓๗๖
รวมทั้งหมด	๖,๒๕๔	๖,๘๕๒	๑๓,๑๐๖

หมายเหตุ : จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่จริง อาจไม่เท่ากับจำนวนประชากรที่อยู่ในทะเบียนบ้าน^{๑๐๗}

- จำนวนประชากรที่พิการ หรือทุพพลภาพทั้งหมด ๔๓๗ คน
- จำนวนประชากรที่พิการ หรือทุพพลภาพที่ได้รับความช่วยเหลือ ๓๘๓ คน
- จำนวนผู้สูงอายุ (ทั้งหมด) ๒,๕๘๘ คน
- จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับการช่วยเหลือ ๒,๓๓๓ คน
- จำนวนประชากรที่ติดเชื้อเอดส์และได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ทั้งหมด ๘๒ คน
- จำนวนประชากรที่ติดเชื้อเอดส์และได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่ได้รับการช่วยเหลือ ๘๒ คน

๑.๓. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

๑.๓.๑ การพาณิชย์กรรมและบริการ^{๑๐๘}

สถานประกอบการด้านพาณิชย์กรรม ประกอบด้วย สถานีบริการน้ำมัน ๑ แห่ง สถานีบริการน้ำมัน(ปั๊มหลอด) จำนวน ๒๙ แห่ง ตลาดสด จำนวน ๘ แห่ง สถานที่จำหน่ายอาหารตามพรบ.สาธารณสุข ๕๗ แห่ง ธนาคาร ๑ แห่ง และร้านค้าทั่วไป จำนวน ๓๕๐ แห่ง

๓.๒ สถานประกอบการเทศพาณิชย์และสถานประกอบการด้านบริการ^{๑๐๙}

ในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนามีโรงฆ่าสัตว์ จำนวน - แห่ง ตลาดสด ๑๐ แห่ง และสถานที่จำหน่าย อาหาร ตามพ.ร.บ. สาธารณสุข ๒๑ แห่ง ร้านอาหาร ๖๔ แห่งสถานที่ผลิตอาหาร ๒๘ แห่ง สถานที่สะสมอาหาร ๑๓๕ แห่ง และแผงจำหน่ายอาหาร ๗๐ แห่ง

^{๑๐๗}สำนักทะเบียนท้องถิ่นเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๑) (เชียงใหม่: เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , ๒๕๕๙) , หน้า ๑๓.

^{๑๐๘}กองคลังเทศบาลเมืองเมืองแกน , แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๑) (เชียงใหม่: เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , ๒๕๕๙) , , หน้า ๑๕.

^{๑๐๙}กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๑) (เชียงใหม่: เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , ๒๕๕๙) , หน้า ๑๖.

ตารางที่ ๒.๑๑ การท่องเที่ยว^{๑๑๐}

ลำดับที่	ชื่อ แหล่งท่องเที่ยว	สถานที่ตั้ง	จำนวนนักท่องเที่ยว เฉลี่ยต่อปี
๑	พระบรมราชานุสาวรีย์พระเจ้าสามฝั่งแกน	ตำบลอินทขิล	๑๕๐,๐๐๐ คน
๒	พิพิธภัณฑ์แหล่งเตาอินทขิลเมืองแกน	ตำบลอินทขิล	๕๐,๐๐๐ คน
๓	เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล	ตำบลช่อแล	๒๐๐,๐๐๐ คน
๔	วัดทางดง	ตำบลอินทขิล	๑๐,๐๐๐ คน
๕	สำนักสงฆ์ศรีระมิงค์	ตำบลอินทขิล	๕,๐๐๐ คน
๖	วัดอรุณวิเวก	ตำบลอินทขิล	๒๐๐,๐๐๐ คน
๗	วัดบ้านปาง	ตำบลอินทขิล	๘๐,๐๐๐ คน
๘	วัดเด่นสะหลีศรีเมืองแกน	ตำบลอินทขิล	๕๐๐,๐๐๐ คน
๙	วัดอินทขิล	ตำบลอินทขิล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๐	วัดป่าจี้	ตำบลอินทขิล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๑	วัดวังแดง	ตำบลอินทขิล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๒	วัดม่วงคำ	ตำบลอินทขิล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๓	วัดหนองออน	ตำบลอินทขิล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๔	วัดช่อแลพระงาม	ตำบลช่อแล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๕	วัดป่าจิตตาราม	ตำบลช่อแล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๖	วัดศรีภูมินทร์	ตำบลช่อแล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๗	วัดป่าไผ่	ตำบลช่อแล	๑๐,๐๐๐ คน
๑๘	วัดหนองบัว	ตำบลช่อแล	๑๐,๐๐๐คน
๑๙	เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา	ตำบลอินทขิล	๒๕๐,๐๐๐คน

^{๑๑๐}งานประชาสัมพันธ์ สำนักปลัดเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๑) (เชียงใหม่: เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , ๒๕๕๙) , หน้า ๑๖.

^{๑๑}เทศบาลเมืองเมืองแก่นพัฒนา , งานประชาสัมพันธ์เทศบาลเมืองเมืองแก่นพัฒนา [ออนไลน์],
แหล่งที่มา : <http://www.muangkaen.go.th/index.php>. [วันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๐]

ร้านอาหารในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

๑. ร้านสายนที
๒. ระเปียงนที
๓. เสือนไม้คาเฟ่
๔. ศูนย์อาหารกาดหลวงเมืองแกน
๕. โลตัสมินิสโตร์ เมืองแกน
๖. เซเว่น อีเลฟเว่น เมืองแกน
๗. ร้านกาแฟปันสุข
๘. ร้านชูศิลป์ คอฟฟี่

สถานที่จำหน่ายซื้อของ ในเขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา

๑. กาดหลวงเมืองแกน
๒. สวนกล้วยหอมลุงตุ๋ บ้านซ่อแล
๓. วิสาหกิจชุมชนกล้วยหอมเมืองแกน
๔. วิสาหกิจชุมชนบ้านเด่น
๕. วิสาหกิจชุมชนโคมไฟ๗๐๐ปี

๔. ข้อมูลด้านสังคม^{๑๑๖}

สภาพสังคม

เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา มีชุมชน จำนวนทั้งสิ้น ๒๗ ชุมชน จำนวนครัวเรือน ๕,๔๔๙ หลังคาเรือน จำนวนประชากรในเขตเทศบาล ฯ จำนวนทั้งสิ้น ๑๒,๙๘๕ คน ศูนย์กลางหน่วยงานราชการและหน่วยงานอื่น ๆ มีหน่วยงานราชการที่สำคัญหลายแห่ง อาทิ สถานีอนามัย การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคตำบลซ่อแล โรงเรียน และเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนามีพื้นที่ติดต่อกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเชียงใหม่ดงสมบูรณ์ชล ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยว โบราณสถานที่สำคัญ เช่น วัด วาอารามต่าง ๆ และโบราณสถานแหล่งเตาอินทิลเมืองแกน ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ล้วนแล้วแต่เป็นสถานที่สำคัญในการอำนวยความสะดวกสบายแก่ประชาชน การช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย การส่งเสริมทางการศึกษา และเป็นสถานที่ๆ ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาวัฒนธรรมล้านนาในอดีต

๔.๑ ข้อมูลด้านศาสนสถาน

- วัด	๑๖	แห่ง
- โบสถ์	๑	แห่ง

^{๑๑๖}ฝ่ายทะเบียนราษฎร์เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๑)
(เชียงใหม่: เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา , ๒๕๕๙) , หน้า ๑๘.

- สุสาน	๑๑	แห่ง
- เมรุเผาศพ	๑๒	แห่ง

๔.๒ วัฒนธรรม , ประเพณี ท้องถิ่นที่สำคัญ

๑. ประเพณีสงกรานต์ ประมาณเดือน เมษายน กิจกรรมสังเขป เป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ของไทย มีการทำบุญและเยี่ยมเยียนผู้มีพระคุณโดยการรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ภายในหมู่บ้าน

๒. ประเพณีสลากภัต (ก๋วยสลาก) ประมาณเดือน สิงหาคม , กันยายน กิจกรรมสังเขปเป็นประเพณีทำบุญให้กับคนที่ตายไปแล้วและสิ่งศักดิ์สิทธิ์รวมทั้งทำบุญให้กับตนเองและญาติพี่น้อง ซึ่งถวายสังฆทาน ตามจำนวนที่ต้องการ ให้พระสงฆ์วัดต่าง ๆ มารับไทยทาน โดยการจับฉลากจึงเรียกว่าสลากภัต

๓. ประเพณีปอยหลวง ประมาณเดือน กุมภาพันธ์ กิจกรรมสังเขป เป็นการเฉลิมฉลองการจัดสร้างถาวรวัตถุของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ , โบสถ์ , วิหาร ฯลฯ โดยมีการทำบุญในตอนเช้า และในเวลากลางคืนจะมีมหรสพ จะมีหมู่บ้านต่าง ๆ ร่วมทำบุญด้วย

๔. ประเพณีลอยกระทง , ยี่เป็ง ประมาณเดือน พฤศจิกายน กิจกรรมสังเขป จัดทำลอยกระทงในเวลากลางคืน เพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคา มีการประกวดกระทง ประกวดนางนพมาศ เผาเทียนเล่นไฟ ในวันพระจันทร์เต็มดวง และจัดทำซุ้มประตูป่า ฟังเทศน์ มหาชาติ

๕. ประเพณีเลี้ยงผีฝ่าย ประมาณเดือน มิถุนายน กิจกรรมสังเขป ทำบุญเลี้ยงผีฝ่ายเพื่อขอขอบคุณแม่น้ำให้ทำผลผลิตทางการเกษตรได้ผล มีการจุดบั้งไฟ และการแข่งขันเรือพาย

๖. เข้าโสภณกรรม ประมาณเดือน มกราคม – กุมภาพันธ์ กิจกรรมสังเขป พิธีอุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลให้กับผู้ตาย โดยพระสงฆ์ได้ร่วมปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาในบริเวณสุสานประจำหมู่บ้าน

โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาเป็นเทศบาลขนาดกลาง มีโครงสร้างส่วนการบริหารของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา มีอยู่ ๑ สำนัก ๕ กอง ดังนี้

- ก. สำนักปลัดเทศบาล
- ข. กองคลัง
- ค. กองช่าง
- ง. กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- จ. กองการศึกษา
- ฉ. กองสวัสดิการสังคม

เทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนามีรูปแบบการบริหารการปกครองแบบสภาเทศบาลและผู้บริหารเทศบาล ประกอบด้วย

คณะผู้บริหารเทศบาล

๑. นายจรัส	ไชยยา	นายกเทศมนตรีเมืองเมืองแกนพัฒนา
๒. นายสงวน	แก้วตาดีบ	รองนายกเทศมนตรีเมืองเมืองแกนพัฒนา
๓. นายประพันธ์	ชัยอินตา	รองนายกเทศมนตรีเมืองเมืองแกนพัฒนา
๔. นายดวงจันทร์	ไชยยา	เลขานายกเทศมนตรีเมืองเมืองแกนพัฒนา

สมาชิกสภาเทศบาล

๑. นายสิงห์แก้ว	นาธรรมเจริญ	ประธานสภาเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา
๒. นายประชา	คันฉวนิช	รองประธานสภาเทศบาลฯ
๓. นายบุญเลิศ	จันทอน	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๔. นายประพันธ์	กระจำโนม	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๕. นายอานนท์	พงษ์เจริญลาภ	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๖. นายอาทิตย์	เสนแก้ว	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๗. นายอุทัย	สุทธิ	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๘. นายสวัสดิ์	ฤชา	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๙. นางพยอม	มณีรักษ์	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๐. นายทองอินทร์	กันระ	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๑. นายจุมพล	ศรีวิชัย	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๒. นายวิรัตน์	ผัดเจริญ	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๓. นายชูชาติ	คำฟู	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๔. นายชินวุฒิ	สุวรรณศรี	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๕. นายเกียรติศักดิ์	ช่อเจริญ	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๖. นายสุเทพ	จันทิมา	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๗. นายอ้นคำ	พองสมุทร	สมาชิกสภาเทศบาลฯ
๑๘. นายธำรงค์	ปันอิน	สมาชิกสภาเทศบาลฯ

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๙.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

สุริยา มนตรีภักดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในการพัฒนาบุคลากรตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้อบังคับคุรุสภา ๒๕๔๘ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต ๑) ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในการพัฒนาบุคลากรตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้อบังคับคุรุสภา ๒๕๔๘ ในสถานศึกษาเขต อำเภอเขาชัยวัน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต ๑ ในภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากการวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา และเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ในการพัฒนาบุคลากรตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้อบังคับคุรุสภา ๒๕๔๘ ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากร ด้านการวางแผนพัฒนาบุคลากรด้านการปฏิบัติ ตามแผนการพัฒนาบุคลากร และด้านการประเมินผลการพัฒนาบุคลากรโดยเปรียบเทียบบทบาท ของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาบุคลากรตามความคิดเห็นของครูผู้ปฏิบัติการสอน^{๑๑๗}

Baldanza ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้การพัฒนาบุคลากร กับโรงเรียนยอดเยี่ยมในรัฐมินเนโซตาศึกษาโดยใช้การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู จากสายวิชาชีพที่หลากหลายศึกษานโยบายและการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาบุคลากรจากการศึกษา เอกสาร ผลการวิจัยพบว่า ๑. โรงเรียนที่มีโปรแกรมการพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพนั้นบุคลากร ภายในโรงเรียน มีโอกาสในความก้าวหน้าทางอาชีพสูง ๒. โปรแกรมการพัฒนาบุคลากรที่มี ประสิทธิภาพชี้ให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ในระดับพื้นที่การศึกษามีการวางแผนระยะยาวเป็น ลำดับขั้นตอนและตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ในระดับโรงเรียน ๓. โปรแกรมการพัฒนา ที่มีประสิทธิภาพครูมีส่วนเกี่ยวข้อง มีการวางแผนร่วมกันเห็นชอบร่วมกัน และร่วมดำเนินการ ตามวัตถุประสงค์ ๔. งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาบุคลากรต้องดำเนินการอย่างเป็นพลวัต มีการร่วมมือกัน และต่อเนื่องกันทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการซึ่งงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเป้าหมาย ของการพัฒนา บุคลากรความสัมพันธ์ของการพัฒนาบุคลากรกับวัตถุประสงค์ของโรงเรียน

^{๑๑๗}สุริยา มนตรีภักดิ์, บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาบุคลากรตามมาตรฐานการ ปฏิบัติงาน ของข้อบังคับคุรุสภา ๒๕๔๘ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต ๑, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต** (การบริหารและการจัดการการศึกษา), (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๐).

การวางแผนการพัฒนา การนำไปใช้และการประเมินผลรวมทั้งนวัตกรรมของโปรแกรมการพัฒนาบุคลากร^{๑๑๘}

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธญาโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก วุฒิเปรียญธรรม ๑-๒ - ป.ธ.๓ วุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี มีพรรษามากกว่า ๓๐ พรรษา มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และระยะจำพรรษาอยู่ในวัดปัจจุบันมากกว่า ๒๐ ปี บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุขและด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก^{๑๑๙}

พระสุริยา ส่วโร (ดวงปัญญา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ พบว่าโดยรวม ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่าทุกด้าน ได้แก่ ด้านบริหารการจัดการศึกษาด้านการจัดการหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านบุคลากร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยที่ด้านการจัดการหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการจัดการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด โดยมีประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ (๑) การวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาให้ก้าวหน้า (๒) เนื้อหาวิชาเน้นการนำความรู้มาหล่อหลอมจิตใจให้เป็นคนดี (๓) ครูสามารถถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนได้เข้าใจเป็นอย่างดี (๔) การวางแผนพัฒนาการวัดผลประเมินผล (๕)การวางแผนพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน ๒. สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ พบว่า สภาพปัญหาตามความคิดเห็นที่มีความถี่สูงได้แก่ (๑) ผู้บริหารไม่ได้กำหนดคุณสมบัติ และสรรหาบุคลากรที่มีความรู้มีความเชี่ยวชาญเข้ามาปฏิบัติงาน (๒) หลักสูตรเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะความรู้มาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้น้อย (๓) สื่อเทคโนโลยีประกอบการเรียนการสอนไม่มี (๔) ความยุติธรรมเกี่ยวกับการดำเนินการสอบ (๕) บุคลากรครูไม่พอ โดยมีแนวทางแก้ไขตามความคิดเห็นที่มีความถี่สูง ได้แก่ (๑) ควรมีระบบการคัดเลือกอาจารย์ตามความรู้ ความสามารถ และตรงกับสาขา

^{๑๑๘}Baldanza, Macia Anne, The Relationship Between Staff Development Practices and Schools of Excellence in Minnesota. **Doctoral Dissertation**, University of minnesota, (Dissertation Abstracts Intemational,1994)., p. 409.

^{๑๑๙}พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธญาโณ), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ที่ต้องการเข้ามาปฏิบัติงาน (๒) การจัดหลักสูตรควรพิจารณาถึงเหตุการณ์สภาพจริงของสังคม จัดให้เป็นสากลและมีมาตรฐาน (๓) รัฐและคณะสงฆ์ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษา และฝึกทักษะแก่อาจารย์ผู้สอน (๔) การประเมินผลไม่ควรเน้นความจำอย่างเดียว และควรมีกรรมการกลางควบคุมการสอบ^{๑๒๐}

วิชาภา เมธีวรฉัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๖๙ มีอายุต่ำกว่า ๓๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๘๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒๔ และมีตำแหน่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๘ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยานครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ด้านฉันทะด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกันแนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต^{๑๒๑}

ยศ งามุลแสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชน ต่อศีลธรรมของเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนของเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ พบว่า มีความสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑)บุคคลพึงพัฒนาดตนเอง ทั้งในแง่ของพฤติกรรม (๒) สังคม (๓) อารมณ์ (๔) จิตใจ และการพัฒนาชุมชนในงานวิจัยนี้ เน้นถึงการพัฒนาด้านโดยเศรษฐกิจแนวพุทธ และใช้กระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การเยี่ยมเยียนตามบ้านของสมาชิกในชุมชน การอภิปรายกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันการสาธิตสินค้า นอกจากนั้นชุมชน

^{๑๒๐}พระสุริยา ส่วโร (ดวงปัญญา), "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^{๑๒๑}วิชาภา เมธีวรฉัตร, "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

คือ การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนของตนเอง โดยจะต้องมีหลักปรัชญาในการทำงานด้วย อีกทั้งจะต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ พึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด ส่วนเหตุของปัญหาเยาวชนในพื้นที่ เกิดจาก ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในมาจากตัวเยาวชนเองภายนอก เช่น เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมเมือง เพื่อนๆ และจากปัจจัยภายนอกอื่นๆเช่น สถานเริงรมย์ ร้านเกมส์ ศูนย์สรรพสินค้าสะดวกซื้อต่างๆ จำนวนมากซึ่งผลของการพัฒนาชุมชน คือ การจัดกิจกรรมการเยี่ยมเยียนตามบ้าน การสาธิต จัดนิทรรศการ วรรณคดีไม่สู้บุหรีและต่อต้านยาเสพติด ศึกษาไปทำงานในชุมชนอื่น และกิจกรรมการอ่านข่าวประชาสัมพันธ์เด็กและเยาวชนในชุมชนผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรม พบว่า การพัฒนาชุมชนย่อมมีผลกระทบข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ในหลายด้าน คือ ทำให้เยาวชนขาดจิตสำนึกในคุณค่าของหลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรม เช่น อาจจะก่อปัญหาการทำร้ายร่างกายกันง่ายขึ้น ขาดสติยับยั้งจิตใจ ชอบใช้ความรุนแรงมากกว่าเหตุผลทางปัญญาเมื่อประสบกับปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ มีผลกระทบต่อการอบรมของเยาวชนเองที่จะต้องคอยแก้ปัญหาต่างๆ อยู่เสมอๆ เช่น หนีเรียนเที่ยวตามห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองขอนแก่น ยิ่งเกี่ยวกับการพนัน มีผลกระทบต่อชุมชนในแง่ของการปกครอง การดูแลของประธานชุมชนและคณะกรรมการที่จะต้องตรวจสอบ สอดส่องดูแลเพื่อป้องกันไม่ให้เยาวชนในชุมชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่มีผิดกฎหมาย เช่น การขายบริการทางเพศ การขายสิ่งเสพติด และมีผลกระทบต่อสถานศึกษา ซึ่งครูอาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องทำงานอย่างหนัก เพราะมีนักเรียนที่ไม่เข้าเรียนบ้าง ไปเที่ยวเตร่บ้าง หรือมีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมในโรงเรียน ต้องว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษไปตามเหตุการณ์นั้นๆ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่นเขต ๓ การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาเยาวชน พบว่า ผู้ปกครอง ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ได้ให้การอบรม ปลุกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนในด้านต่างๆ ตามหลักกุศลกรรมบถ ไตรสิกขา และการปลุกฝังจิตสำนึกการทำงานที่สุจริต การปลุกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนเกิดความสามัคคีในระดับสาธารณะ การปลุกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนให้รู้จักหน้าที่ตามหลักทศ ๖ และการปลุกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนตามหลักสังคมสงเคราะห์^{๑๒๒}

พระอวยชัย อินทร์เมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือปัจจัยภายในวัด และ ปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ สภาพทางกายภาพ วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัด มีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบไม่เป็นอุปสรรคในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่เพียงพอ

^{๑๒๒}ยศ งามมูลแสน, “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างพอเพียง สภาพป่าไม้ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก บุคลิกภาพของผู้นำสงฆ์ วัดในเขตอำเภอเบรบือทั้ง ๕ วัด เป็นผู้ที่ประชาชนเคารพ เลื่อมใส ศรัทธา มีจริยวัตรที่สำรวม สุขุม เมตตา เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำสงฆ์ สุขภาพสมบูรณ์ไม่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนกิจ บริหารด้วยคุณธรรม ยุติธรรม และให้อภัย มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาได้ตามความเหมาะสมของสังคมปัจจุบันปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ กิจกรรมบริการชุมชน มีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชา และอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรค กิจกรรมป้องกันยาเสพติด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนในเขตอำเภอเบรบือ ทั้ง ๕ วัดให้ความร่วมมือกับวัดในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างดี เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญทางราชการ มีการดูแลอาคารสถานที่ของวัดซึ่งเป็นสมบัติของส่วนร่วม มีการส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาและอุปสมบทอยู่เป็นประจำทุกปี มีการรักษาศีลในเทศกาลเข้าพรรษา และชุมชนเข้าร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะกรรมการวัด^{๑๒๓}

สรุปการบริหารการพัฒนา หมายถึงความสามารถในการลงมือปฏิบัติ ตามนโยบาย แผน แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมพัฒนาจริงๆ เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ตามที่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า ซึ่งเน้นความเจริญเติบโตทางการบริหาร การบริหารการพัฒนาสามารถนำมาใช้ได้กับชีวิตประจำวันและการทำงาน

^{๑๒๓} พระอวยชัย อินทร์เมือง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอเบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๒.

ตารางที่ ๒.๑๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๑	บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาบุคลากรตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้อบังคับคุรุสภา ๒๕๔๘ ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรีเขต ๑	สุรียา มนตรีภักดิ์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	๒๕๕๐	คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบบทบาทของผู้บริหาร สถานศึกษาในการพัฒนาบุคลากรตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของข้อบังคับคุรุสภา ๒๕๔๘ ใน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการกำหนดความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรด้านการวางแผนพัฒนาบุคลากรด้านการ ปฏิบัติตามแผนการพัฒนาบุคลากร และด้านการประเมินผลการพัฒนาบุคลากร
๒	ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้การพัฒนาบุคลากร กับโรงเรียนยอดเยี่ยมในรัฐมินเนโซตา	Baldanza, University of minnesota	1994	คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า ๑. โรงเรียนที่มีโปรแกรมการพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพนั้นบุคลากรภายในโรงเรียนมีโอกา ในความก้าวหน้าทางอาชีพสูง ๒. โปรแกรมการพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพชี้ให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ๓. โปรแกรมการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ ครูมีส่วนเกี่ยวข้องมีการวางแผนร่วมกันเห็นชอบร่วมกัน และร่วมดำเนินการตาม

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
					วัตถุประสงค์ ๔. งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาบุคลากรต้องดำเนินการอย่างเป็นพลวัตมีการร่วมมือกัน และต่อเนื่องกัน
๓	ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี	พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธญาโณ),มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ	ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก
๔	ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต	พระสุริยา สัมโร (ดวงปัญญา),มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณ,คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ พบว่าโดยรวม ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามรายด้านพบว่าทุกด้าน ได้แก่ ด้านบริหารจัดการศึกษาด้านการจัดหลักสูตรด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผลและด้านบุคลากร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๕	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์	วิษณุภา เมธีวรฉัตร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ,คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่าบุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ด้านฉันทะด้านวิริยะ ด้านจิตตะและด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารและตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต
๖	ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓	ยศ ถามูลแสน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) บุคคลพึงพัฒนาตนเองทั้งในแง่ของพฤติกรรม (๒) สังคม (๓) อารมณ์ (๔) จิตใจ พบว่า การพัฒนาชุมชนย่อมมีผลกระทบข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ในหลายด้าน การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาเยาวชน ผู้ปกครอง ประธานชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ได้ให้การอบรมปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนในด้านต่างๆ

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๗	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม	พระอวยชัย อินศรีเมือง,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๔๒	คุณภาพ	พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือปัจจัยภายในวัด และ ปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ สภาพทางกายภาพ วัด มีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบ ไม่เป็นอุปสรรคในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างพอเพียง สภาพป่าไม้ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวกระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก บุคลิกภาพของผู้นำสงฆ์ เป็นผู้ที่ประชาชนเคารพ เลื่อมใสศรัทธา มีจริยวัตรที่สำรวม สุขุม เมตตา เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำสงฆ์ สุขภาพสมบูรณ์ไม่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนกิจ บริหารด้วยคุณธรรม ยุติธรรม และให้อภัยมีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรมมีประสบการณ์

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัย และดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา พระพุทธศาสนานิกายหินยาน(เถรวาท) เป็นศาสนาหลักได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมาประมาณพุทธศตวรรษที่๑๒ มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยส่วนใหญ่ การสร้างวัดของจังหวัดนครราชสีมา มีการสร้างในสมัยอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓ – ปัจจุบัน วัดที่เก่าแก่มาได้แก่วัดพระนารายณ์และวัดบึง ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ เมื่อเวลาผ่านไปผู้สนใจมาศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมชมวัดทางพระพุทธศาสนามากขึ้น การท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกได้ ๔ ด้าน คือด้านศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุและจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสสนากรรมฐานด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและปัญหาพบว่า วัดในจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๔ ด้าน คือ ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนา สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ ๔ ด้านคือ ปัจจัยจิตใจ ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดพบว่า การพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านศิลปกรรม โบราณสถานโบราณวัตถุ ด้านกิจกรรมทางวัดที่จัดขึ้นได้แก่งานประเพณีต่างๆด้านสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์ลักษณะมีความสวยงาม และด้านสำนักวิปัสสนาควรพัฒนาทั้ง ๔ ประกอบกันไปเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกันซึ่งได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยจิตใจ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยประกอบ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาศักยภาพ ด้านปัจจัยโครงสร้าง โดยสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้คือจังหวัดนครราชสีมา มีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และยังมีปัจจัยภายนอกได้แก่ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับวัด มักคุเทศก์เป็นผู้แนะนำให้ความรู้กับผู้ที่มาท่องเที่ยว นโยบายรัฐ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ การบริการด้านสาธารณะ เป็นการบริการนอกเหนือจากที่ทางวัดได้จัดให้การจราจรมีการขอกำลังตำรวจจราจร การตรวจตรารักษาความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการเข้ามาขายสินค้าหรือบริการสำหรับพ่อค้าแม่ค้า

ในวัด นอกจากนั้นแล้วการท่องเที่ยวในวัดยังเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย^{๑๒๑}

สุจินดา พานิชกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว :กรณีศึกษา กิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ชมรมMonk Chat ของวัดสวนดอก และชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรม Monk Chat ที่แตกต่างกันในด้านประเด็นการสนทนา และด้านการบริหารจัดการ ดังนี้ ด้านประเด็นการสนทนา ชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอกมุ่งเน้นสนทนาในประเด็นทางพุทธศาสนา เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการเผยแผ่พุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติส่วนชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง จะสนทนาในประเด็นที่หลากหลาย เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการฝึกฝนภาษาอังกฤษ ในด้านการบริหารจัดการชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก มีลักษณะที่เป็นระบบ เนื่องจากมีการกำหนดหน้าที่ให้แก่สมาชิกและแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ รวมถึงมีการกำหนดระเบียบปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรม Monk Chat ของสมาชิกอีกทั้งในการดำเนินงานของชมรมนั้น ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ในด้านงบประมาณและสถานที่ตั้งชมรม ในขณะที่การบริหารจัดการของชมรม Monk Chat วัดเจดีย์หลวง มีลักษณะไม่เป็นระบบ เพราะไม่มีการกำหนดหน้าที่และกำหนดระเบียบปฏิบัติกิจกรรม Monk Chat ที่ชัดเจนให้แก่สมาชิก อีกทั้งไม่มีงบประมาณสนับสนุนและไม่มีสถานที่ตั้งชมรมที่เหมาะสมในการปฏิบัติกิจกรรม Monk Chat ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนและเป็นระบบ รวมถึงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่าชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง ซึ่งจากลักษณะการดำเนินกิจกรรม และการบริหารจัดการที่แตกต่างกันของชมรม Monk Chat วัดสวนดอก และชมรม Monk Chat วัดเจดีย์หลวง ทำให้ชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง ประสบปัญหาจากการดำเนินกิจกรรม Monk Chat มากกว่าชมรมMonkChat ของวัดสวนดอก^{๑๒๒}

สกันธ์ ภู่งามดี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ผลการวิจัยพบว่า การจัดโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด เป็นภารกิจเพิ่มเติมจากหน้าที่

^{๑๒๑}พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา, “ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๒.

^{๑๒๒}สุจินดา พานิชกุล, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา กิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๔.

หลักขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ โดยมีเหตุผล ๓ ประการ คือประการแรก ต้องการสนองนโยบายรัฐบาล ประการที่สอง มองเห็นศักยภาพและโอกาสขององค์กรด้านการรับส่งกลุ่มคนในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถประจำทางปรับอากาศขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) และประการที่สาม ต้องการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น สภาพปัญหาจากการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.) พบว่ามี ๑.ปัญหาภายใน ๓ ประการ ได้แก่ ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ราคาบัตรโดยสาร และคุณภาพการให้บริการ ส่วนปัญหานอกได้แก่ ๑.ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการจากวัดเป้าหมาย ๒.ปัญหาด้านกฎหมาย คือ การรับรองทางกฎหมายในการดำเนินโครงการระยะยาว การร้องเรียนจากบริษัทเอกชน เงื่อนไขการต่อใบอนุญาต และการมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น ๓.ปัญหาจากเหตุสุดวิสัยที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองการพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัดขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.) จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้นำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ฉบับสมบูรณ์ที่ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์เชิงรุก ยุทธศาสตร์ พลิกฟื้นยุทธศาสตร์รักษาเสถียรภาพ และยุทธศาสตร์การตัดทอนสรุป โครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานครเป็นโครงการที่ดี และมีประโยชน์แก่ชาวพุทธที่สนใจในการท่องเที่ยวและการทำบุญในคราวเดียวกัน ทั้งยังเป็นวิธีการสร้างรายได้ของ ขสมก. ตลอดจน เป็นการส่งเสริมให้คนเข้าวัด ทั้งยังเป็นผลดีด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชนเหล่านั้น สมควรที่รัฐบาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้การสนับสนุนเพื่อก่อให้เกิดสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป^{๑๒๓}

วัฒนาพร สุฉายา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวดอยตุง จังหวัดเชียงราย” พบว่า บริบทของสภาพแหล่งท่องเที่ยวดอยตุงตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์ประกอบด้านองค์การ และองค์ประกอบ ด้านการจัดการ มีความพร้อมและสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยวดอยตุง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ท่องเที่ยว ดอยตุง ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับกลาง

^{๑๒๓}สกนธ์ ภู่งามดี, “ การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.)”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๕๓.

ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรจะมีการปรับปรุงด้านการให้ความรู้และการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น^{๑๒๔}

พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก (ช่างเมือง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ผลการวิจัย พบว่า ๑. ระดับความคิดเห็น ของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๒.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๓.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และ ๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ๒. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวมประชาชน ที่มีเพศและจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัดที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาครไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนประชาชนที่มี อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพและรายได้ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐาน ที่ตั้งไว้ ๓ ปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาวัด คือ ปัญหาเกี่ยวกับความสะดวกสบาย ความสะดวกสบาย ห้องน้ำห้องสุขาไม่ค่อยสะอาด มีต้นไม้ร่มรื่นไม่ร่มรื่น เจ้าหน้าที่ของทางวัดที่ทำความสะอาด หรือทำงานในจุดต่างๆ มีน้อย ทั้งยังแต่งกายไม่เรียบร้อย สุภาพ และปัญหาในเรื่องของกิจกรรมในวัดซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อย จัดไม่ตรงกับวันหยุด จึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวกในการมาร่วม กิจกรรมข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและเจ้าหน้าที่ประจำในจุดต่างๆ ให้มากขึ้น และแต่งกายให้เรียบร้อย ในเรื่องการพัฒนาศาสนสถาน หากมีการสร้างใหม่ควรมีการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มีการวางผังใหม่ให้ดี มีการปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ การ จัดกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับประชาชนที่มาวัดแล้วย่อมทำให้ประชาชนมาวัด แล้วเกิด

^{๑๒๔} วัฒนาพร สุญา, “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยวดอยตุง จังหวัดเชียงราย”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๔.

ศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่างๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจ ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้^{๑๒๕}

วัชรภรณ์ ระยัศศรี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร” พบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ศิลปกรรมไทยเป็นสิ่งควรช่วยกันอนุรักษ์และศึกษา กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชอบ ได้แก่ การเที่ยวชมศิลปกรรมความสวยงามของวัด และประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการเดินทางมาเที่ยววัดคือ การได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจ และได้พัฒนาจิตใจให้สงบ^{๑๒๖}

พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัดปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้น ดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ ธงตะขาบ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวมอญ ได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกายแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในจังหวัดปทุมธานี ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญอนุรักษ์ และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง แนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทางการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกัน ตลอดจนพัฒนาด้านบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก โดยการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว ควบคู่กับการให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ^{๑๒๗}

รชดา เครือทิวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดอ่างทอง

^{๑๒๕}พระสมุหอนุรักษ์ ชีรสกโก, (ช่างเมือง) “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช), ๒๕๕๔.

^{๑๒๖}วัชรภรณ์ ระยัศศรี, “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและ ชาวต่างชาติ ที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”, *ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๑.

^{๑๒๗}พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, “การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี”, *ปริญญานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๓.

มีปัจจัยใดที่มีอิทธิพลทางบวกและอิทธิพลทางลบ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดอ่างทอง นักวิจัยควรทำการวิจัยและพัฒนา โดยนำนวัตกรรมใหม่ๆ เข้ามาใช้เช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์การพัฒนาเวปเพจเป็นต้น เพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้งานและสามารถใช้ในชุมชนอื่นๆ ได้นอกจากนี้ควรมีการวิจัยติดตามผลระยะยาวเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดอ่างทอง ในชุมชนที่มีการปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจตามช่วงระยะเวลาต่างๆ ในอนาคต^{๑๒๘}

เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมออำเภอเขาฉกรรจ์จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า การให้ชาวบ้านได้ศึกษาทุนเดิม หรือทรัพยากร ที่มีอยู่ในพื้นที่เพื่อให้รู้ว่ามีศักยภาพการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใดและสามารถนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างไรการทำโฮมสเตย์จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อาทิตำบลทุ่งสมอมีศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติสามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้^{๑๒๙}

สรุป การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การจัดการแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยว ควรจัดการให้ความรู้และการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวยังคงชอบศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งควรช่วยกันอนุรักษ์และศึกษา กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวชอบ ได้แก่ การเที่ยวชมศิลปกรรมความสวยงามของวัด และประโยชน์ที่นักท่องเที่ยว ได้รับจากการเดินทางมาเที่ยววัดคือ การได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจ และได้พัฒนาจิตใจให้สงบ

^{๑๒๘}รชาดา เครือทิวา. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในจังหวัดอ่างทอง,(รายงานการวิจัยอ่างทอง:สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตอ่างทอง),๒๕๕๔.

^{๑๒๙}เพ็ญจันทร์ สังข์แก้ว, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนพื้นที่สูง ตำบลทุ่งสมออำเภอเขาฉกรรจ์จังหวัดเพชรบูรณ์,รายงานการวิจัย,(เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์), ๒๕๕๓.

ตารางที่ ๒.๑๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๑	ท่องเที่ยวท่องเที่ยว : แนวทางการพัฒนา ศักยภาพวัดจังหวัด นครราชสีมา	พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา ,มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	๒๕๕๒	คุณภาพ	พบว่า ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัด นครราชสีมา พระพุทธรูปศานานิภายหินยาน (เถรวาท) เป็นศาสนาหลัก ได้แผ่ขยายเข้ามาสู่ จังหวัดนครราชสีมาประมาณพุทธศตวรรษที่๑๒ มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับพระพุทธศาสนา ในประเทศไทยส่วนใหญ่ การสร้างวัดของจังหวัด นครราชสีมา มีการสร้างในสมัยอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๓ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัด แบ่งออกได้ ๔ ด้าน คือด้านศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุ และจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสสนากรรมฐาน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๒	บทบาทของพระสงฆ์ต่อ การท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการ สนทนาระหว่างพระสงฆ์ กับนักท่องเที่ยว	สุจิตนา พานิชกุล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๒๕๕๙	คุณภาพ	พบว่า ชมรมMonk Chat ของวัดสวนดอก และ ชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง มีรูปแบบ การดำเนินกิจกรรม Monk Chat ที่แตกต่างกัน ในด้านประเด็นการสนทนา และด้านการบริหาร จัดการ ๑.ด้านประเด็นการสนทนา ชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอกมุ่งเน้นสนทนาในประเด็นทางพุทธ ศาสนา วัตถุประสงค์ที่ต้องการเผยแผ่พุทธศาสนา แก่ชาวต่างชาติ ในด้านการบริหารจัดการชมรม มีลักษณะที่เป็นระบบ ได้รับการสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยา เขตเชียงใหม่ในด้านงบประมาณและสถานที่ตั้ง ชมรม ๒.ส่วนชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์ หลวง จะสนทนาในประเด็นที่หลากหลาย เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการฝึกฝน ภาษาอังกฤษ

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
					การบริหารจัดการ มีลักษณะไม่เป็นระบบ เพราะไม่มีการกำหนดหน้าที่และกำหนดระเบียบปฏิบัติ กิจกรรม Monk Chat ที่ชัดเจน อีกทั้งไม่มีงบประมาณสนับสนุนและไม่มีสถานที่ตั้งชมรมที่เหมาะสม
๓	การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัดขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.)	สกันธ์ ภู่งามดี, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	๒๕๕๓	คุณภาพ	พบว่า มีเหตุผล ๓ ประการ คือ ๑. ต้องการสนองนโยบายรัฐบาล ๒. มองเห็นศักยภาพและโอกาสขององค์กรด้านการรับส่งกลุ่มคนในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถประจำทาง ๓. ต้องการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้นำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์เชิงรุก

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
					ยุทธศาสตร์พลิกฟื้นยุทธศาสตร์รักษาเสถียรภาพและยุทธศาสตร์การตัดทอน
๔	แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา แหล่งท่องเที่ยว ดอยตุง จังหวัดเชียงราย	วัฒนาพร สุณายา ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า บริบทของสภาพ แหล่งท่องเที่ยว ดอยตุง ตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์ประกอบด้านองค์การ และองค์ประกอบด้านการ จัดการมีความพร้อมและสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยว ดอยตุง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ท่องเที่ยว ดอยตุง ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพฤติกรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับกลาง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรจะมีการปรับปรุงด้านการให้ความรู้ และการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๕	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร	พระสมุหอนุรักษ อีรสกโก (ช่างเมือง),มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณ	ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน ๑.ด้านการพัฒนากิจกรรม ภายในวัด ๒.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๓.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และ ๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม
๖	พฤติกรรม การท่องเที่ยวเชิงพุทธของ นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร	วัชรภรณ์ ระยับศรี, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	๒๕๕๑	คุณภาพ	พบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่า ศิลปกรรมไทยเป็นสิ่งควรช่วยกันอนุรักษ์และศึกษา กิจกรรมที่ นักท่องเที่ยวชอบ ได้แก่ การเที่ยวชมศิลปกรรม ความสวยงามของวัด และประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการเดินทางมาเที่ยววัดคือ การได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจ และได้พัฒนาจิตใจให้สงบ

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๗	การศึกษาทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี	พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	๒๕๕๓	คุณภาพ	พบว่า ๑. มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวมอญด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสามโคก ตลอดจนด้านประเพณีเทศกาล ๒. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเน้นการพัฒนาคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้ให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง ๓. แนวทางการพัฒนาด้านกิจกรรมท่องเที่ยว ของชุมชนชาวมอญ ควรพัฒนาด้านการคมนาคม โดยการปรับปรุงถนน และพัฒนาเส้นทาง การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงถึงกัน ตลอดจนพัฒนาด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

๒.๘.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ณัฐพงศ์ ถือดำ และ สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบการจัดการพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การจัดการพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศาสนสถาน ในจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ควรประกอบด้วยยุทธศาสตร์อย่างน้อย ๒ ยุทธศาสตร์ คือยุทธศาสตร์พัฒนาทรัพยากรและบริการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์การจัดการแบบบูรณาการ ระบบการจัดการพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศาสนสถาน ในจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ ควรเป็น ดังนี้ พิพิธภัณฑสถานต้องการจัดการให้มีอาคารจัดแสดงที่มีเอกลักษณ์ มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีห้องน้ำที่สะอาด มีที่นั่งพัก มีสถานที่บริการอาหารและเครื่องดื่ม บุคลากรของพิพิธภัณฑสถานต้องพูด ภาษาอังกฤษ ในการสื่อสารได้ มีบุคลิกภาพที่ดี และมีความรู้เรื่องโบราณวัตถุที่จัดแสดงเป็นอย่างดี การบริหารจัดการองค์กรต้องยึดแบบเอกชน การจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานต้องมีชีวิต สามารถเข้าไปมีส่วนร่วม ได้มีข้อความบรรยายเป็นภาษาอังกฤษ มีจุดขายที่ชัดเจนและต้องประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้น ทั้งทางตรงและทางอ้อม เปิดโอกาสให้องค์กรปกครองท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ศาสนสถานต้องจัดให้มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม มีสถานที่จอดรถเพียงพอ มีห้องน้ำสะอาด และเพียงพอ ปราศจากแมลงหรือสุนัขจรจัดบริเวณที่นั่งพัก มีศาสนมงคลที่เป็นจุดเด่นชัดเจน มีสถานที่สำหรับกราบนมัสการพระ สันทนาธรรมและประพรมน้ำพุทธมนต์เป็นสัดส่วน มีเอกสาร แนะนำการใช้ภาษาในการสนทนาธรรมกับพระ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดบุคลากรเป็นประชาสัมพันธ์ของศาสนสถาน และจัดให้มีกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม จัดสร้างเว็บไซต์ของวัดเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว^{๑๓๐}

วิชราภรณ์ ระยัศศรี ได้ทำการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร พบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าศิลปกรรมไทยเป็นสิ่งควรช่วยกันอนุรักษ์และศึกษากิจกรรมที่ นักท่องเที่ยวชอบได้แก่การเที่ยวชมศิลปกรรมความสวยงามของวัด และประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการเดินทางมาเที่ยววัดคือการได้ผ่อนคลายความเครียด เกิดความสบายใจ และได้พัฒนาจิตใจให้สงบ^{๑๓๑}

^{๑๓๐}ณัฐพงศ์ ถือดำ และ สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, “ระบบการจัดการพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, *งานวิจัยกองทุนสนับสนุน (สวก)*, (ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต), ๒๕๕๐.

^{๑๓๑}วิชราภรณ์ ระยัศศรี, “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติที่มาเที่ยววัดในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร”, *รายงานการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๑.

บุษบา สติธิการ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุตอดอยสุเทพราชวรวิหาร ผลการวิจัยพบว่า ๑.ในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะเรื่องขยะและการจราจร ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีความรุนแรงของปัญหามากที่สุด และต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านน้ำอากาศ มลพิษ และเสียง ในทางลบ ความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งต้องดำเนินการแก้ไขโดยเร็ว ๒. ปัจจัย ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะการสร้างและขยายถนนศรีวิชัย การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นสาเหตุทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวประชาชนในพื้นที่และจำนวนรถเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมของวัดความเชื่อของคนเชียงใหม่ รวมทั้งการจัดการจัดการที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จอดรถ การจัดการขยะ น้ำเสีย ตลอดจนการจัดระเบียบในการขายสินค้าก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ^{๑๓๒}

อัญชลี สมใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการวิจัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาหมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะ ศึกษาหาความรู้ แสวงบุญประกอบกับพักผ่อนหย่อนใจ และหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่วัดโสธรวรารามวรวิหาร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๒๑ – ๓๐ ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน และส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวมากกว่า ๑ ครั้งส่วนใหญ่ใช้จ่ายในการท่องเที่ยวต่ำกว่า ๑,๕๐๐ บาท นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ที่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยวที่วัดโสธรฯ เนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธา เดินทางมาท่องเที่ยวด้วยตนเอง เดินทางมากับครอบครัวและญาติ จำนวนผู้ร่วมเดินทาง ๑ – ๕ คนเดินทางโดยรถส่วนตัว ทราบข้อมูลจากเพื่อนหรือการบอกต่อกิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่ คือทำบุญ และส่วนใหญ่จะเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีกความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว จากการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดโสธรฯ ด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวที่วัดโสธรฯ พบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็น

^{๑๓๒}บุษบา สติธิการ, “การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุตอดอยสุเทพราชวรวิหาร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๔๑.

ทางด้านสิ่งดึงดูดใจมาก รองลงมาคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ส่วนด้านกิจกรรมสันทนาการ อยู่ในระดับปานกลางและด้านความสะดวกในการเดินทางตามลำดับ^{๑๓๓}

วนัษพร จันทรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราชจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ๑.นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑๐ วัด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓๐ มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๐ มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๓๐ ส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่ไม่มียาได้ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓๐ และมีจุดมุ่งหมายในการมาจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อชมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๓๐ ๒. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศแตกต่างกันจะมีปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้านการคมนาคม ด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓.อาชีพและรายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๗ รายการ ได้แก่พาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยว จุดมุ่งหมายของการมาเยือน ช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำนวนวันที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และระยะทางที่เหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๔. ปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ภายในวัดมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีวิทยากรบรรยายข้อมูลและดำเนินกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันมากที่สุดที่ระดับร้อยละ ๗๐.๙๐ และปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย สภาพของโบสถ์วิหารภายในวัดจะต้องมีการบูรณะขึ้นมาใหม่ให้มีความงดงาม และภายในวัดมีการจัดที่นั่งพัก ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันน้อยที่สุดที่ระดับร้อยละ ๐.๔๕^{๑๓๔}

^{๑๓๓} อัญชลี สมใจ, “ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาวัดโสธรวรารามวรวิหารจังหวัดฉะเชิงเทรา”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๕๒.

^{๑๓๔} วนัษพร จันทรักษา, “ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๕๒.

ตารางที่ ๒.๑๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๑	ระบบการจัดการพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน	ณัฐพงศ์ ถ้อยดำ และ สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, มหาวิทยาลัยราชภัฏ ภูเก็ต	๒๕๕๐	คุณภาพ	สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การจัดพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศาสนสถาน ในจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่ควรประกอบด้วยยุทธศาสตร์อย่างน้อย ๒ ยุทธศาสตร์ คือ ๑.ยุทธศาสตร์พัฒนาทรัพยากรและบริการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๒.ยุทธศาสตร์การจัดการแบบบูรณาการ ระบบการจัดการพิพิธภัณฑสถาน โบราณสถาน ศาสนสถาน ในจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่มีศาสนมงคลที่เป็นจุดเด่น มีเอกสาร แนะนำการใช้ภาษาในการสนทนาธรรมกับพระ ๓.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดบุคลากร เป็นประชาสัมพันธ์ของศาสนสถาน และจัดให้มีกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม จัดสร้างเว็บไซต์ของวัดเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๒	พฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว เชิง พุ ท ธ ข อ ง นักท่องเที่ยวชาวไทยและ ต่างชาติที่มาเที่ยววัดใน บริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ กรุงเทพมหานคร	วัชรภรณ์ ระยับศรี ,กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ	๒๕๕๑	คุณภาพ	พบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นว่าศิลปกรรมไทยเป็น สิ่งควรช่วยกันอนุรักษ์และศึกษา กิจกรรมที่ นักท่องเที่ยวชอบได้แก่การเที่ยวชมศิลปกรรมความ สวยงามของวัด และประโยชน์ที่นักท่องเที่ยว ได้รับ จากการเดินทางมาเที่ยววัดคือการได้ผ่อนคลาย ความเครียด เกิดความสบายใจ และได้ พัฒนาจิตใจให้ สงบ

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๓	การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร	บุษบา สิทธิการ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๒๕๔๑	คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า ๑.ในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะเรื่องขยะและการจราจร ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีความรุนแรงของปัญหามากที่สุด และต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านน้ำอากาศมลพิษ และเสียงในทางลบ ความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ๒. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะการสร้างและขยายถนนศรีวิชัย
๔	การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร	ภัทรสุภา ลีลานภาพรณ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๒๕๕๑	คุณภาพ	ปัจจัยที่ทำให้ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดปรัชญาคติและศาสนคติ ๒.ด้านเศรษฐกิจ และส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจ

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
					พอเพียง ๓.ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจก่อให้เกิดการ ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ส่งเสริม คุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี และส่งเสริมให้ เกิดการเรียนรู้ทางด้าน ศาสตร์และศิลป์ ของ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทย
๕	การ พัฒนา แหล่ง ท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษา วัดโสธรวราร	อัญชลี สมใจ,มหาวิทยาลัย นเรศวร	๒๕๕๒	ปริมาณและคุณภาพ	การวิจัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาหมายถึง การ เดินทางไปยังสถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะ ศึกษา หาความรู้ แสวงบุญประกอบกับพักผ่อนหย่อนใจ และ หาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจจากการศึกษาความคิดเห็น ของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดโสธรฯ ด้าน ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าความคิดเห็น ของนักท่องเที่ยวใน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๖	ปัจจัยและพฤติกรรมของ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มี ต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว เชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนคร นครศรีธรรมราชจังหวัด นครศรีธรรมราช	วนัชพร จันทรักษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร	๒๕๕๒	ปริมาณและคุณภาพ	พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยววัด ในเขตเทศบาลนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศแตกต่าง กันจะมีปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนากับพฤติกรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทย รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะของกลุ่ม นักท่องเที่ยว จุดมุ่งหมายของการมาเยือน ช่วงเวลาใน การเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีวิทยากรบรรยายข้อมูลและดำเนินกิจกรรมร่วมกับ นักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน มากที่สุด

๒.๘.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาทธรรม

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ อิทธิบาท ๔ พบว่ามีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

ชาตรี แนวจำปา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร ” ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ และด้านจิตตะ ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมาก สำหรับการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับปานกลาง บุคลากรที่มีเพศ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ที่ต่างกัน มีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนบุคลากรที่มีอายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกันมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมแตกต่างกัน สรุปได้ว่า ทุกคนต้องใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจใน งานปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่นด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ^{๑๓๕}

พระมหาสุวิทย์ สิริวฑฺฒโน (พรหมเกิด) , ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกู่หงส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ” พบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกู่หงส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พนักงานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานในการ บริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกู่หงส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พนักงานที่มี เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และรายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกู่หงส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่แตกต่างกัน^{๑๓๖}

^{๑๓๕}ชาตรี แนวจำปา , “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

^{๑๓๖}พระมหาสุวิทย์ สิริวฑฺฒโน (พรหมเกิด) , “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกู่หงส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช” , *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

บุญชู ฉัตรารักษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความผูกพันต่อองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ ของข้าราชการตำรวจประจำศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ” พบว่า ความผูกพันต่อองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ ของข้าราชการตำรวจประจำศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับความผูกพันต่อองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ ของข้าราชการตำรวจประจำศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามเพศ อายุ และชั้นยศไม่แตกต่าง และระดับการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๑๓๗}

วิชาภา เมธีวรฉัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน^{๑๓๘}

กัญญ์กัฬารณ์ กลิ่นนิมมวล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัด พิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๖, ด้านวิริยะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘, ด้านจิตตะ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ และด้านวิมังสา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑^{๑๓๙}

^{๑๓๗}บุญชู ฉัตรารักษ์ , ดาบตำรวจ, “ความผูกพันต่อองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ ของข้าราชการตำรวจประจำศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์” , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),๒๕๕๔.

^{๑๓๘}วิชาภา เมธีวรฉัตร, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์” , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),๒๕๕๔.

^{๑๓๙}กัญญ์กัฬารณ์ กลิ่นนิมมวล, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ไพบูลย์ ตั้งใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๘$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าพนักงาน บริษัท แอม พาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = ๔.๒๗$) ในด้านจิตตะ (การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๔.๐๙$) ด้านวิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตาม เพศ อายุระดับการศึกษา รายได้ ฝ่ายที่สังกัด และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ รายได้ยังไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมยังไม่ค่อยสะอาด สวัสดิการยังไม่ครอบคลุม เทคโนโลยีในด้านการเอกสารยังไม่ดีพอ สถานที่จอดรถน้อย และยังต้องเสียค่าที่จอดรถ ความล่าช้าด้านเอกสาร การให้คำปรึกษากับลูกค้ายังไม่ดีเท่าที่ควร และเจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ^{๑๔๐}

พระสุนนท์ กิตติสทโท (สายพิมพ์พงษ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงาน ศึกษากรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาตำบลเกวียนจังหวัดนครราชสีมา” ผลการศึกษาพบว่า ธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมะที่แสดงให้เห็นถึงหลักการทำงานให้บรรลุความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และสามารถนำไปใช้ในการประกอบกิจการ และอาชีพได้ ทุกประเภท ส่วนผลจากการศึกษาในพื้นที่ตำบลเกวียนของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผานั้นพบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวตำบลเกวียนได้ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการทำงานครบทุก ๔ องค์ประกอบ คือ มีความพึงพอใจ มีความรักในอาชีพการงาน (ฉันทะ) มีความขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่น (วิริยะ) มีการเอาใจใส่ดูแล (จิตตะ) และมีการพิจารณาหาช่องทางในการปฏิบัติงานให้เหมาะสม (วิมังสา) ซึ่งผลจากการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ทำให้ชาวตำบลเกวียนได้ทำงานในอาชีพที่ตนเองรักอย่างต่อเนื่องและนำมาซึ่งความสำเร็จในกิจการงานอาชีพ และกลุ่มคนที่เลิกหรือ หยุดกิจการนั้นมักบ่นพร่องในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะข้อที่

^{๑๔๐}ไพบูลย์ ตั้งใจ, ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน ตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ,ปริญญาานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(การบริหารจัดการคณะสงฆ์), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),๒๕๕๔.

๑-๒ และเมื่อวิเคราะห์ถึงกลุ่มที่มีพื้นฐานอาชีพ (ความรู้ต่างกัน) ก็พบว่า ทั้ง ๓ กลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้ อิทธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดีทั้งโดยรู้ตัว และไม่รู้ตัวในการทำงาน^{๑๔๑}

มาริษา ชุกิตติพงษ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ คุณภาพชีวิตในการทำงานอิทธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์กร ของพนักงานบริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์” ผลการศึกษา พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตในการทำงาน ระดับความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับปานกลางและอิทธิบาท ๔ อยู่ในระดับสูงพนักงานที่มีระดับการศึกษาและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อองค์กรแตกต่างกัน พนักงานที่มีระดับการศึกษาต่างกันสถานภาพสมรสต่างกันและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อ องค์กรต่างกันคุณภาพชีวิตในองค์กรมีความสัมพันธ์ ทางบวกกับองค์การและอิทธิบาท ๔ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันต่อองค์กรคุณภาพชีวิตในการทำงานด้านโอกาสในการก้าวหน้าและความมั่นคง ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเหมาะสม อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ สามารถร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรได้^{๑๔๒}

สรุปได้ว่า จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง อิทธิบาท ๔ จะเห็นได้ว่าการทำงานให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยกระบวนการ หรือวิธีการต่างๆ มาผสมผสานกันเป็นให้บรรลุตามเป้าหมาย ดังนั้นธรรมะเรื่องอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

^{๑๔๑}พระสุนนท์ กิตติสทโท (สายพิมพ์พงษ์), “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงานศึกษานิเทศก์ผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาตามเขวียน จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๑.

^{๑๔๒}มาริษา ชุกิตติพงษ์, “ คุณภาพชีวิตในการทำงาน อิทธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานบริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (จิตวิทยาอุตสาหกรรม)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), ๒๕๕๐.

ตารางที่ ๒.๑๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาทธรรม

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๑	การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร	ชาตรี แนวจำปา ,มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๒	ปริมาณ	ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการ ปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับการประยุกต์ใช้ อิทธิบาท ๔ ทุกคนต้องใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจใน งานปฏิบัติงานด้วยความพากเพียร บากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบ ความสำเร็จในงานอยู่เสมอ
๒	การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัด วั ด นครศรีธรรมราช	พระมหาสุวิทย์ สิริวัฑโน (พรหมเกิด),มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณและคุณภาพ	พบว่า พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานในการบริหารงาน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลพบว่า พนักงานที่มี เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และรายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๓	ความผูกพันต่อองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ ของข้าราชการตำรวจประจำศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์	บุญชู ฉัตรรักษ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า ความผูกพันต่อองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ ของข้าราชการตำรวจประจำศูนย์ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบระดับความผูกพันต่อองค์การตามหลักอิทธิบาท ๔ ของข้าราชการตำรวจประจำศูนย์ ฝึกอบรมตำรวจภูธรภาค ๖ อำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามเพศ อายุ และชั้นยศไม่แตกต่าง
๔	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก อิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนศรีรังษีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์	วิษณุภา เมธีวรฉัตร, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักอิทธิบาท ๔ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการ ปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่ แตกต่าง

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
					บุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่งไม่แตกต่างกัน
๕	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔	กัญญ์พารณ กลินนิม นวล,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๓	ปริมาณและคุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัด พิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ด้านฉันทะ, ด้านวิริยะ, ด้านจิตตะ และด้านวิมังสาอยู่ในระดับมาก
๖	การศึกษาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษา บริษัทแอมพาสอินดัสตรี	ไพบุลย์ ตั้งใจ,มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณและคุณภาพ	พบว่าพนักงาน บริษัท แอม พาสอินดัสตรีจำกัด มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตามหลัก อิทธิบาท ๔ การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน จำแนกตาม เพศ อายุระดับการศึกษา รายได้ ฝ่ายที่สังกัด และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพใน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
	จำกัด อำเภอมือง จังหวัด สมุทรปราการ				การปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน
๗	การประยุกต์ใช้ อิทธิ บาท ๔ ในการทำงาน ศึ ก ษ า กร ณี ผู้ ทำ เครื่องปั้นดินเผาผ่าน เก วีย น จั ง ห วั ด นครราชสีมา	พระสุนันท์ กิตติสพโท (สายพิมพ์พงษ์) , มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๑	คุณภาพ	ผล การศึกษาพบว่า ธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ เป็น ธรรมะที่แสดงให้เห็นถึงหลักการทำงานให้บรรลุ ความสำเร็จตามจุดหมาย ที่กำหนดไว้และสามารถ นำไปใช้ในการประกอบกิจการและอาชีพได้ ทุกประเภทส่วน ผลจากการศึกษาในพื้นที่ตำบลด่าน เกวียนของกลุ่มผู้ประกอบอาชีพทำหัตถกรรม เครื่องปั้นดินเผานั้น พบว่า กลุ่มตัวอย่างชาวด่าน เกวียนได้ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการทำงานครบทุก ๔ องค์ประกอบ คือ มีความพึงพอใจ มีความรักในอาชีพ การงาน (ฉันทะ) มีความขยันหมั่นเพียรมุ่งมั่น (วิริยะ) มีการเอาใจใส่ดูแล (จิตตะ) และมีการพิจารณาหา ช่องทางในการปฏิบัติงานให้ เหมาะสม (วิมังสา) ซึ่งผล จากการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๘	คุณภาพชีวิตในการทำงานอิทธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์กร ของพนักงาน บริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์	มาริษา ชูกิตติพงษ์ , มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	๒๕๕๐	ปริมาณและคุณภาพ	พบว่า ระดับ คุณภาพชีวิตในการทำงาน ระดับความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับปานกลางและอิทธิบาท ๔ อยู่ ในระดับสูง ระดับความผูกพันต่อองค์กรอยู่ในระดับปานกลางและอิทธิบาท ๔ อยู่ ในระดับสูง พนักงานที่มีระดับการศึกษาและอายุงานต่างกัน มีความผูกพันต่อองค์กรแตกต่างกัน องค์กรต่างกัน คุณภาพชีวิตในองค์กรมีความสัมพันธ์ ทางบวกกับ องค์กรและอิทธิบาท ๔ มี ความสัมพันธ์ทางบวกกับ ความผูกพันต่อองค์กรคุณภาพชีวิตในการทำงาน ด้านโอกาสในการ ก้าวหน้าและความมั่นคง ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมและเหมาะสม อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ สามารถ ร่วมกันพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรได้

๒.๘.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล

ชนิกานต์ ถาวรยุติการต์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กรตาม แนวคิด Malcolm Baldrige : กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพ การปฏิบัติงาน ของเทศบาลนครนนทบุรีตามแนวคิด/Malcolm Baldrige ทั้ง ๗ ด้าน ซึ่งได้แก่ ๑) ด้านภาวะผู้นำ ๒) ด้านสารสนเทศและการวิเคราะห์ ๓) ด้านการวางแผนคุณภาพเชิงกลยุทธ์ ๔) ด้านการพัฒนา และการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ๕) ด้านการจัดการกระบวนการคุณภาพ ๖) ด้านการสนใจลูกค้า และความพึงพอใจลูกค้า ๗) ด้านผลการดำเนินงาน อยู่ในระดับมากทุกด้านในส่วนของการปัญหา และอุปสรรค พบว่า ปัญหาภายนอกเทศบาลคือประชาชนไม่เคารพสิทธิซึ่งกันและกันโดยตั้งรัฐเข้ามา เป็นตัวกลาง เพื่อไกล่เกลี่ยและปัญหาภายในเทศบาล คือไม่สามารถบริการประชาชนตามที่ประชาชน คาดหวัง ติดขัดทั้งกฎระเบียบ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย คือ ๑) มีการจัดทำคู่มือ Malcolm และติดตามผลเป็นระยะ ๒) สร้างให้เจ้าหน้าที่ในองค์กรมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ๓) มีการปลูกฝัง และสร้างจิตสำนึกในการให้บริการ ๔) การรณรงค์ให้ประชาชนมีความผูกพันกับชุมชน^{๑๔๓}

ชัยวัฒน์ สุวรรณศักดิ์สิน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น : กรณีศึกษาของสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลเสม็ด จังหวัดชลบุรี” พบว่า ปัญหา ของรูปแบบการบริหารงานของสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมสืบเนื่อง มาจากบุคลากรไม่พอ คือไม่สอดคล้องกับโครงสร้างการบริหารงานทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงานขาดโครงสร้าง ของงานบางส่วน ส่วนหนึ่งของปัญหาจะเห็นได้ว่ามาจากที่ทาง เทศบาลเองเพิ่งจะได้รับการยกระดับ ฐานะมาเป็นเทศบาลและทางคณะผู้บริหารเพิ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาจึงทำให้อัตรากำลังแผนงาน ยังไม่มีผลบังคับใช้^{๑๔๔}

พระจริญ จิรสุโก (เมืองประทับ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษา พบว่า การบริหารงาน ตามหลักธรรมาภิ บาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรีทั้ง ๖ ด้าน คือหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความ โปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าบุคลากรมีความคิดเห็นว่า เทศบาลเมืองบางกรวย มีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า มีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ ในระดับมาก

^{๑๔๓}ชนิกานต์ ถาวรยุติการต์ , “การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กรตามแนวคิด Malcolm Baldrige กรณีศึกษาเทศบาลนครนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล) , ๒๕๕๐.

^{๑๔๔}ชัยวัฒน์ สุวรรณศักดิ์สิน , “การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาของ สาธารณสุขสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลเสม็ด จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา) , ๒๕๕๑.

ทุกด้าน ปัญหาในการบริหารงาน พบว่า บุคลากรบางส่วนยังไม่ทราบข้อกำหนดหรือข้อบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานในแต่ละส่วนของเทศบาล บุคลากรบางส่วนยังเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และบางส่วนยังเห็นแก่ พวกพ้องของตนเอง การทำงานในบางเรื่องไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม บุคลากรบางส่วนปฏิบัติงานตามความรู้สึกของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลงานที่ออกมาการจัดสรรงบประมาณของเทศบาลไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตการปกครอง ซึ่งมีแนวทางในการบริหารงานดังนี้ คือเทศบาลควรจัดอบรมให้บุคคลบางส่วนที่ยังไม่ทราบในข้อกำหนดหรือข้อบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานของเทศบาล เพื่อให้การบริหารงานของเทศบาลไปในทิศทางเดียวกัน คือยึดหลักความถูกต้องตามกฎหมาย และหลักเกณฑ์ ขอบธรรม เทศบาลควร สร้างทัศนคติ ด้านคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่บุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นแก่บุคลากรของเทศบาล เทศบาลควรเปิดเผยงบประมาณประจำปีในการนำไปใช้จ่ายในแต่ละด้าน และการนำงบประมาณไปใช้นั้น ให้มีความคุ้มค่ากับประโยชน์ประชาชนจะได้รับกระบวนการบริหารงานของเทศบาลนั้นทบทวนพร้อมทั้งจะตรวจสอบได้ว่า เทศบาลควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของเทศบาล เพื่อให้การบริหารงานมีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น บุคลากรของเทศบาลควรปฏิบัติงานด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมและให้บริการต่างๆ ด้วยความจริงใจ เทศบาลควรจัดสรรงบประมาณในการบริหารงานให้มีความคุ้มค่าเกิดประโยชน์ ต่อการพัฒนาชุมชน และจัดสรรงบประมาณไปพัฒนาชุมชนให้ทั่วถึงตามความเร่งด่วนของชุมชนนั้นๆ โดยไม่คำนึงถึงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง^{๑๔๕}

พระปียวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า บุคลากรและประชาชน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับทั้งแตกต่างกัน ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคณะผู้บริหารและบุคลากรในเทศบาลเมืองแพร่ ยังไม่ค่อยดีพอและยังไม่เป็นที่น่าพอใจของประชาชนในหลายๆ ด้าน ดังนั้นคณะผู้บริหาร และบุคลากรควรที่จะพิจารณาข้อผิดพลาดบางส่วนของการบริหารงานย่อมเกิดความเสียหายต่อ การบริหารงานของเทศบาลโดยรวมยิ่งขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขาดการติดต่อและขาดอุปกรณ์การทำงานที่ไม่เพียงพอต่อการทำงาน^{๑๔๖}

^{๑๔๕}พระเจริญ จิริสุโก (เมืองประทับ), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๒.

^{๑๔๖}พระปียวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต), การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

พระสัทธิชัย จิตตสุโก (ลุ่มดี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเทศบาลนครนครสวรรค์” ผลการศึกษาวินิจฉัย พบว่าประชาชน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการของสำนักงานเทศบาลนครนครสวรรค์ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเทศบาลนครนครสวรรค์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน^{๑๔๗}

รุ่งนภา ตาอินทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลบริหารจัดการที่ดี กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ๗ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างมากกับการบริหารองค์กร คือ ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กร ปัจจัยด้านกลยุทธ์ ปัจจัยด้านระบบและวิธีการบริหารงาน ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านผู้นำ ปัจจัยด้านทักษะการบริหารและปัจจัยด้านค่านิยมร่วมหรือวัฒนธรรมองค์กร เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จขององค์กร ปัจจัยทั้ง ๗ ประการมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จที่องค์กร^{๑๔๘}

เจนสร จินสัจจวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ธรรมาภิบาลด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลหนองไผ่ อำเภอตำบลดอนมดแดง จังหวัดกาญจนบุรีกับประชาชนในพื้นที่ตำบลหนองไผ่” ผลการวิจัยพบว่าองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ตำบลหนองไผ่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล และปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ตำบลหนองไผ่ มีทุนทางสังคมอยู่ในระดับสูงเกิดจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ และรูปแบบความสัมพันธ์ของประชาชน ในพื้นที่ซึ่งเอื้อต่อรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี และสามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นจริงและภาพรวม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กได้อย่างเด่นชัด^{๑๔๙}

^{๑๔๗}พระสัทธิชัย จิตตสุโก (ลุ่มดี), “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลัก สังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเทศบาลนครนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

^{๑๔๘}รุ่งนภา ตาอินทร์, “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลบริหารจัดการที่ดี”, กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๑.

^{๑๔๙}เจนสร จินสัจจวรรณ, “ธรรมาภิบาลด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลหนองไผ่ อำเภอตำบลดอนมดแดง จังหวัดกาญจนบุรี”, **ภาคินพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๕๐.

นาริรัตน์ กว้างขวาง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มารับบริการจากเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ มีความคิดเห็นว่าการบริหารงานเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านการเปรียบเทียบการบริหารงานเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่าประชาชนมีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานของเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และประสบการณ์ในการติดต่อที่ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานของเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๕๐}

จักรวาล ภัคตีสกุลสุวรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความรู้และบทบาทคณะกรรมการ ชุมชนในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลนาจาน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการชุมชน เทศบาลตำบลนาจาน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น กรรมการชุมชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกรรมการชุมชน ผู้บริหารเทศบาลและสมาชิกสภาท้องถิ่น ๒) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนของคณะกรรมการชุมชน เทศบาลตำบลนาจาน อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น กรรมการชุมชน เทศบาลตำบลนาจานมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดตั้งชุมชนย่อย เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี และการพัฒนาชุมชนที่ดี และเห็นว่าชุมชนหนึ่งๆ จะมีคณะกรรมการ ได้ ๙-๑๑ คน ๓) การปฏิบัติงานตามหน้าที่ของกรรมการชุมชน กรรมการชุมชนทั้งหมดได้ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ส่งเสริมกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้านการพัฒนาชุมชนและการปกครองท้องถิ่น และด้านการพัฒนาสาธารณสุขสมบัติของชุมชน ๔) สมรรถนะในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุมชน พบว่า กรรมการชุมชนมีความพร้อมที่จะเป็นผู้นำ และมีคุณลักษณะในการเป็นผู้นำ มีความกระตือรือร้นสนใจ และเรียนรู้ที่จะพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นำมาซึ่งความเจริญของชุมชน มีความรู้เข้าใจบทบาทหน้าที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนในท้องถิ่น ดำเนินการพัฒนาชุมชนได้อย่าง

^{๑๕๐} นาริรัตน์ กว้างขวาง, “การบริหารงานเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖: กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลบางเมือง อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นแบบอย่างที่ดี ในการปฏิบัติงานมีความสามารถในการกำหนดนโยบายมีการวางแผนและการบริหารจัดการที่ดี^{๑๕๑}

ฟิลิป คิมเมท (Kimmet, Philip) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการระบอบการเมืองการปกครองในอาเซียน ๔ ประเทศ” ผลการวิจัยพบว่า ในประเทศที่พัฒนาแล้วหลักธรรมาภิบาล ได้ถูกนำไปใช้ในเชิงของกลยุทธ์ทางการเมืองมากกว่าการนำเนื้อหาสาระไปประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยนี้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๔ ประเทศนี้ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยพิจารณาเป็นประเทศไปและเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาโดยศึกษาว่าประเทศเหล่านี้ มีการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้อย่างไรบ้าง รวมถึงการมีส่วนร่วมของหลักธรรมาภิบาล ในการเลือกตั้งในปี ๒๐๐๔ ซึ่งพบว่าหลักธรรมาภิบาล ได้ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางและเป็นประเด็นสำคัญในการปฏิรูประบบการปกครอง นอกจากนี้ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่ได้กล่าวมานี้ ยังได้เรียนรู้ในการนำหลักธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาการเมืองการปกครอง โดยเน้นการนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้พัฒนาบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานะที่บ้านเมืองมีความไม่แน่นอน และเศรษฐกิจถดถอย เพื่อเป็นรูปแบบและเป็นหนทางในการบริหารประเทศใหม่ๆ เนื่องจากหลักธรรมาภิบาลช่วยสนับสนุนการเมืองการปกครอง ซึ่งแนวคิดของหลักธรรมาภิบาลมีที่มาจากชาติตะวันตก ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบการบริหารใหม่ๆ และก่อให้เกิดการพัฒนาทางประชาธิปไตย ซึ่งนั่นก็คือหนึ่งในจุดประสงค์สำคัญของหลักธรรมาภิบาลนั่นเอง^{๑๕๒}

สรุปคือ การบริหารงานของเทศบาลจะเกิดประสิทธิผลสูงสุด ควรใช้หลักในการบริหารควบคู่กับหลักธรรมาภิบาลหรือหลักธรรมอันเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในองค์กร ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานและลดระยะเวลาในการดำเนินการลง ปัจจัยด้านระบบ และวิธีการบริหารงาน ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านผู้นำ ปัจจัยด้านทักษะการบริหารและปัจจัยด้านค่านิยมร่วม หรือวัฒนธรรมองค์กร เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จขององค์กร ปัจจัยทั้ง ๗ ประการมีความสัมพันธ์กับ ความสำเร็จที่องค์กร

^{๑๕๑}จักรวาล รักดีสกุลสวรรค์, “การศึกษาความรู้และบทบาทคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลนาจาน อำเภอสี่หมื่น จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น), ๒๕๕๓.

^{๑๕๒}Philip. Kimmet, “The Politics of Good Governance in the Asean 4 ” (**Master Degree**, Griffith University), 2005.

ตารางที่ ๒.๑๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๑	การบริหารคุณภาพ ทั่วทั้งองค์กรตาม แนวคิด Malcolm Baldrige: ก ร ณี ศึกษาเทศบาลนคร นนทบุรี	ชนิกานต์ ถาวรยุติการต์ ,มหาวิทยาลัยมหิดล	๒๕๕๐	ปริมาณและคุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพ การปฏิบัติงาน ของเทศบาลนครนนทบุรีตามแนวคิด/Malcolm Baldrige/ทั้ง/๗/ด้าน/ซึ่งได้แก่ ๑) ด้านภาวะผู้นำ ๒) ด้านสารสนเทศและการวิเคราะห์ ๓) ด้านการ วางแผนคุณภาพเชิงกลยุทธ์ ๔) ด้านการพัฒนาและการ จัดการทรัพยากรมนุษย์ ๕) ด้านการจัดการ กระบวนการคุณภาพ ๖) ด้านการสนใจลูกค้าและความ พึงพอใจลูกค้า ๗) ด้านผลการดำเนินงาน อยู่ในระดับ มากทุกด้านปัญหาและอุปสรรค ๑.ปัญหาภายนอก เทศบาลคือประชาชนไม่เคารพสิทธิ์ซึ่งกันและกันโดยดั่ง รัฐเข้ามาเป็นตัวกลาง เพื่อไกล่เกลี่ย ๒.ปัญหาภายใน เทศบาล คือไม่ สามารถบริการประชาชนตามที่ ประชาชนคาดหวัง/ติดขัดทั้งกฎระเบียบ จิตสำนึกใน การให้บริการ ๔) การรณรงค์ให้ประชาชนมีความผูกพัน กับชุมชน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๒	การบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลเสม็ด จังหวัดชลบุรี	ชัยวัฒน์ สุวรรณศักดิ์สิน, มหาวิทยาลัยบูรพา	๒๕๕๑	คุณภาพ	พบว่า ปัญหาของรูปแบบการบริหารงานของกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมสืบเนื่องมาจาก บุคลากรไม่พอคือไม่สอดคล้องกับโครงสร้างการบริหารงานทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติงาน ขาดโครงสร้างของงานบางส่วน การยกระดับฐานะมาเป็นเทศบาลและทางคณะผู้บริหารเพิ่งได้รับการเลือกตั้งเข้ามาจึงทำให้อัตรากำลังแผนงานยังไม่มีผลบังคับใช้
๓	การบริหารงานตามหลัก ธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรี	พระจริญ จิรสุโภ (เมืองประทับ),มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),	๒๕๕๒	ปริมาณและคุณภาพ	พบว่า การบริหารงาน ตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองบางกรวย จังหวัดนนทบุรีทั้ง ๖ ด้านคือหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่าบุคลากรมีความคิดเห็นว่า เทศบาลเมืองบางกรวยมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาในการบริหารงาน พบว่า บุคลากรบางส่วนยังไม่ทราบข้อกฎหมายหรือข้อบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานในแต่ละส่วนของเทศบาล

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๔	การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ จังหวัดแพร่	พระปิยวัฒน์ ปิยสีโล (จักร์แต),มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า บุคลากรและประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลเมืองแพร่ ส่วนใหญ่อยู่ในระดับทั้ง แตกต่างกัน ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคณะผู้บริหารและบุคลากร ยังไม่ค่อยดีพอและยังไม่มีเป็นที่น่าพอใจของประชาชนในหลายๆ ด้าน
๕	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ของสำนักงานเทศบาลนครนครสวรรค์	พระสัทธิชัย จิตตสุโข (ลุ่มดี),มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),	๒๕๕๔	คุณภาพ	พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการของสำนักงานเทศบาลนครนครสวรรค์ ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการตามหลักสังคหวัตถุ ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๖	ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับรางวัลบริหารจัดการที่ดี กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่	รุ่งนภา ตาอินทร์ ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	๒๕๕๑	คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่า ๗ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างมากกับการบริหาร องค์กร คือ ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กร ปัจจัยด้านกลยุทธ์ ปัจจัยด้านระบบและวิธีการบริหารงาน ปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยด้านผู้นำ ปัจจัยด้านทักษะการบริหารและปัจจัยด้านค่านิยมร่วมหรือวัฒนธรรมองค์กร เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จขององค์กรปัจจัยทั้ง ๗ ประการมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จที่องค์กร
๗	ธรรมาภิบาลด้านการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น : กรณีศึกษา	เจนสรร เจนสัจจวรรณ ,มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	๒๕๕๐	คุณภาพ	ผลการวิจัยพบว่าองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ตำบลหนองไผ่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล และปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ตำบล หนองไผ่ มีทุนทางสังคมอยู่ในระดับสูงเกิดจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่และรูปแบบความสัมพันธ์ของประชาชน ในพื้นที่ซึ่งเอื้อ

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
	องค์การบริหารส่วน ท้องถิ่นตำบลหนองไผ่ อำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรีกับ ประชาชนในพื้นที่ ตำบลหนองไผ่				ต่อรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีและสามารถสะท้อนให้เห็นความเป็นจริง
๘	ธรรมาภิบาลกับการ จัดการขยะของ เทศบาลตำบล	ทัศนวรรณ พลະปัญญา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๑		ผลการวิจัยพบว่า เทศบาลตำบลหนองจ่อมได้ใช้หลักธรรมาภิบาลในการจัดการขยะอยู่ในระดับปาน โดยประชาชนมีความพึงพอใจในการจัดการขยะตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลหนองจ่อมมากที่สุด คือ หลักนิติธรรม รองลงมาตามลำดับความสำคัญ คือ หลักความคุ้มค่า หลักคุณธรรม หลักความรับผิดชอบ หลักการมีส่วนร่วมและหลักความโปร่งใส
๙	การบริหารงาน เทศบาลตามหลักสา ราณียธรรม ๖ :	นาริรัตน์ กว้างขวาง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย	๒๕๕๔	ปริมาณและคุณภาพ	พบว่า ประชาชนที่มารับบริการ มีความคิดเห็นว่าการบริหารงานเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
	กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลบางเมือง อำเภอเมือง สมุทรปราการ จังหวัด สมุทรปราการ				บริหารงานเทศบาลตามหลักสาราณียธรรม ๖ โดย ภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้
๑๐	การศึกษาความรู้และ บ ท บ า ท คณะกรรมการ ชุมชน ในการพัฒนาชุมชน	จักรารุธ ภักดีสกุลสวรรค์, มหาวิทยาลัยขอนแก่น	๒๕๕๓		พบว่า ๑)ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานตามบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการชุมชน กรรมการชุมชนส่วน ใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของ กรรมการชุมชน ๒)ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชน ของคณะกรรมการชุมชน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การจัดตั้งชุมชนย่อยเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมี คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี ๓)การปฏิบัติงาน ตามหน้าที่ของกรรมการชุมชน กรรมการชุมชนทั้งหมด ได้ส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ๔) สมรรถนะในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุมชน

ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลงานวิจัย
๑๑	การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในระบอบการเมืองการปกครองในอาเซียน ๔ ประเทศ	ฟิลิป คิมเมท (Kimmet, Philip), Griffith University	๒๐๐๕	คุณภาพ	พบว่า ในประเทศที่พัฒนาแล้ว หลักธรรมาภิบาลได้ถูกนำไปใช้ในเชิงของกลยุทธ์ทางการเมืองมากกว่าการนำเนื้อหาสาระไปประยุกต์ใช้ในเชิงนโยบาย การนำหลักธรรมาภิบาลไปใช้ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ๔ ประเทศนี้ได้แก่ ฟิลิปปินส์ ไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย โดยพิจารณาเป็นประเทศไปและเปรียบเทียบ พบว่าหลักธรรมาภิบาลได้ถูกนำไปใช้ อย่างกว้างขวางและเป็นประเด็นสำคัญในการปฏิรูประบบการปกครอง

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

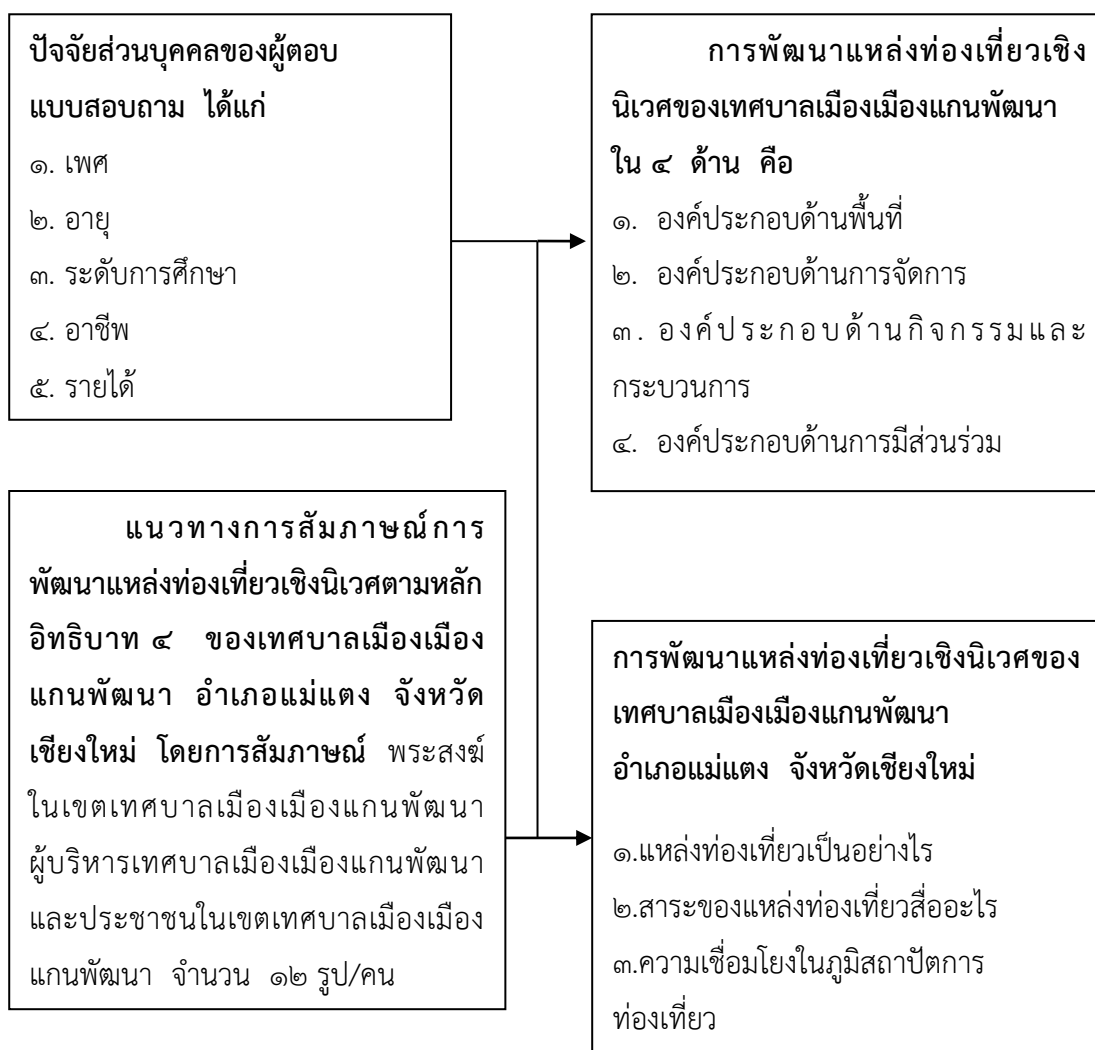
การศึกษาเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบไปด้วยตัวแปรอิสระ ตัวแปรตามเพื่อเป็นแนวทาง ในการสร้างแบบคำถาม สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์และสมมติฐานที่ตั้งไว้ ตามโครงสร้างดังต่อไปนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่ มี ๔ ด้านดังนี้ ๑. องค์ประกอบด้านพื้นที่ ๒. องค์ประกอบด้านการจัดการ ๓. องค์ประกอบด้านกิจกรรม และกระบวนการ ๔. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

ตัวแปรต้น(Independent Variables)

ตัวแปรตาม(Dependent ariables)

ภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย